

Monitor 10-14 onderwijs

Tweede tussenrapportage

Hilde Bekkers, Rianne Exalto, Anne Luc van der Vegt

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Monitoring 10-14 onderwijs.....	5
1.2	Leeswijzer.....	7
2	Overzicht van de initiatieven	8
2.1	Basisgegevens.....	8
2.2	Doelgroep.....	8
2.3	Doelen van de 10-14 initiatieven.....	10
2.4	Inrichting 10-14 concept.....	10
3	Waarom 10-14 onderwijs?	13
3.1	Uitstellen schoolkeuze.....	13
3.2	Bieden uitdaging en ondersteuning.....	14
3.3	Doorgaande leerlijn.....	14
3.4	Het onderwijsconcept.....	15
3.4	Niet gelukkig op basisschool.....	16
3.5	Samenvatting.....	16
4	Schoolportretten	17
4.1	Onderwijsroute 10-14.....	17
4.2	Tiener College Gorinchem.....	18
4.3	De Overstap.....	19
4.4	De LeerOnderneming.....	20
4.5	Tienschool Groningen.....	21
4.6	Spring High.....	22
4.7	Zuider gymnasiumbasisschool.....	23
4.8	Tienercollege Noordoostpolder.....	24
4.9	Tienschool Sneek.....	25
4.10	10-15 Agora Groesbeek.....	27
4.11	NOVA Tienercollege.....	28
4.12	SOOOOL 10-14.....	28
5	Geleidelijke overgang po-vo	30
5.1	Wisselende groepssamenstellingen.....	30
5.2	Uitgestelde niveaukeuze.....	34
5.3	Geleidelijk wennen aan het vo.....	35
5.4	Succesfactoren en knelpunten.....	37
5.5	Plannen voor volgend jaar.....	38
5.6	Samenvatting.....	38
6	Vakoverstijgend en thematisch werken	40
6.1	Vakoverstijgend en thematisch werken.....	40
6.2	Succesfactoren en aandachtspunten.....	44
6.3	Plannen volgend jaar.....	46
6.4	Samenvatting.....	46
7	Gepersonaliseerd leren, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding	47
7.1	Gepersonaliseerd leren.....	47
7.2	Algemene persoonsvorming en sociale competenties.....	51
7.3	Begeleiden en volgen van de ontwikkeling van leerlingen.....	53

7.4	Succesfactoren en knelpunten	59
7.5	Plannen volgend jaar	60
7.6	Samenvatting.....	61
8	Toekomstplannen.....	62
8.1	Duurzame groei	62
8.2	Intakeprocedures/assessment	62
8.3	Uitbreiden doelgroep met jongere en oudere leerlingen	63
8.4	Overstap vo	64
8.5	Borging.....	65
9	Algemene succesfactoren en knelpunten	67
9.1	Typerende opbrengsten van 10-14 onderwijs en succesfactoren.....	67
9.2	Knelpunten en zorgen	69
10	Tussentijdse balans.....	73
10.1	Doelen en inrichting van 10-14 onderwijs.....	73
10.2	Uitvoering van 10-14 onderwijs	74
10.3	Tevredenheid.....	75
	Bijlage 1 Format schoolprofiel 10-14 onderwijs	76
	Bijlage 2 Interviewleidraden voorjaar 2019	78

1 Inleiding

Onderwijs aan kinderen van 10 tot 14 jaar is een nieuw fenomeen in het Nederlandse onderwijs, waarvoor de belangstelling snel toeneemt. Het huidige kabinet staat positief ten opzichte van de ontwikkeling van 10-14 onderwijs. In het regeerakkoord staat: *“Sommige kinderen zijn gebaat bij een meer geleidelijke overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs. De 10-14-initiatieven, een samenwerkingsvorm tussen basisinitiatieven en initiatieven voor voortgezet onderwijs, voorzien in zo'n behoefte. Voor dergelijke vormen van samenwerking komt meer experimentele ruimte.”* In een brief van juli 2019 legt minister Slob de relatie met het bevorderen van kansengelijkheid. Het kabinet ziet 10-14 onderwijs in het licht van dit beleid.

De eerste school met 10-14 onderwijs is gestart in 2012, de tweede in 2016 en in het schooljaar 2017/18 kwamen daar nog eens vier initiatieven bij. Gelijktijdig is in opdracht van het ministerie van OCW een monitoronderzoek gestart, waarmee de ontwikkelingen zullen worden gevolgd tot en met het schooljaar 2019/20. In het schooljaar 2017/18 zijn de eerste zes initiatieven gevolgd, daarvan is verslag in de eerste tussenrapportage van de monitor.

In het schooljaar 2018/19 is de monitor uitgebreid met zes nieuwe initiatieven, allemaal gestart in het schooljaar 2018/19. In deze tweede tussenrapportage komen alle twaalf de initiatieven aan bod. Naast deze twaalf zijn er nog andere 10-14 initiatieven, die helaas niet allemaal met het monitoronderzoek kunnen worden gevolgd.

1.1 Monitoring 10-14 onderwijs

Op basis van overleg tussen de kwartiermakers 10-14 onderwijs en het ministerie van OCW is besloten dat onderzoek in kaart zou moeten brengen tot welke resultaten 10-14 onderwijs leidt en in hoeverre er binnen de huidige (wettelijke) kaders ruimte is voor dit onderwijsconcept. We gaan kort in op de onderzoeksvragen en de opzet van het monitoronderzoek.

Onderzoeksvragen

In dit onderzoek volgt Oberon twaalf 10-14 initiatieven. Doel van het onderzoek is om de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

1. Wat wordt beoogd met 10-14 onderwijs en hoe is de interventie ingericht om de beoogde doelen te behalen?
2. Hoe verloopt de uitvoering van 10-14 onderwijs (organisatorisch, financieel, huisvesting, belemmerende factoren, stimulerende factoren, verbeterpunten en de omgang met veranderingen)? Wat is de tevredenheid van schoolleiders, leraren, leerlingen en ouders over 10-14 onderwijs?
3. In welke mate worden de door de initiatiefnemers gestelde doelen bereikt?
4. Wat zijn de effecten van 10-14 onderwijs op leerlingattitude?
5. Wat zijn de effecten van 10-14 onderwijs op de onderwijskwaliteit?
6. In welke mate beknellen de huidige (wettelijke) kaders het 10-14 onderwijs?

Opzet van het monitoronderzoek

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, wordt gewerkt met een mix van kwalitatief en kwantitatief onderzoek:

- Documentenanalyse
- Interviews
- Vragenlijsten

In het schooljaar 2017/18 lag het accent op de *kwalitatieve* onderzoeksmethoden: documentenanalyse en interviews aan het begin en het einde van het schooljaar. In het schooljaar 2018/19 zijn ook vragenlijsten afgenomen onder leraren, leerlingen en ouders. Hiermee wilden we vaststellen hoe het 10-14 onderwijs is geïmplementeerd en hoe tevreden alle betrokkenen daarover zijn. Verder is nieuwsgierigheid, mindset, inzet en motivatie bij leerlingen gemeten. Deze vragenlijsten zijn in het voorjaar van het schooljaar 2018/19 afgenomen.

Aan het begin en aan het einde van het schooljaar 2018/19 hebben we informatie verzameld bij alle zes de nieuwe initiatieven en interviews gehouden met betrokkenen. Bij de zes initiatieven die ook in het schooljaar 2017/18 zijn bezocht, hebben we alleen informatie verzameld aan het einde van schooljaar 2018/19. Hieronder beschrijven we beknopt de gevolgde werkwijze.

Documentenanalyse najaar 2018

Begin oktober zijn de zes nieuwe initiatieven benaderd met de vraag om medewerking aan het onderzoek en is verzocht om het toezenden van relevante documenten, zoals het plan van aanpak. Per school is een documentenanalyse uitgevoerd om te komen tot een *profiel* per initiatief. Verder zijn cijfermatige gegevens verzameld en geordend met betrekking tot de uitvoering en opbrengsten van 10-14 onderwijs.

Kennismakingsbezoeken najaar 2018

In november en december 2018 is een bezoek gebracht aan de nieuwe initiatieven. Er zijn gesprekken gevoerd met de schoolleiding en projectleiding, over de volgende onderwerpen:²

- Totstandkoming: motivatie, proces van de oprichting, inrichting schoolorganisatie;
- Doelen: hoofddoelen, doelen met prioriteit, relatie doelen met kwaliteitsstandaarden van de Inspectie;
- Proces: verloop van de onderwijsvernieuwing, succesfactoren en knelpunten;
- Overige ervaringen.

Op basis van de informatie uit de documentenanalyse en de kennismakingsgesprekken hebben we per initiatief een profiel opgesteld om inzichtelijk te maken op welke aspecten de initiatieven overeen komen of van elkaar verschillen. Dit profiel is ter controle voorgelegd aan de contactpersonen van de initiatieven. Zij hebben de profielen waar nodig gecorrigeerd en aangevuld. Zie Bijlage 1 voor het format van het schoolprofiel.

Schoolbezoeken voorjaar 2019

In mei en juni 2018 zijn de twaalf initiatieven door de onderzoekers bezocht. Tijdens deze schoolbezoeken is gesproken met bestuur, schoolleiding, projectleiding, leraren, leerlingen en ouders. De interviews vonden face-to-face plaats, met uitzondering van enkele ouders, die telefonisch zijn geïnterviewd. In de gesprekken kwam het volgende aan de orde:

- Motivatie om te kiezen voor 10-14,
- Doelen: optimaliseren schoolloopbaan, onderwijskundige vernieuwingen

- Thema's: vragen over thema's uit de *profielen*: vakoverstijgend en thematisch werken, gepersonaliseerd onderwijs, geleidelijke overgang po-vo, overige thema's
- Proces: verloop van de onderwijsvernieuwing, succesfactoren en knelpunten
- Resultaten tot nu toe, opbrengsten voor de leerlingen

De uitwerkingen van deze gespreksonderwerpen verschildde per respondentgroep. Aan het schoolbestuur werden andere vragen gesteld dan aan de ouders, zie Bijlage 3 voor de interviewleidraden.

1.2 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk geven we een overzicht van de twaalf initiatieven, gevolgd door een beschrijving waarom 10-14 onderwijs volgens de initiatieven nodig is en waarom ouders en leerlingen hiervoor kiezen (hoofdstuk 3). Vervolgens geven we een impressie van iedere school door middel van een schoolportret (hoofdstuk 4). Na de schoolportretten beschrijven we de onderwijsconcepten inhoudelijk op een aantal thema's: geleidelijke overgang po-vo (hoofdstuk 5), [vakoverstijgend en thematisch werken (hoofdstuk 6), gepersonaliseerd leren, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding (hoofdstuk 7).

Daarna gaan we in op enkele algemene succesfactoren en knelpunten (hoofdstuk 8) en op de toekomstplannen van de initiatieven (hoofdstuk 9). We sluiten af met een tussentijdse balans (hoofdstuk 10).

2 Overzicht van de initiatieven

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de basisgegevens (2.1), de doelgroep (2.2), de doelstellingen (2.3) en de inrichting van het onderwijsconcept (2.4) van de twaalf initiatieven.

2.1 Basisgegevens

De basisgegevens zijn gebaseerd op de schoolprofielen die zijn ingevuld door de initiatieven, zie Bijlage 1 voor het format van het schoolprofiel. In Tabel 2.1 staat een overzicht met de basisgegevens van de initiatieven.

Tabel 2.1. Basisgegevens van 10 -14 initiatieven (schooljaar 2018/19)

10 – 14 initiatieven	Plaats	Gestart	Aantal groepen	Aantal leerlingen	Leeftijd huidige leerlingen
Tranche 1					
Tiener College Gorinchem (TC)	Gorinchem	2012/13	2	36	10 - 14
De LeerOnderneming (LO)	Ridderkerk	2016/17		67	
Spring High (SH)	Amsterdam	2016/17		124	10 - 14
Onderwijsroute 10-14 (OR)	Zwolle	2017/18	4	134	10 - 14
Tienerschool Groningen (TS)	Groningen	2017/18		112	
De Overstap (OS)	Zetten	2017/18		49	
Tranche 2					
Agora 10-15 (AG)	Groesbeek	2018/19	1	31	9 - 15
NOVA Tienercollege (NT)	Dordrecht	2018/19	1	20	9 – 12*
Zuider gymnasiumbasisschool (ZB)	Rotterdam	2018/19	4	76**	7 - 12
SOOOOL 10-14 (SO)	Horst aan de Maas	2018/19	1	19	10 – 13*
Tienercollege Noordoostpolder (TN)	Emmeloord	2018/19	1	24	10 – 12*
Tienercollege Sneek (TSN)	Sneek	2018/19	2	24	10 – 13*

* wordt uitgebreid naar 10 – 14

** 38 leerlingen zitten in groep 5 – 6 en 38 leerlingen zitten in groep 7 – 8.

2.2 Doelgroep

Van de twaalf initiatieven, richt de helft zich op alle leerlingen. De andere helft van de initiatieven richt zich op een deel van de leerlingen. Bij sommige initiatieven is die doelgroep tamelijk breed, bij andere initiatieven heel specifiek. Tabel 2.2 geeft een overzicht.

Tabel 2.2 Doelgroep van 10 -14 initiatieven

10 – 14 initiatieven	Doelgroep
Tranche 1	
Tiener College Gorinchem (TCG)	Alle leerlingen
De LeerOnderneming (LO)	Alle leerlingen
Spring High (SH)	Alle leerlingen
Onderwijsroute 10-14 (OR)	Alle leerlingen
Tienerschool Groningen (TSG)	Leerlingen die voorheen een lwoo-beschikking kregen. Het eerste schooljaar kwamen alle leerlingen uit het sbo; vanaf 2018/19 kunnen ook leerlingen uit het reguliere basisonderwijs instromen.
De Overstap (OS)	Alle leerlingen
Tranche 2	
10-15 Agora Groesbeek (AG)	Alle leerlingen
Nova Tienercollege (NTC)	Leerlingen met havo- of vwo-niveau met een neiging onder te presteren
Zuider gymnasium-basisschool (ZB)	Leerlingen met een meer- of hoogbegaafd intelligentieprofiel
SOOOOL 10-14 (SO)	Leerlingen met een vmbo-advies (eventueel havo-advies)
Tienercollege Noordoostpolder (TCN)	Leerlingen met een uitstroomprofiel vmbo KB tot en met vwo
Tienerschool Sneek (TSN)	Alle leerlingen

De meeste initiatieven van de eerste tranche richten zich op een brede doelgroep. De eerste drie initiatieven, gestart in 2012/13 en 2016/17, waren bedoeld voor *alle* leerlingen; hetzelfde geldt voor De Overstap. Onderwijsroute 10-14 heeft ook een brede doelgroep; alleen leerlingen die duidelijk aan de bovenkant of de onderkant presteren en waar het niveau al duidelijk is vallen erbuiten. Alleen de Tienerschool Groningen heeft een specifieke doelgroep: leerlingen met een lwoo-beschikking.

Het Tiener College Gorinchem (tranche 1) heeft voornemens om de doelgroep vanaf schooljaar 2019-2020 meer af te bakenen. Zij gaan zich richten op vmbo-t, havo en vwo-leerlingen. De school heeft gemerkt dat het type onderwijs niet voor iedere leerling geschikt is, omdat het veel zelfstandigheid vraagt van leerlingen om te gedijen in een systeem waar ze meer ruimte en eigenaarschap krijgen. Dit past niet bij iedere leerling. Naast afbakening in het niveau van leerlingen, wordt er ook gekeken naar de eigenschappen van leerlingen of dit past bij het type onderwijs op het Tiener College.

“We zijn teruggekomen van de ideologie waarmee we begonnen, waarin dit onderwijs voor iedereen ideaal zou moeten zijn, ongeacht welk niveau”. – bestuurder Tiener College Gorinchem

Ten opzichte van tranche 1, zien we dat de meeste initiatieven uit tranche 2 de doelgroep meer afbakenen. Twee van de zes initiatieven richten zich op alle initiatieven, de andere op een deel van de leerlingen. Het ene initiatief is bedoeld voor havo/vwo-leerlingen (NOVA Tienercollege), het andere juist voor vmbo-leerlingen (SOOOOL 10-14). De smalste doelgroep heeft de Zuider gymnasiumbasisschool, die bedoeld is voor (hoog)begaafde kinderen.

In deze trend van specifiekere doelgroepen op de 10-14 initiatieven zien we daarmee dat het keuzemoment binnen een aantal initiatieven niet wordt uitgesteld naar 14 jaar, maar juist eerder plaats vindt (zie ook '5.2 Uitgestelde niveaukeuze').

2.3 Doelen van de 10-14 initiatieven

We hebben de doelstellingen die door de initiatieven worden nagestreefd bevestigd in de schoolprofielen. Bij het categoriseren van doelen maken we onderscheid in enerzijds het optimaliseren van de schoolloopbaan en anderzijds onderwijskundige vernieuwingen.

Optimaliseren van de schoolloopbaan

We zien dat alle initiatieven aangeven (deels) te werken aan het optimaliseren van de schoolloopbaan door de niveaukeuze uit te stellen en te zorgen voor een succesvolle doorstroom naar vervolgonderwijs. 10-15 Agora Groesbeek is hierop een uitzondering, omdat dit initiatief vervolgonderwijs tot aan het eindexamen aan wil bieden. Voor dit initiatief is het dan geen doelstelling om te streven naar een succesvolle doorstroom naar vervolgonderwijs.

Een aantal initiatieven geven aan ook op een andere manier te streven naar het optimaliseren van de schoolloopbaan. Zo richt de Tienerschool Groningen zich sterk op het wegwerken van achterstanden en wordt er bij SOOOOL 10-14 veel aandacht besteed aan sterke taal- en rekenvaardigheden en loopbaanoriëntatie. Leerlingen maken binnen SOOOOL 10-14 al kennis met vmbo-profielvakken en gaan regelmatig op bezoek bij bedrijven, in de vorm van snuffelstages, groepsexcursies en klassikale excursies vanaf groep 7.

Onderwijskundige vernieuwingen

In het schoolprofiel hebben alle twaalf de initiatieven aangegeven dat zij (gedeeltelijk) werken aan de doelstellingen leren in samenhang, eigenaarschap/betrokkenheid bij het leerproces, algemene persoonsvorming en sociale competenties.

Drie initiatieven hebben (gedeeltelijk) als doelstelling om te werken aan onderzoekend en ontwerpend leren (De LeerOnderneming, Onderwijsroute 10-14 en NOVA Tienercollege). Het vergroten van de ouderbetrokkenheid is ook een doelstelling voor drie initiatieven (De LeerOnderneming, Onderwijsroute 10-14 en De Overstap). Bij SOOOOL 10-14 is de samenwerking met bedrijven en organisaties buiten de school ook een belangrijke doelstelling. Voor het Tienercollege Noordoostpolder is het een doelstelling om de motivatie voor leren bij de leerlingen te verhogen. De Tienerschool Sneek heeft in de doelstellingen verwerkt om zoveel mogelijk rekening te houden met de ontwikkelingsfase van de leerlingen.

2.4 Inrichting 10-14 concept

De inrichting van de initiatieven hebben we in de onderstaande tabel gecategoriseerd. Daarbij maken we onderscheid in drie categorieën: geleidelijke overgang po-vo, vakoverstijgend en thematisch werken en gepersonaliseerd onderwijs. Met verschillende tekens wordt aangegeven in welke mate dit element deel uitmaakt van de inrichting van het initiatief:

+ = dit is een (belangrijk) element

+/- = dit is *deels* een element

Tabel 2.3 Inrichting 10 – 14 concept

Elementen van onderwijsconcept	TCG	LO	SH	OR	TSG	OS	AG	NTC	ZB	SO	TCN	TSN
Geleidelijke overgang po-vo												
Wisselende samenstelling groepen (po-vo door elkaar)	+	+/-	+	+	+	-	+	+/-	+	+	+	+
Leraren po en vo geven in gemengde samenstelling les	+	+	+	+	+/-	-	+	+/-	+/-	+	+	+
Vakoverstijgend en thematisch werken												
Vakkenintegratie (voor in ieder geval zaakvakken)	+	+	+	+	+	+	+/-	+/-	+	+	+	+
Werken aan thema's, projecten, contextrijke opdrachten	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gepersonaliseerd onderwijs, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding												
Maatwerk in aansluiting bij interesse en talenten leerlingen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Gepersonaliseerd leren met ICT	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
Leerling stelt eigen leerplan op en bespreekt periodiek	+	+/-	+	+	+/-	-	+	+	+	+	+	+
(Digitaal) portfolio	+	+	+	+	+/-	-	+	+	+	+	+	+
Mentor- of coachgesprekken	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Uit Tabel 2.3 blijkt dat de initiatieven weinig van elkaar verschillen in de elementen van het onderwijsconcept. Desalniettemin zien we wel verschillen in de manier waarop de verschillende initiatieven in de praktijk invulling geven aan deze elementen. Zo is het opvallend dat initiatieven in verschillende mate gestalte geven aan de geleidelijke overgang po-vo, terwijl dit de essentie is van 10-14-onderwijs. Werken aan thema's en projecten doen alle initiatieven, werken aan vakkenintegratie idem, al gaan sommige initiatieven daar minder ver in dan andere. Zeer belangrijk binnen het onderwijsconcept van alle initiatieven is het gepersonaliseerde onderwijs, waarbij gestreefd wordt naar aansluiting van het onderwijs bij de individuele leerling en een coachende manier van lesgeven. De vernieuwingen van 10-14 initiatieven gaan dus veel verder dan het streven naar een betere overgang tussen po en vo; het hele onderwijskundige concept wordt vernieuwd. De verschillen tussen initiatieven bespreken we meer gedetailleerd in hoofdstuk 5 (Geleidelijke overgang po-vo), hoofdstuk 6 (Vakoverstijgend en thematisch werken) en hoofdstuk 7 (Gepersonaliseerd onderwijs, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding).

2.5 Doorstroom en uitstroom

Na afloop van het schooljaar 2018/19 is bij alle initiatieven informatie opgevraagd over doorstroom en uitstroom van leerlingen. We zien dat de doorstroom varieert per leerjaar. In tabel 2.4 presenteren we een overzicht.

Tabel 2.4 Doorstroom en uitstroom per leerjaar (einde schooljaar 2018/19)

	Leerjaar 1 (n=162)	Leerjaar 2 (n=221)	Leerjaar 3 (n=189)	Leerjaar 4 (n=85)
Doorstroom naar volgend leerjaar 10-14	96%	73%	86%	35% *
Uitstroom naar andere school	4%	27%	14%	65%
Totaal	100%	100%	100%	100%

* Deze leerlingen zijn doorgestroomd naar een volgend leerjaar binnen dezelfde school.

Na het eerste jaar gaan bijna alle leerlingen (96%) gewoon door naar het tweede jaar van 10-14 onderwijs. Na het tweede jaar ligt dat anders: ruim een kwart van de leerlingen stroomt uit naar een andere school. Waarschijnlijk ligt het percentage hier hoger omdat dit het moment is waarop leeftijdgenoten de overstap maken naar het voortgezet onderwijs. Een deel van de 10-14-leerlingen kiest ervoor om hetzelfde te doen. Na het derde jaar ligt het uitstroompercentage weer wat lager. Na het vierde jaar stromen de meeste leerlingen uit naar een andere school. Het uitstroompercentage varieert behoorlijk tussen de initiatieven, van vrijwel geen uitstroom tot meer dan vijftig procent. In de onderstaande tabel geven we weer naar welk schooltype de uitstromende leerlingen toe gaan.

Tabel 2.5 Uitstroom vanuit leerjaar 2, 3 en 4 naar schooltype (einde schooljaar 2018/19)

Schooltype	Uitstroompercentage
(Voortgezet) speciaal onderwijs	4%
Praktijkonderwijs	4%
Vmbo	43%
Vmbo/havo	11%
Havo	15%
Havo/vwo	7%
Vwo	6%
Gymnasium	11%
Totaal	100%

Bijna de helft van de leerlingen (43%) stroomt uit naar het vmbo, ruim een kwart (28%) naar havo of vwo. Nog eens 11% van de leerlingen gaat naar een vmbo/havo-klas. Ten opzichte van de landelijke verdeling zijn de vmbo-leerlingen enigszins oververtegenwoordigd. Landelijk gaat in het derde leerjaar 50% van de leerlingen naar het vmbo, 44% naar havo/vwo en bijna 3% naar een driejarige brugklas. Van de leerlingen die naar (v)so of praktijkonderwijs gaan, zijn de meesten afkomstig van de Tienerschool Groningen. De gymnasiasten (11%) komen voor het grootste deel van de Zuider gymnasiumbasisschool. De keuze voor het gymnasium is voor slechts enkele leerlingen van de andere initiatieven reden om over te stappen naar een 'reguliere' vo-school.

3 Waarom 10-14 onderwijs?

In dit hoofdstuk gaan we in op de motivatie van initiatiefnemers, ouders en leerlingen voor 10-14 onderwijs. We kunnen verschillende motieven onderscheiden; het uitstellen van de school- en niveaukeuze, het bieden van uitdaging en ondersteuning voor specifieke doelgroepen, een doorgaande leerlijn creëren en een nieuw onderwijsconcept neerzetten. Voor leerlingen en ouders spelen daarnaast nog andere keuzemotieven. Zo hebben veel leerlingen de overstap gemaakt omdat ze niet gelukkig of tevreden waren op hun vorige (basis)school.

3.1 Uitstellen schoolkeuze

Een veelgenoemde reden is het uitstellen van de niveaukeuze. Initiatieven benoemen dat het uitstellen van het keuzemoment zorgt voor meer tijd om de talenten van kinderen te ontwikkelen, zodat leerlingen verder kunnen doorgroeien. Het uitstellen van de keuze kan volgens initiatieven, leerlingen en hun ouders om twee redenen van belang zijn. Ofwel de verwachting is dat het niveau van een leerling op 12-jarige leeftijd nog onduidelijk is, ofwel de verwachting is dat een leerling op 12-jarige leeftijd sociaal-emotioneel nog niet toe is aan de overstap naar vo.

Onduidelijk niveau

De initiatieven benoemen dat het uitstellen van de keuze voor sommige kinderen van belang is omdat hun niveau eind groep 8 nog onduidelijk is. Ouders stellen dit ook: een kind krijgt met 10-14 onderwijs langer de tijd om te kijken welk niveau passend is. Leerlingen van 12 jaar (eind groep 8) geven dit zelf eveneens aan in de interviews; ze weten bijvoorbeeld nog niet zeker welk niveau bij ze past, omdat de eindtoets een ander beeld geeft dan het advies van de school. Of leerlingen denken een hoger niveau te kunnen halen door 10-14 onderwijs.

“Ik wil graag een iets hoger niveau. Ik kreeg een mavo/havo advies. Hier kan ik op mijn eigen niveau werken en zoals het er u voor staat kan ik goed naar havo”. – Leerling, Onderwijsroute 10-14

Sociaal-emotioneel nog niet toe aan vo

Initiatiefnemers geven daarnaast aan dat bepaalde kinderen sociaal-emotioneel na groep 8 nog niet toe zijn aan de overstap naar het vo. Dit horen we ook terug bij leerlingen en ouders. Verschillende leerlingen geven aan dat ze na groep 8 op 10-14 onderwijs willen blijven omdat een gewone middelbare school nog te groot en onveilig voelt. Ook geven enkele ouders aan dat hun kind nog erg jong is (bijvoorbeeld een leerjaar overgeslagen) en liever met leeftijdsgenoten samenwerkt.

“De tienerschool is een veilige omgeving voor kinderen die nog niet toe zijn aan de grote afstand tussen leraren en leerlingen (en hun ouders) in het voortgezet onderwijs.” – Ouder, Tienerschool Sneek

“Ik ben wel op vo-scholen wezen kijken. Maar dat was zo groot en druk met zoveel leerlingen. Hier is het veel knusser. Iedereen is aardig, ik krijg meer aandacht en de leerkrachten hebben humor.” – Leerling, Onderwijsroute 10-14

3.2 Bieden uitdaging en ondersteuning

Voor een aantal initiatieven is een belangrijke motivatie om specifieke doelgroepen te motiveren en een passend aanbod te bieden (zie ook 2.3). Deze initiatieven gaat het er niet zozeer om de keuze voor het niveau uit te stellen, maar kinderen eerder te laten kennismaken met het vo. Zo richt de Zuider gymnasiumbasisschool in Rotterdam zich specifiek op hoog intelligente en hoogbegaafde kinderen. Deze kinderen lopen vaak vast op reguliere basisscholen en gaan onderpresteren. Vanaf groep 5 kunnen kinderen al op de Zuider gymnasiumbasisschool terecht, om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Faalangst en onderpresteren moet hiermee voorkomen worden. Ook de Tienerschool Groningen richt zich op een specifieke doelgroep, namelijk leerlingen met een leerachterstand (rendement minder dan 50% of 50-75%) met of zonder gedragsproblemen/sociaal-emotionele problematiek. Vanaf groep 6 van de basisschool verliezen deze leerlingen vaak motivatie en zelfvertrouwen. Door 10-14 onderwijs wil de Tienerschool Groningen zorgen dat deze leerlingen gemotiveerd blijven en op hun eigen niveau onderwijs kunnen volgen. Het initiatief SOOOOL 10-14 richt zich specifiek op toekomstige vmbo-leerlingen. Deze leerlingen volgen op 10-14 al vmbo-profielvakken Zorg & Welzijn, Groen en Techniek, om zich te oriënteren op het vo.

Ook veel leerlingen en hun ouders vertellen in de interviews dat de oude basisschool ofwel onvoldoende uitdaging ofwel onvoldoende ondersteuning bood. Dit is een belangrijke reden voor leerlingen en hun ouders om voor 10-14 onderwijs te kiezen. Leerlingen vertellen dat ze bijvoorbeeld op hun oude basisschool vaak moesten wachten tot medeleerlingen klaar waren, uitleg volgden over dingen die ze al wisten en hun werk vaak al snel af hadden.

“Ik wilde meer uitdaging en ik wilde niet dat ik in de klas dingen moest doen die ik al wist” – Leerling, NOVA Tienercollege

Anderzijds is er ook een groep leerlingen te onderscheiden waarbij de oude basisschool niet kon voldoen in bepaalde extra ondersteuningsbehoeften. Ouders geven bijvoorbeeld aan dat hun kind vastliep, omdat hij/zij geen passend aanbod kreeg. Leerlingen concretiseren dit verder; ze vertellen bijvoorbeeld dat ze niet goed geholpen werden met dyslexie, rekenproblemen of zich niet konden concentreren.

“Ik was niet goed in de lessen en kon me niet concentreren op mijn oude school. Hier had ik veel hulp voor, maar dat hielp niet en dus ben ik hierheen gegaan. Nu gaat het veel beter op school omdat ik op mijn eigen tempo kan werken en dat is fijner.”- Leerling, 10-15 Agora Groesbeek

3.3 Doorgaande leerlijn

Veel initiatieven benoemen ook doorgaande leerlijnen als motief voor de start van 10-14, 10-14 onderwijs is hiermee een middel om de overgang tussen po en vo geleidelijker te laten verlopen. Zo noemt de schoolleiding van 10-15 Agora Groesbeek een doorlopende leerlijn als een van de hoofddoelen van 10-14 onderwijs. Ook de leerkrachten van Onderwijsroute 10-14 noemen de doorlopende leerlijn voor alle leerlingen in de top drie voordelen van 10-14 onderwijs. Spring High en 10-15 Agora Groesbeek willen de doorgaande leerlijn verder doortrekken en willen uiteindelijk een doorgaande leerlijn creëren van bijvoorbeeld 2-18 jaar.

“De knip tussen po en vo is groot, en we verwachten van leerlingen dat ze daar mee om kunnen gaan. Met 10-14 onderwijs wordt de overgang natuurlijker en krijgen leerlingen meer begeleiding” – Schoolleider/bestuurder, NOVA Tienercollege.

3.4 Het onderwijsconcept

Verschillende initiatieven noemen onderwijsvernieuwing als motivatie voor de start van 10-14 onderwijs. Veelgenoemde voorbeelden zijn leren op een minder traditionele manier, meer leerlinggestuurd leren, gepersonaliseerd leren en een focus op ‘leren leren’. 10-14 onderwijs biedt een mogelijkheid om deze onderwijsvernieuwing een plaats te geven.

“Een plek creëren waar vernieuwend onderwijs echt georganiseerd kan worden, een plek waar een andere manier van onderwijs gerealiseerd kan worden.” – bestuurder vo, Tienerschool Sneek

“Voor mij zit de essentie erin dat we kinderen anders leren leren. Zowel in vo als po: van docentgestuurd ik bepaal wat jij gaat leren, want dat heb je nodig naar leerlinggestuurd, wat heb jij nodig om datgene te bereiken wat jij als doel ziet, wat we samen zien, wat jij als mogelijkheden hebt?”- bestuurder vo, De Overstap

Ouders en leerlingen geven in de gesprekken tevens vaak aan dat ze voor een 10-14 initiatief gekozen hebben omdat het onderwijsconcept ze aansprak. Ouders noemen hierbij aspecten als het projectmatig werken, coaching, gepersonaliseerd leren en eigenaarschap over het leerproces. Ook de kleine groepen, extra begeleiding en de aandacht voor de brede ontwikkeling zijn belangrijke aspecten voor veel ouders om voor 10-14 onderwijs te kiezen.

“Het projectmatig werken, coaching en het eigenaarschap voor het leerproces bij de leerlingen leggen spreekt aan” – Ouder, NOVA Tienercollege

Leerlingen benoemen bijvoorbeeld het werken met tablets, het werken op je eigen niveau, kleine groepen, minder uit boeken leren, en het onderzoekend leren als redenen voor de keuze voor 10-14 onderwijs. Sporten en bewegen is voor leerlingen van Spring High een specifiek onderdeel van het concept waar veel leerlingen voor gekozen hebben.

“Toen ik de poster van SOOOOL 10-14 zag dacht ik, wat is dit nu weer? Ik ben gaan kijken en vond het onderzoekend en ondernemend leren heel leuk. Dat past ook echt bij me.” – Leerling SOOOOL 10-14

Schoolprofilering

10-14 onderwijs als nieuw onderwijsconcept is daarnaast een manier van schoolprofilering voor de initiatieven. Met name in krimpregio's is dit van belang. SOOOOL 10-14 geeft bijvoorbeeld aan dat de krimp in de regio ook een belangrijke aanleiding is geweest voor 10-14 onderwijs. De bestuurders stellen dat de krimp in de regio 4-8% is, waardoor men met verschillende scholen en bedrijven in de regio kritisch is gaan kijken hoe ze samen konden werken. Krimp wordt bij enkele andere initiatieven ook genoemd als meer praktische reden voor 10-14 onderwijs, bijvoorbeeld bij De Overstap.

3.4 Niet gelukkig op basisschool

Onder ouders en leerlingen speelt regelmatig als reden voor de keuze van 10-14 onderwijs dat kinderen ongelukkig waren op hun oude school. Veel leerlingen noemen dat ze gepest werden, bijvoorbeeld omdat ze ‘anders’ waren dan andere leerlingen of onzeker waren.

Ook in gesprekken met ouders komt veel naar voren dat hun kind op de vorige school ongelukkig was. Een ouder op De LeerOnderneming vertelt bijvoorbeeld dat zijn/haar kind zo ongelukkig was op de vorige basisschool dat het kind vaker thuis was dan op school: “ze werd er lichamelijk ziek van”. Zorgen dat hun kind weer gelukkig is en weer naar school wil, is een belangrijk doel voor veel ouders.

“Ik heb voor deze school gekozen om zelfverzekerd te worden en dat is gelukt. Op mijn vorige school was ik niet zelfverzekerd, daar was een groepje kinderen dat mij bleef pesten.” Leerling, Tienercollege Noordoostpolder

“Normaal klampte mijn kind zich echt zo lang mogelijk tegen mij aan voordat hij de school in moest. Maar nu trekt hij mijn hand los en rent het lokaal in.” – Ouder, Zuider gymnasiumbasisschool

3.5 Samenvatting

De motieven van 10-14 initiatieven om te starten met 10-14 onderwijs lopen uiteen. Veelgehoorde motieven zijn het uitstellen van de school (en niveau-)keuze, het bieden van uitdaging en ondersteuning voor specifieke doelgroepen, een doorgaande leerlijn creëren en een nieuw onderwijsconcept neerzetten. Sommige motieven lijken niet in lijn te zijn met de oorspronkelijke doelstelling van 10-14 onderwijs. Op verschillende initiatieven is het uitstellen van de keuze en de geleidelijke overgang namelijk niet zozeer een hoofddoel, maar juist het eerder kennismaken met het voortgezet onderwijs, om voldoende uitdaging/ondersteuning te bieden.

Veel leerlingen en ouders kiezen vanuit een negatieve motivatie voor 10-14 onderwijs. Kinderen krijgen op hun oude basisschool geen passend aanbod (te weinig uitdaging of te weinig ondersteuning) of zijn om andere redenen ongelukkig, door bijvoorbeeld pesten. Leerlingen en hun ouders zijn met 10-14 onderwijs dus vaak op zoek naar een meer passend aanbod. Daarnaast spreken ook het uitstellen van de niveaukeuze en een nieuw of ander onderwijsconcept veel ouders en leerlingen aan.

4 Schoolportretten

4.1 Onderwijsroute 10-14

Onderwijsroute 10-14 is een initiatief van het schoolbestuur Openbaar Onderwijs Zwolle & Regio (OOZ). OOZ bestaat uit zowel po- als vo-scholen. Het initiatief is in schooljaar 2017/18 gestart. Onderwijsroute 10-14 is gehuisvest in een eigen gebouw, op het terrein van een vo-school.

Visie en doelen

De leraren en schoolleider zien Onderwijsroute 10-14 als een vernieuwend onderwijsconcept dat eigentijds is en past bij de doelgroep, leerlingen van 10 tot 14 jaar. Het ontwikkelen van een 'concept 10-14' staat niet voorop, het streven is goed onderwijs voor de doelgroep. Dit houdt onder andere in dat de keuze voor het vo wordt uitgesteld. *"Vanaf 11-jarige leeftijd krijg je in het huidige systeem je advies en daar zit je dan je hele schoolcarrière aan vast. We weten nu vanuit breinonderzoek dat je op die leeftijd nog niet kan weten welke potentie leerlingen hebben, maar we rekenen ze er wel op af. Je krijgt dan alsnog je advies en onderwijsrendementen worden zo wel bepaald"* (schoolleiding). Het doel van Onderwijsroute 10-14 onderwijs is duidelijk: de leerlingen kiezen voor een vo-school wanneer ze daar aan toe zijn.

Het ontwikkelen van doorlopende leerlijnen en een doorlopend toetsstelsel is belangrijk binnen Onderwijsroute 10-14 met maatwerk voor iedere leerling. Door de samenwerking tussen po en vo lukt het om een doorgaande leerlijn te creëren. Binnen Onderwijsroute 10-14 staat de pedagogiek voorop, daarin laat Onderwijsroute 10-14 zich inspireren door onder andere Gert Biesta en Luc Stevens. *"Want op het moment dat je je goed in je vel voelt en gezien voelt, dan ga je presteren. Op het moment dat je de prestaties van kinderen verbindt met hun aspiraties, verbeter je hun prestaties"* (schoolleider).

Doelgroep

Alle leerlingen van 10-14 zijn welkom op Onderwijsroute 10-14, al richt de school zich wel iets meer op de 'middencategorie'; leerlingen bij wie het uiteindelijke uitstroomniveau nog niet helemaal duidelijk is.

Werkwijze

Op Onderwijsroute 10-14 zitten leerlingen in heterogene stamgroepen. De leerlingen starten de dag en sluiten de dag af in de stamgroep. Gedurende de dag volgen leerlingen workshops op hun eigen niveau. Er wordt dan gekeken naar instructiebehoefte, niet naar leerjaren. De leerlingen werken op verschillende niveaus. In overleg met hun coach schrijven leerlingen zich in voor een bepaald vak op een bepaald niveau. Daarnaast stellen de leerlingen hun eigen leerdoelen op aan de hand van rubrics. Leerlingen bepalen waar ze nu staan en krijgen handvatten om te bepalen hoe ze de volgende stap kunnen bereiken.

Er wordt op Onderwijsroute 10-14 gewerkt met zogenaamde kernconcepten. Dit zijn 'grote thema's' waarbinnen de kerndoelen en tussendoelen een plek krijgen. Er zijn in totaal acht 'kernconcepten', die in twee schooljaren aan de orde komen. In unit 1 (de leerlingen die in schooljaar 2017/18 zijn gestart op Onderwijsroute 10-14) is de tweede serie kernconcepten dit jaar aan de orde geweest, in unit 2 (leerlingen die sinds schooljaar 2018/19 zijn gestart op Onderwijsroute 10-14) de eerste serie kernconcepten. De eerste serie kernconcepten is inmiddels gefinetuned, op basis van de ervaringen uit het eerste jaar.

4.2 Tiener College Gorinchem

Het Tiener College Gorinchem is een initiatief van de schoolbesturen LOGOS (po-bestuur) en CVO-AV (vo-bestuur). Het initiatief is in schooljaar 2012/13 gestart, als eerste 10-14 school in Nederland. Het Tiener College zit samen met het Junior College in een schoolgebouw. Met ingang van het schooljaar 2019-2020 is het Tiener College verhuisd naar een vo-school.

Visie en doelen

De visie van de bestuurders en de school is dat het overstappen en kiezen voor een onderwijsniveau op één vast moment geen recht doet aan de ontwikkeling van het kind. Een geleidelijke overgang past beter bij de ontwikkeling van kinderen.

De doelen van het Tiener College Gorinchem zijn:

- De kloof tussen het po en vo kleiner maken door een soepele overgang te creëren en meer de ontwikkeling van het kind te volgen (kinderen meer uitdaging bieden als zij dat nodig hebben of juist langer de tijd te bieden om bepaalde kennis en vaardigheden nog verder te ontwikkelen).
- Leerlingen 'ontwikkelingsvaardig' maken en werken aan duurzaam leren. Het Tiener College moet leerlingen de vaardigheden leren die zij nodig hebben in een toekomst met steeds meer vaardigheidsvereisten en beroepsmogelijkheden.
- Educatief partnerschap met ouders voor het bewerkstelligen van een ondersteunende thuissituatie, een versterkt pedagogisch didactisch concept en ten behoeve van de loopbaan- en beroepsoriëntatie van de leerling.

Doelgroep

Bij de start van het Tiener College Gorinchem waren er relatief veel leerlingen met ondersteuningsvragen waarbij het op de vorige basisschool niet goed verliep. De school is nu strenger in het aannamebeleid en geeft goed aan wat de school wel en niet kan bieden. Er zijn steeds meer leerlingen en ouders die bewust voor het Tiener College kiezen omdat zij zich kunnen vinden in de visie en de manier van werken van de school. Ook heeft het Tiener College besloten zich meer te richten op vmbo-t+ niveau. De bestuurders geven aan dat het type onderwijs op het Tiener College een behoorlijke mate van zelfstandigheid van leerlingen vraagt om te gedijen in een systeem waar ze meer ruimte en eigenaarschap krijgen. Een van de bestuurders: *"We zijn teruggekomen van de ideologie waarmee we begonnen, waarin dit onderwijs voor iedereen ideaal zou moeten zijn, ongeacht welk niveau"*.

Werkwijze

De visie van het Tiener College Gorinchem is dat toepassen, uitvinden, verklaren en ontwerpen een krachtig effect heeft op het leren van de leerling. Daarom worden er excursies en doe-opdrachten aangeboden die leerlingen moeten prikkelen om door te vragen en tot nieuwe onderzoeksvragen te komen. Bij deze excursies, ook wel labs genoemd, staat 'leren door doen' centraal. De hulp van ouders wordt ingeschakeld bij deze labs, bijvoorbeeld voor leerlingenvervoer. Op het Tiener College wordt gewerkt met kernconcepten, waarin verschillende vakken worden geïntegreerd. De kernvakken Engels, Nederlands en wiskunde worden apart aangeboden. Leerlingen werken op hun eigen niveau met eigen leerdoelen. Door middel van PLP-gesprekken wordt de voortgang met leerlingen besproken. Een aantal middelbare schoolvakken worden door vakspecialisten vanuit andere VO-scholen gegeven. Vanaf het schooljaar 2018/19 ligt de focus specifiek op de kernvakken en op kadering. De bestuurders geven aan dat een belangrijk leerpunt uit de afgelopen jaren is geweest dat het moeilijk is om de goede balans te vinden tussen vrij laten en kaderen. Een van de bestuurders stelt: *"Die balans krijgen lukt alleen als er*

heel goed gekaderd wordt. Er moet voortdurend bewaakt worden: wanneer wil ik wat bereikt hebben, welke doelen wil ik wanneer halen? Als dat niet goed vastgelegd wordt, gaan leerlingen zweven.”

4.3 De Overstap

De Overstap is een samenwerking tussen de Dr. Lammerts van Buerenschool (LvB) en het Hendrik Pierson College (HPC).¹ Het initiatief is in schooljaar 2017/18 gestart. Groep 7 en 8 van de Overstap zijn gehuisvest in de Dr. Lammerts van Buerenschool, de 1^e en 2^e klas komen in het gebouw van het Hendrik Pierson College.

Visie en doelen

Volgens de initiatiefnemers is de belangrijkste doelstelling om de overgang van de basisschool naar de middelbare school soepeler te laten verlopen en de keuze voor een niveau uit te stellen. Daarbij staat ‘leren op maat’ en ‘leren met plezier’ voorop: *met een op maat gemaakt doorlopend onderwijsprogramma tussen het po en het vo begeleiden we leerlingen in het maken van de juiste keuze in hun onderwijstraject*². De initiatiefnemers willen toe naar een doorlopende lijn van po naar vo, onderwijskundig én op gebied van begeleiding. Ook willen de initiatiefnemers toe naar een andere manier van onderwijs: van docentgestuurd naar leerlinggestuurd.

Doelgroep

De Overstap richt zich in principe op de brede doelgroep. De bestuurders geven aan dat hier nog wel een spanningsveld ligt of het onderwijsconcept ook geschikt is voor de ‘flanken’: pro-leerlingen en gymnasiumleerlingen. De leraren geven aan dat de meeste leerlingen die zich aangemeld hebben voor schooljaar 2018/19 leerlingen zijn tussen kader en havo-niveau. De leraren geven aan dat het belangrijk is om te kijken of er geen niet-uitgesproken zorgvraag onder een aanmelding ligt. *“Dat is wel waar we scherp op moeten zijn, het is geen verbreed zorgtraject, het blijft een gewoon regulier middelbare schooltraject. De eerste lading leerlingen lijkt een redelijke gemiddelde afspiegeling.” (leraar).*

Werkwijze

De leerlingen werken in jaargroepen (groep 7, groep 8). Leerlingen werken veel op Chromebooks. De methode Blink wordt gebruikt voor vakintegratie en projectmatig werken. Er wordt gewerkt met weektaken, waarin leerlingen zelf moeten plannen wanneer ze welke taak doen. Ook hebben leerlingen coachingsgesprekken. Methodetoetsen en eindtoetsen worden afgenomen, en leerlingen krijgen twee keer per jaar een rapport. Naast de verplichte basiskennis en vaardigheden die de leerlingen aangeboden krijgen, wordt op De Overstap ook ‘anders’ geleerd. Leerlingen voeren meer opdrachten uit in de praktijk, zoeken zelf informatie op hun laptop, leren van medeleerlingen en krijgen in groep 7 en 8 al les te krijgen van vakdocenten uit het voortgezet onderwijs (o.a. voor Engels). Het programma is ontwikkeld vanuit de vijf V’s:

- Verbinden: iedere leerling zit in zijn of haar eigen klas. Hier wordt lief en leed gedeeld en krijgen alle leerlingen de basisinstructies;
- Verdiepen: Leerlingen krijgen de kans om dieper op de leerstof in te gaan;
- Verbreden: Leerlingen krijgen de kans zich al breder te oriënteren op het vervolgonderwijs door bijvoorbeeld al met nieuwe vakken kennis te maken;

¹ Ook kinderen van andere basisscholen in de regio kunnen instromen in De Overstap op het HPC. Hiervoor is een platform 10-14 onderwijs opgezet.

² *De Overstap. Het nieuwe onderwijsprogramma voor leerlingen van 10 – 14 jaar.* Zetten: LVB –HPC.

- Versnellen: een leerling die zich bepaalde lesstof sneller eigen maakt, krijgt daarvoor alle ruimte;
 - Verlengen: een leerling die wat langer over de leerstof moet doen krijgt daarvoor extra tijd.
- In het schooljaar 2018/19 gaan de eerste leerlingen naar het vervolg van De Overstap: de eerste klas op de middelbare school HPC. Hier wordt gewerkt met Kunkapsskolan om gepersonaliseerd onderwijs aan te bieden. Coaching zal hier een belangrijke rol spelen. Kinderen krijgen wekelijks een kwartier coaching.

4.4 De LeerOnderneming

De Leeronderneming is een initiatief van het schoolbestuur Onderwijsgroep Zuid-Hollandse Waarden voor po en vo (OZHW). Het initiatief is in schooljaar 2016/17 gestart. De Leeronderneming is gehuisvest in een vleugel van een vo-school, het Gemini College.

Visie en doelen

De belangrijkste pijlers van De LeerOnderneming zijn ‘leren door doen’ en ‘autonomie voor het eigen leerproces’. Leren door doen is een pijler in het onderwijs van De LeerOnderneming omdat de ontwikkeling van vaardigheden net zo belangrijk is als de cognitieve ontwikkeling van een kind. Met de andere pijler beoogt De LeerOnderneming leerlingen meer betrokken te laten zijn bij hun eigen leerproces. Er wordt toegewerkt naar zelfstandige, zelfredzame kinderen met een zelfsturende regie op hun eigen leerproces en ontwikkeling.

“Het belangrijkste doel van De LeerOnderneming is dat de leerling gelukkig is hier” (directeur). Hiernaast is het doel van De LeerOnderneming om leerlingen niet alleen kennis mee te geven, maar om ook te werken aan leerattitude, leergedrag, leerstrategieën en persoonlijke ontwikkeling. De LeerOnderneming wil dat leerlingen hun potentie kennen en zelfvertrouwen hebben. *“Leerlingen leren hier zelf initiatief te nemen, te zoeken naar antwoorden, hulp te vragen wanneer ze ondersteuning nodig hebben”* (leraar).

Doelgroep

De LeerOnderneming is een breed initiatief en gericht op alle leerlingen van 10 tot 14 jaar.

Werkwijze

Het onderwijsaanbod van De LeerOnderneming bestaat niet uit vakken, maar uit domeinen waarin verschillende vakken bij elkaar zijn gebracht. Dit heeft als doel dat leerlingen leren in samenhang. Voor elk domein zijn modules ontwikkeld. Een module bestaat niet uit lessen, maar uit leeractiviteiten, waarbij het leren door doen centraal staat. Het ontwikkelen van vaardigheden, vervat in 10 bouwstenen, is een belangrijk element van het onderwijsconcept van De LeerOnderneming:

In de modules wordt gewerkt aan de verschillende bouwstenen. Niet alle bouwstenen komen nadrukkelijk in elke module aan de orde, maar in de modules van een jaar komen ze wel allemaal aan bod.

De leraren van De LeerOnderneming treden voornamelijk op als coach. Ze begeleiden de leerlingen bij hun programmalijnen, geven de leerlingen feedback en helpen de leerlingen om kritisch met hun eigen leerproces bezig te zijn. *“Een verschil met andere scholen is dat de juf niet meer voor de klas staat. Maar de juf deelt opdrachten uit, je moet vervolgens zelf kijken waar je mee begint en als je het niet begrijpt kun je naar de juf toekomen. Als iets heel vaak wordt gevraagd, legt ze dat wel even klassikaal uit”* (leerling). Aan het einde van elke module vullen leerlingen het leerplanformulier in, dan reflecteren ze op de leerdoelen van de bouwstenen. Tijdens de modules bespreken de leerkrachten regelmatig met elke leerling individueel de ontwikkeling op de leerdoelen. Dit zijn geen formele momenten, maar talloze momenten tijdens de lesdag.

4.5 Tienerschool Groningen

De Tienerschool Groningen is een initiatief van het schoolbestuur Openbaar Onderwijs Groningen (O2G2). Het initiatief is in schooljaar 2017/18 gestart. De Tienerschool is gevestigd in het gebouw van de Simon van Hasseltschool, een vmbo-school voor leerlingen die voorheen een lwoo-indicatie kregen..

Visie en doelen

Leerlingen zo snel mogelijk op de juiste plek krijgen, dat is een belangrijk doel van de Tienerschool Groningen. Op de Tienerschool ontdekken leerlingen hun talenten waardoor ze beter weten wat ze kunnen en willen. *“Leerlingen doen positieve (leer)ervaringen op waardoor ze als 14-jarige beter in staat zijn een school te kiezen die bij ze past”*, zoals een van de bestuurders het verwoordt. De onzekerheid die kan toeslaan in de hoogste groepen van de basisschool of het sbo hopen ze op de Tienerschool te kunnen voorkomen.

Het geeft leerlingen rust als de keuze voor de Tienerschool is gemaakt. Ze hebben daardoor een perspectief voor de komende jaren. De leerlingen die wij spraken zeggen daarover: *“Op deze school is er veel aandacht voor de dingen die je moeilijk vindt. Als je tijdens het zelfstandig werken iets niet begrijpt, kun je daarover vragen stellen aan de leraar. De leraar heeft echt aandacht voor je en neemt de tijd om je vragen te beantwoorden.”* Volgens een van de ouders krijgt de school ‘een dikke 10’. Ouders waarderen de enorme vooruitgang van hun kind en de omgang tussen leerlingen, ouders en leraren. De resultaten van de Tienerschool zijn tot nu toe goed, bij enkele leerlingen vanuit het sbo zijn de achterstanden zodanig weggewerkt dat ze in het reguliere vmbo kunnen instromen.

Doelgroep

Op de Tienerschool zitten leerlingen met een leerachterstand en/of gedragsproblemen of sociaal-emotionele problematiek. De leerlingen, van wie verwacht wordt dat zij na de Tienerschool kunnen instromen in het reguliere vmbo, komen binnen vanuit de hoogste groepen van het (speciaal) basisonderwijs. *“Voor veel kinderen uit de doelgroep van de Tienerschool is het moeilijk om in de bovenbouw van de basisschool of het sbo gemotiveerd te blijven. Ze komen vaak niet veel verder dan beheersing van de lesstof op het niveau van groep 6. Het gevolg is dat ze in de hoogste groepen onzeker en gedemotiveerd raken waardoor hun zelfbeeld deuken en butsen oploopt. Leerlingen zijn hier eerder op hun plek, ze hoeven niet te ‘wachten’ tot het einde van de basisschool”*, aldus de directie.

Werkwijze

Dagelijks krijgen de leerlingen taal- en rekenlessen in niveaugroepen. Daarnaast zijn er de werkplaatsen voor rekenen en taal. Daar krijgen de leerlingen veel extra oefening en ze hebben er de tijd om zelfstandig te oefenen. In de taalwerkplaats wordt aandacht besteed aan lezen en spelling. Een van de leraren vertelt dat bij begrijpend lezen een link wordt gelegd met de actualiteit, *“zo combineren we begrijpend lezen en burgerschapsvorming”*. In de rekenwerkplaats wordt vaak een koppeling gemaakt tussen rekenen en andere vakken. *“Leerlingen leren bijvoorbeeld afstanden te schatten op een plattegrond, zo wordt rekenen gecombineerd met aardrijkskunde.”*

Elke dinsdagmiddag wordt er op de Tienerschool gewerkt aan projecten. Leerlingen kunnen zelf kiezen aan welk project ze willen deelnemen. Er zijn diverse projecten op het gebied van sport, kunst en cultuur waarbij vaak samenwerking wordt gezocht in de regio. Zo is er bijvoorbeeld Playing for Success in samenwerking met FC Groningen en Coach2B in samenwerking met de Rabobank. Aan de projecten nemen leerlingen van verschillende leeftijden deel. De ervaringen hiermee zijn positief. Een van de moeders die wij spraken zegt: *“Mijn zoon kijkt altijd erg uit naar de projecten, hij is daar heel tevreden over”*. Doel van de projecten is niet alleen het aanleren van vaardigheden en talentontwikkeling, maar ook *“elkaar beter te leren kennen, andere kinderen van de school te leren kennen en docenten eens op een andere manier mee te maken”*, aldus de teamleider.

4.6 Spring High

Spring High is een initiatief van de Stichting Westelijke Tuinsteden (po) en de Esprit Scholen (vo). Het initiatief is in schooljaar 2016/17 gestart.

Visie en doelen

Spring High wil leerlingen opleiden tot de wereldburger van morgen. De school beoogt een stevig fundament te leggen op het gebied van kennis, (sociale) vaardigheden en persoonsvorming. De bildung ofwel zelfontplooiing van leerlingen staat centraal op Spring High. *“Als een leerling straks bij ons van school gaat, weet hij wie hij is, wat hij kan en wat hij wil. Met deze basis zal hij straks succesvoller zijn in het vervolgonderwijs, op de arbeidsmarkt en in de maatschappij”* (schoolleider).

Het is de ambitie van Spring High om 2-18 onderwijs te bieden. Het aanbieden van 10-14 onderwijs is een opstap daar naartoe. Ze willen de indeling in een bepaald niveau uitstellen, waardoor de leerling de mogelijkheid krijgt om een hoger niveau te halen dan waar hij in groep 8 op wordt ingeschat.

De doelen van Spring High zijn:

- Vermijden van vroege selectie;
- Zorgen dat een leerling weet wie hij is, wat hij kan en wat hij wil als hij van school komt;
- Ontwikkelen van persoonlijke en sociale competenties;
- Overdragen van (gemeenschappelijke) waarden en normen;
- Voorbereiden op burgerschap.
- Kwalificatie voor vervolgonderwijs

Doelgroep

Spring High is voor alle leerlingen vanaf 10 jaar. De populatie van Spring High vormt een weerspiegeling van de bevolking van Amsterdam Nieuw-West. Spring High streeft er ook naar segregatie tegen te gaan. Op de basisinitiatieven in Nieuw-West zitten leerlingen met verschillende achtergronden bij elkaar. Met

de overgang naar het middelbaar onderwijs verdwijnt deze diversiteit door het vertrek van veel kinderen van hoogopgeleide ouders naar initiatieven in Zuid of het centrum. Spring High wil deze diversiteit onder leerlingen juist behouden door uiteindelijk onderwijs te bieden tot aan het examen.

Werkwijze

Leerpleinen

De leerlingen zijn ingedeeld in 3 leerpleinen: Geel (25 kinderen) Groen (45 kinderen) en Blauw (41 kinderen). Leerlingen van verschillende leerjaren zitten door elkaar, maar zijn wel enigszins ingedeeld op leeftijd, waarbij de jongste leerlingen op leerplein Geel en de oudste leerlingen op leerplein Groen werken. Op leerpleinen Blauw en Groen staan altijd twee leraren, op leerplein geel minimaal een. Er vinden instructiemomenten plaats gedurende de dag. Kinderen worden voor deze instructies geclusterd op niveau. Gedurende de dag volgen leerlingen ook het vak kunst en vijf keer per week gymnastiek. Na instructie kunnen kinderen op individuele basis of in groepjes samen te werken.

Werken in thema's en eigen leerplannen

Op Spring High maken leerlingen elke zes weken een eigen leerplan. In het leerplan stelt een leerling per domein een aantal doelen centraal in overleg met de docent. De docent en leerling spreken af hoe een leerling bewijst dat hij/zij het doel gehaald heeft (bijv. een kennismeting of een presentatie). Sinds schooljaar 2018/19 werkt de school met het eigen ontwikkelde curriculumvolgsysteem Maius. In Maius kunnen leerlingen alle leerdoelen zien, aan de hand van leerdoelkaarten. Via het volgsysteem leren leerlingen 'bewijsstukken' in om een doel te behalen. Zo hebben docenten meer zicht op de voortgang van leerlingen. Per week zijn er twee projectmiddagen, waarin leerlingen met drie tot vier geïntegreerde vakken werken. Leerlingen van alle leerpleinen werken samen in deze projecten. De andere vakken volgen de leerlingen 'los'. Leerlingen kiezen zelf op welk moment ze aan welk vak werken.

4.7 Zuider gymnasiumbasisschool

De Zuider gymnasiumbasisschool is een samenwerking tussen PCBO Rotterdam en het Zuider Gymnasium. Het Zuider Gymnasium is een gymnasiumschoon en heeft een begaafdheidsprofiel en ervaring met de opvang van hoogbegaafde leerlingen in het vo. Het initiatief is in schooljaar 2018/19 gestart. De Zuider gymnasiumbasisschool heeft een eigen vleugel met lokalen in het gebouw van het Zuider Gymnasium.

Visie en doelen

Het doel van de Zuider gymnasiumbasisschool is om het onderwijs af te stemmen op de doelgroep (hoogbegaafde leerlingen), zodat deze leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen. De visie van de school is om leerlingen vaardigheden aan te leren die zij straks nodig hebben voor een goede doorstroom naar het voortgezet onderwijs, zoals samenwerken, leren-leren en zelfstandig werken. Daar wordt in het po al aan gewerkt.

Extra uitdaging voor de leerlingen wordt vooral gezocht in verrijking en verbreding van de lesstof en niet direct in versnelling. De ervaring van de vo-school is dat veel hoogbegaafde leerlingen op de basisschool veel lesstof over hebben mogen slaan. Hierdoor kunnen later toch hiaten ontstaan. Ook missen deze leerlingen veel vaardigheden, omdat zij voorheen vaak een individueel traject hebben doorlopen en 'buiten het systeem' zijn geplaatst. Dat zorgt voor verschillende problematieken in het vo, zoals moeite met op tijd in de les komen en een moeizame aansluiting met andere leerlingen. Daarom moeten leerlingen op de Zuider gymnasiumbasisschool de (gecompacte) basis leren en ook dingen doen die ze

wellicht niet zo leuk vinden. *“Maar in ruil daarvoor mogen ze ook weer heel veel hele leuke dingen doen. De leerlingen moeten leren werken binnen het systeem en niet zichzelf daar continue buiten plaatsen”* (projectleider).

Doelgroep

De Zuider gymnasiumbasisschool is er voor (hoog)begaafde leerlingen vanaf groep 5. Het initiatief begint al bij groep 5, omdat hoogbegaafde leerlingen vaak al jong vastlopen en beschadigd raken in het basisonderwijs. Er is geen vergelijkbaar aanbod voor deze leerlingen in de omgeving en basisscholen kunnen dit type leerling vast lastig herkennen en bedienen.

Werkwijze

Het initiatief werkt met het International Primary Curriculum (IPC), een vorm van thematisch werken. IPC is ingericht met basiskennis (wat moet een leerling kennen) en werkt erg vanuit de interesse van kinderen. Aan de hand van opdrachten sluiten leerlingen de thema's af en verwerken dit in het portfolio.

Een dagdeel per week krijgen de leerlingen pre-gymnasium lessen. Dit zijn lessen (reeksen) die aangeboden worden vanuit het vo. Leraren zoeken ook veel in de verrijking, verbreding en verdieping van de leerstof om leerlingen toch zoveel mogelijk bij elkaar te houden. Versnellen is in de visie van de school namelijk niet altijd goed voor deze leerlingen.

Het grootste voordeel van de samenwerking tussen po en vo zit in het aanbod vanuit de vo school dat nodig is voor deze leerlingen. *“We moeten hier zóveel uit de kast halen voor deze leerlingen. Je wilt dat ze fouten maken en dan leren hoe ze moeten oefenen. Er zijn kinderen die zoveel nodig hebben om tot leren te komen, dat is in het po onmogelijk om ze dat te bieden”*. De samenwerking met de vo-school is prettig, omdat de vo-school modulair werkt. Leerlingen kunnen ook op de vo-school versneld examen doen voor vakken of extra vakken volgen ter verrijking. Het lukt de vo-docenten op de vo-school goed om in de klas naar niveau te differentiëren.

4.8 Tienercollege Noordoostpolder

Het Tienercollege Noordoostpolder (NOP) is een initiatief van het Emelwerda College (vo) en stichting Aves (po). Het initiatief is in het schooljaar 2018/19 gestart. Het Tienercollege Noordoostpolder is gehuisvest in een vo-school, het Emelwerda Collega.

Visie en doelen

Het belangrijkste doel van het Tienercollege Noordoostpolder (NOP) is een brug slaan tussen primair- en voortgezet onderwijs. Dat geldt voor de leerlingen, maar zeker ook voor de leraren. Leraren van het Emelwerda College zien en leren op het Tienercollege hoe ze meer en beter kunnen differentiëren, leraren basisonderwijs leren veel op vakinhoudelijk gebied van hun collega's in het vo. Samen bieden ze maatwerk aan de leerlingen van het Tienercollege. Het onderwijsaanbod is gericht op wat leerlingen nodig hebben om hun doel te bereiken, een ontwikkelingsgerichte benadering waarbij coaching en feedback centraal staan. Door leraren uit po en vo nauw samen te laten werken bij de voorbereiding van de lessen en de themaprojecten wordt gewerkt aan een meer natuurlijke overgang tussen po en vo.

Doelgroep

Aanmelding staat open voor alle leerlingen van alle niveaus. Het zijn vaak leerlingen die behoefte hebben aan een kleinere setting of leerlingen die op hun basisschool op een of andere manier zijn vastgelopen. Er melden zich ook leerlingen aan voor wie de overstap naar de middelbare school erg spannend is. De leerlingen zitten in een gemengde klas, zowel qua niveau als leerjaar, en krijgen lesaanbod op hun eigen niveau. Er wordt veel zelfstandigheid van de leerlingen verwacht en er wordt veel samengewerkt, dit is iets wat leerlingen wel moeten kunnen of willen leren. Kinderen leren op het Tienercollege meer verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen leerproces en voor de gang van zaken in de klas.

Werkwijze

Het lokaal waar nu (schooljaar 2018/19) groep 7 en 8 in gemengde samenstelling les krijgen is ingericht om (zelfstandig) te kunnen werken in kleine groepen aan verschillende opdrachten. Er is een kookeiland waar aan praktische opdrachten gewerkt kan worden, er zijn leer-werkplekken en er zijn plekken waar instructie gegeven wordt aan kleine groepen leerlingen. Leerlingen hebben de beschikking over een laptop en (werk)boeken of werkbladen. Naar aanleiding van formatieve toetsen gaan de leerlingen zelfstandig, in duo's of onder begeleiding aan de slag met opdrachten op hun niveau. Ze kiezen daarbij zelf een geschikte werkplek. Het is mogelijk om op verschillende manieren bezig te zijn met de lesstof. Bijvoorbeeld bij het onderdeel breuken. Sommige leerlingen krijgen meer tijd om zich dit eigen te maken, andere leerlingen werken met tastbare materialen of gaan buiten de school op onderzoek om de breuken in de vingers te krijgen of om meer verdieping aan te brengen. Tijdens wekelijkse coachgesprekken zijn met de leerlingen afspraken gemaakt over hun doelen (sociaal-emotioneel, werkhouding of vakinhoudelijk) en hoe de leerlingen eraan gaan werken om deze te bereiken. In het schooljaar 2019-2020 wordt een tweede lokaal op dezelfde manier ingericht en zullen de leerlingen in gemengde samenstelling (groep 7 t/m klas 1) les krijgen in twee klassen.

4.9 Tienerschool Sneek

De Tienerschool Sneek is een initiatief van de schoolbesturen Stichting Odyssee (po) en RSG Magister Alvinus (vo). Het initiatief is in schooljaar 2018/19 gestart. De Tienerschool Sneek heeft eigen huisvesting.

Visie en doelen

De initiatiefnemers noemen als redenen voor de start van de Tienerschool Sneek om:

- de kloof tussen PO en VO te voorkomen;
- aan te sluiten bij het puberbrein: elke tiener ontwikkelt zich anders, het brein is sterk in ontwikkeling;
- niveaukeuze uit te stellen;
- recht te doen aan een disharmonisch profiel;
- een minder traditionele vorm van onderwijs aan te bieden.

De focus ligt op de brede ontwikkeling van leerlingen: hun persoonlijkheid, kennis en gedrag. Coaching staat hierin centraal. Coaches bieden leerlingen steun, sturing en inspiratie, passend bij de ontwikkelingsfase van tieners.

Doelgroep

De Tienerschool Sneek richt zich op een brede doelgroep en selecteert nadrukkelijk niet op niveau. De groep leerlingen in het huidige schooljaar is dan ook gemêleerd, van vmbo tot vwo+. De schoolleiding voert intakegesprekken met ouders en leerlingen om te kijken of de school bij het kind past.

Werkwijze

Coachgroepen

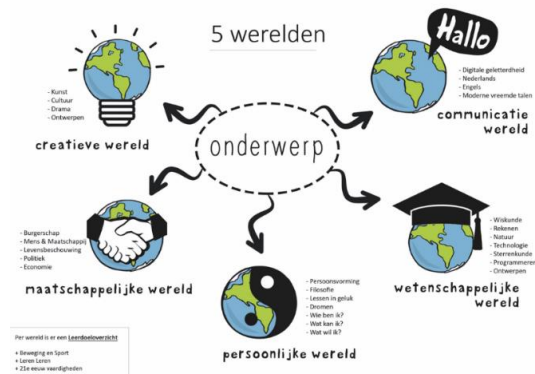
Leerlingen op de Tienerschool in Sneek zitten in een coachgroep van circa 15 leerlingen. In de coachgroepen zitten kinderen van alle leeftijden en niveaus door elkaar. Kinderen leren op hun eigen niveau. Basisschooltienaers die het aankunnen, kunnen bijvoorbeeld al wiskunde of Duits volgen. Een leerling van de Tienerschool: *“Je mag alles uitproberen. Sommige kinderen uit ‘groep 8’ zijn beter in Duits dan leerlingen uit ‘klas 1!’.* ’s Ochtends geven de coaches kernvakken, ’s middags hebben de leerlingen eigen werktijd. De coaches geven extra begeleiding in de eigen werktijd. Elk kind heeft een laptop. Voor sommige vakken werkt de school met online methodes, voor andere vakken met boek en papier.

Thematisch en vakoverstijgend onderwijs

Op de Tienerschool wordt thematisch en vakoverstijgend gewerkt, aan de hand van de ontwikkelcirkel (Figuur 4.1) en de vijf werelden (Figuur 4.2). Na elke vakantie wordt een nieuw thema geïntroduceerd met een kick-off. Een van de coaches noemt een voorbeeld: *“Bij het thema balance gingen de leerlingen bijvoorbeeld als kick-off naar een klimhal, om het thema letterlijk in hun lijf te ervaren.”* Na de kick-off kunnen leerlingen verschillende workshops volgen, daarna gaan ze met hun eigen ontwikkelvragen en activiteiten aan de slag. In het thema komen verschillende vakgebieden terug. De leerlingen sluiten elk thema af met een presentatie.

Figuur 4.1 Ontwikkelcirkel

Figuur 4.2 De vijf werelden

Coaching en persoonlijke groei

Elke dag op de Tienerschool start met een check-in. Daarnaast begeleiden de coaches leerlingen op de verschillende vakgebieden en op ‘leren leren’. ’s Middags begeleiden de coaches de eigen werktijd en eindigen ze met een check-out met de leerlingen. De leerlingen waarderen de coaching: *“de gesprekken met de coaches helpen met het maken van mijn eigen leerdoelen en met stages. Het is fijn dat ik dingen eerst zelf mag proberen, en als ik er niet uitkom kan ik bij een coach terecht die me helpt.”*

Persoonlijke groei wordt op de Tienerschool als eerste aangepakt: competenties en vaardigheden komen daarna. Leerlingen stellen ontwikkeldoelen op, waarin ruimte is voor persoonlijke ontwikkeling. De school werkt niet met toetsen, maar wel met tussentijdse checks/metingen. Leerlingen worden gevolgd aan de hand van een portfolio. Dit portfolio is nog in ontwikkeling. De school wil de focus in het

portfolio leggen op persoonlijke groei. De coaches verduidelijken: *“Voor een leerling die moeite heeft met memoriseren is 75% goed hebben bij 20 woorden een ‘groeier’ of misschien wel ‘expert’, terwijl dit percentage goed voor een leerling met vwo-niveau ‘beginner’ zou zijn”*. In het eerste schooljaar zien de coaches en ouders bij leerlingen al veel persoonlijke groei: leerlingen bloeien op. Een ouder over zijn kind: *“Hij gaat blij naar school. Op de andere school moesten we hem uit bed trekken, nu is hij voor de wekker wakker!”*

4.10 10-15 Agora Groesbeek

10-15 Agora in Groesbeek is een initiatief van het Montessori College en de Stichting Primair Onderwijs Groesbeek (SPOG). Het initiatief is gestart in het schooljaar 2018/19. Agora is gevestigd in het Montessori College Groesbeek.

Visie en doelen

Het Agora-concept is radicaal anders dan het traditionele onderwijs, doordat leerlingen werken vanuit hun eigen interesses en niet binnen een vaststaand programma met schoolvakken en verschillende niveaus. Het onderwijs is vergaand gepersonaliseerd, vanuit de overtuiging dat je kinderen gelijke kansen kunt geven door ze ongelijk te behandelen.

Het Agora-onderwijs is in 2014 gestart op Niekée in Roermond, inmiddels zijn er vijf Agora-vestigingen in Nederland, die samenwerken aan de ontwikkeling van hun onderwijs.

Het doel van 10-15 Agora is om een doorgaande lijn te creëren voor leerlingen van 10 tot 15 jaar. Het is de bedoeling dat leerlingen ook daarna blijven Agora-onderwijs volgen, totdat ze een diploma hebben behaald. Uitsstel van schoolkeuze is niet het hoofddoel, maar een logische consequentie van het Agora-onderwijs. ‘De knip en de hokjes weghalen, dat is het doel,’ zo vat de schoolleiding het samen.

Doelgroep

Het Agora-onderwijs richt zich op een brede doelgroep, van vmbo tot en met vwo. Van leerlingen die voor 10-15 Agora hebben gekozen, was op hun vorige school niet duidelijk welk niveau het beste bij hen zou passen. Sommigen leken stil te staan in hun ontwikkeling of hun ontwikkeling was niet meetbaar. De schoolleiding zegt dat Agora vooral geschikt is voor kinderen van wie de talenten niet voldoende onderkend en ontwikkeld zijn in het traditionele basisonderwijs.

Werkwijze

Leerlingen werken aan de hand van ‘challenges’, die ze zelf bedenken, in overleg met de coaches. In elke challenge worden verschillende vakgebieden gecombineerd. Leerlingen kunnen individueel of groepsgewijs een challenge kiezen.

Op de Agora-groep werken drie coaches, alle drie met een bevoegdheid om les te geven in het po, twee met daarnaast een vo-bevoegdheid. De rol van de coaches is de leerlingen te begeleiden bij de challenges. De leerling heeft de regie, de coach helpt de leerling die regie op te pakken. De coach heeft een stimulerende, sturende en controlerende rol. Hoe ouder de leerlingen, des te meer worden de challenges gericht op de ambities van de leerlingen en de vakken en het diploma die daarvoor nodig zijn. Ook ouders spelen hierbij een actieve rol. Sommige ouders verzorgen workshops of inspiratiesessies, om leerlingen op ideeën te brengen voor een challenge.

Lesmateriaal wordt ontwikkeld door coaches, ze werken niet met bestaande methoden. Ook worden er geen toetsen gebruikt. Leerlingen van 10-15 Agora werken alleen op school, ze krijgen geen huiswerk. Coaches houden van alle leerlingen bij wat hun doelen zijn, waar ze mee bezig zijn en wat hun voortgang is. Drie keer per jaar wordt de voortgang besproken door leerling, ouders en coach.

4.11 NOVA Tienercollege

NOVA Tienercollege is een samenwerking tussen de schoolbesturen Openbaar Primair Onderwijs Dordrecht (OPOD) en Stedelijk Dalton Lyceum (SDL). Het initiatief is in schooljaar 2018/19 gestart. Het NOVA Tienercollege heeft een eigen vleugel in een po-school. De samenwerkende vo-scholen liggen vlak bij de po-school.

Visie en doelen

Het belangrijkste doel van het NOVA Tienercollege is het versoepelen van de overgang tussen po en vo. De betrokkenen constateerden dat de overgang van groep 8 naar klas 1 plaatsvindt in een kwetsbare fase van leerlingen. Door vanuit een veilige omgeving langzaam aan meer leraren te wennen en les te krijgen vanuit verschillende vakgebieden hopen ze dat de leerlingen zo steviger de overstap naar de vo-school kunnen maken.

De andere doelen zijn gerelateerd aan het NOVA-concept. Door de *Nieuwsgierigheid* van de leerlingen te voeden hopen ze dat de leerlingen een *Onderzoekende houding* ontwikkelen en door de leerlingen *Ambitieuw* te maken hopen ze dat de leerlingen *Verantwoordelijkheid* nemen voor hun eigen leerproces. Met deze doelen wil het NOVA Tienercollege verder kijken dan het afleveren van de leerlingen in klas 3.

Doelgroep

Het NOVA Tienercollege richt zich specifiek op havo-/vwo-leerlingen die nu onvoldoende uit de verf komen binnen het huidige onderwijs en daardoor nu of in de toekomst zouden kunnen gaan onderpresteren. Voor deze groep kinderen willen ze een soepele overgang naar het vo creëren.

Werkwijze

Onderzoekend leren staat centraal op het NOVA Tienercollege. Leerlingen werken aan projecten waarin de zes stappen uit een onderzoekscyclus als aanknopingspunt dienen. Deze projecten worden aangeboden vanuit Malmberg en de Erasmus Universiteit. Bijna altijd worden de projecten wat aangepast in samenwerking met docenten uit het vo. Vanuit de Erasmus Universiteit worden er ook gastlessen verzorgd. Door het projectmatig onderwijs is het mogelijk om betekenis te geven aan de lesstof. De leerlingen zijn erg enthousiast over deze manier van werken en de leraren zien de effecten terug in de algemene houding van de leerlingen.

Po en vo zijn door het NOVA Tienercollege op elkaar aangewezen. Dit heeft ervoor gezorgd dat een deur, die normaal dicht is, nu open staat. Het gevolg hiervan is dat iedereen van elkaar leert. Daarnaast wordt er een doorgaande leerlijn gecreëerd: overlap in de lesstof van po en vo wordt eruit gehaald.

4.12 SOOOOL 10-14

SOOOOL 10-14 is een samenwerking tussen de schoolbesturen van Dynamiek Scholengroep, Dendron College en CITAVERDE College. Het initiatief is in schooljaar 2018/19 gestart. SOOOOL 10-14 is gehuisvest in een eigen vleugel van het Dendron College.

Visie en doelen

SOOOOL 10-14 staat voor Samen, Ontdekkend, Onderzoekend, Ontwerpend en Ondernemend Leren. Het aspect van *samen* staat centraal doordat de leerlingen zich ontwikkelen samen met de coach, de ouders en de medeleerlingen. Daarmee is de ambitie van het 10-14 onderwijs om gelijke kansen te

bieden voor alle leerlingen door maatwerk te leveren waarin de talentontwikkeling van de leerling voorop staat. Door ‘learning by doing’ gaan leerlingen daarnaast *ontdekken* wat bij hen past, daarbij vindt er een accentverschuiving plaats van kennis naar vaardigheden. *Onderzoeken* komt in het onderwijs terug, doordat leerlingen met een onderzoekende houding op zoek gaan naar hun talenten en naar hoe zij het beste leren. De ambitie voor SOOOOL 10-14 is om ervoor te zorgen dat leerlingen zichzelf en hun kwaliteiten goed leren kennen, zich breed en optimaal ontwikkelen en eigenaar van hun eigen ontwikkelproces zijn. Door thematisch en vakoverstijgend te werken is het voor leerlingen mogelijk zelf hun leerroute te *ontwerpen*, waarbij er volop ruimte is voor praktijklessen en creativiteit. Het aspect van *ondernemen* komt terug in de samenwerking met de stakeholders uit de regio en doordat de leerlingen hun eigen netwerk moeten creëren en benutten. Tot slot is het doel van SOOOOL 10-14 dat leerlingen niet *leren* omdat het moet, maar omdat ze gemotiveerd zijn de wereld beter te begrijpen.

Doelgroep

SOOOOL 10-14 richt zich op leerlingen met een perspectief op vmbo-advies of eventueel een havo-advies. Er zijn verschillende redenen waarom er voor deze doelgroep is gekozen. Allereerst wilden men niet meteen de hele range pakken, omdat het prioriteit had eerst het onderwijsconcept goed vorm te geven. Ten tweede is het CITAVERDE College een vmbo-school, waardoor het voor de initiatiefnemers logisch was zich vooral op het vmbo te richten. Daarnaast is de dreiging of de gevolgen van krimp bij de praktijkvakken nijpender dan voor de havo- en vwo-afdelingen. Tot slot is een van de doelen van SOOOOL 10-14 ‘learning by doing’. Dit sluit goed aan bij het vmbo, zeker bij de praktijkvakken.

Er zijn een aantal leerlingkenmerken voor wie het onderwijs bij SOOOOL 10-14 geschikt is. In elk geval moet de leerling niet bang zijn voor veranderingen. Om de pilot te laten slagen vonden de initiatiefnemers het belangrijk dat er vanuit een positieve ervaring voor SOOOOL 10-14 gekozen werd en dat kinderen zelf gemotiveerd zijn.

Werkwijze

Op SOOOOL 10-14 wordt de keuze voor het vo uitgesteld. Gedurende vier jaar volgen leerlingen die dat willen een eigen leerroute. (Sommigen stappen na groep 8 over naar het reguliere voortgezet onderwijs.) Het onderwijs wordt zoveel mogelijk thematisch aangeboden. De leerlingen werken aan Quests passend bij een thema.

In het onderwijs is veel aandacht voor loopbaanoriëntatie. Zo worden er regelmatig uitstapjes gemaakt naar bedrijven en organisaties uit de regio.

5 Geleidelijke overgang po-vo

Niet alle leerlingen maken de overstap naar het vo probleemloos, bij sommige leerlingen is er vooral in de eerste drie jaar sprake is van een grote mate van vroegtijdige uitstroom en doorstroom naar andere onderwijsniveaus (Timmermans et al., 2013; Van Rooijen et al., 2016). Er zijn verschillende mogelijke oorzaken voor deze overgangsproblemen, zoals verschillen in het pedagogisch klimaat tussen po en vo, het definitieve karakter van een keuze of het vroege selectiemoment (Van der Ploeg & Dominiquez Alvarez, 2017).

Nederland heeft een vroege selectie in vergelijking met andere landen. Internationaal vergelijkend onderzoek laat zien dat leerlingen die te maken krijgen met vroege selectie een grotere kans hebben om te blijven zitten (Dupriez, Dumay & Vause, 2007). Daarnaast vergroot een vroege selectie de leerprestatieverschillen tussen leerlingen en werkt daarmee ongelijkheid in de hand (Naaijer et al., 2016). Voor kinderen met hoge leerprestaties is deze vroege selectie wel overwegend positief (Onderwijsraad, 2010; Van der Steeg, 2011).

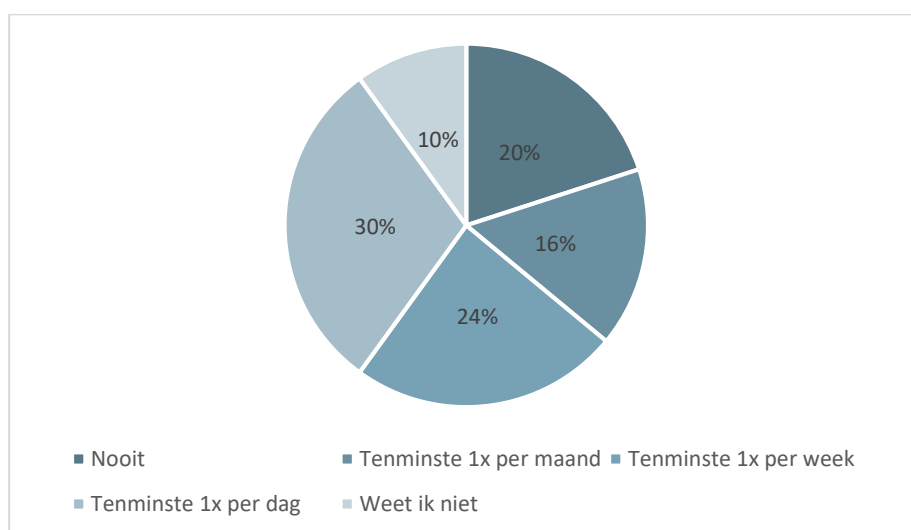
Voor de meeste initiatieven is een geleidelijke overgang van po naar vo een doelstelling³. Deze initiatieven geven de geleidelijke overgang op verschillende manieren vorm, onder meer door wisselende groepssamenstellingen te hanteren waarbij leerlingen leskrijgen van zowel po-leerkrachten als vo-docenten. In dit hoofdstuk beschrijven we op welke manieren de groepen van de 10-14 initiatieven worden samengesteld (5.1), het uitstel van de niveaukeuze (5.2) en op welke andere manieren er wordt gewerkt aan een geleidelijke overgang van po naar vo (5.3). Tot slot beschrijven we welke knelpunten en succesfactoren initiatieven hierbij ervaren (5.4) en hoe de initiatieven volgend jaar verder willen werken aan de overgang po-vo (5.5).

5.1 Wisselende groepssamenstellingen

De nadelige effecten van de vroege selectie in het onderwijs lijken versterkt te worden in homogene klassen. Ook al kan het onderwijs in homogene klassen beter op het niveau van de leerlingen worden afgestemd, toch kunnen deze klassen nadelig zijn voor leerlingen met een lager niveau. Zij hebben er baat bij om met leerlingen met een iets hoger niveau in de klas te zitten om zich aan hen op te trekken. De niveauverschillen tussen de leerlingen moeten echter ook niet te groot zijn (Naaijer et al., 2016).

³ Voor 10-15 Agora Groesbeek is dit geen doelstelling, omdat zij graag onderwijs aan leerlingen willen blijven bieden tot aan het vo-diploma.

Figuur 5.1. Heb je les met leerlingen van een ander leerjaar? Leerlingen, N = 566

Uit Figuur 5.1 blijkt dat van alle leerlingen 20% nooit les heeft met leerlingen van een ander leerjaar. De meerderheid van de leerlingen volgt (weleens) lessen met leerlingen van een ander leerjaar. Hoe vaak dat is, verschilt tussen de initiatieven.

We zien bij acht van de twaalf initiatieven dat er wordt lesgegeven in wisselende groepssamenstellingen. Binnen de twaalf initiatieven zien we drie verschillende varianten met betrekking tot wisselende groepssamenstellingen tussen po en vo:

- Variant 1. Jaargroepen (vier initiatieven).
- Variant 2. Combinaties van twee leerjaren (drie initiatieven).
- Variant 3. Alle leerjaren geïntegreerd (vijf initiatieven).

Variant 1. Jaargroepen.

Op De Overstap, Tienerschool Groningen, De LeerOnderneming en Zuider gymnasiumbasisschool volgen de leerlingen de lessen in hun eigen jaargroep (groep 7, groep 8, klas 1 of klas 2). Bij deze initiatieven is er geen sprake van een wisselende groepssamenstelling.

Daarnaast komt het bij deze initiatieven incidenteel ook voor dat alle leerjaren met elkaar worden geïntegreerd:

- Op de Zuider gymnasiumbasisschool zijn leerlingen ingedeeld in groep 5, 6, 7 of 8. In deze groep krijgen zij het grootste deel van de tijd les. Voor een aantal vakken krijgen zij instructie op niveau waarbij de klassen gemengd worden, zoals bij rekenen.
- De LeerOnderneming is het afgelopen voorjaar gestart met een pilot 'groep-doorbekend werken'. Deze pilot houdt in dat leerlingen op twee dagdelen in de week kunnen deelnemen aan activiteiten van hun keuze, waarbij leerlingen van verschillende leerjaren door elkaar heen zitten. Door middel van de pilot kan De LeerOnderneming kijken of het mogelijk is om in de toekomst meer groepdoorbekend te gaan werken.
- De leerlingen van de Tienerschool Groningen volgen lessen rekenen en projecten in een gemengde groepssamenstelling.

Variant 2. Combinaties van twee leerjaren

1 & 2

3 & 4

Deze variant zien we op het Tiener College Gorinchem, NOVA Tienercollege en het Tienercollege Noordoostpolder. Hierbij is wel sprake van een wisselende groepssamenstelling, maar niet tussen het po en vo.

- Het Tiener College Gorinchem heeft twee groepen; een groep 7-8 en een groep klas 1-2. Bij excursies worden de leerlingen uit de twee groepen gemengd. Soms volgen leerlingen lessen in een andere groep. Dit is het afgelopen jaar wel minder geworden in vergelijking met vorig jaar geven de leraren aan. Door het onrustige jaar dat het Tienercollege heeft doorgemaakt, willen zij nu eerst de aandacht richten op de basis. Er wordt in groep 7-8 wel verrijkingswerk op vo-niveau aangeboden.
- Op het NOVA Tienercollege en Tienercollege Noordoostpolder zitten vooralsnog alleen leerlingen uit groep 7 en 8, zij zitten samen in één klas. Op het NOVA Tienercollege blijft deze groep leerlingen het schooljaar 2019/2020 samen, zij worden dan groep 8-1 en met nieuwe leerlingen wordt er een nieuwe groep 7-8 gevormd. Op het Tienercollege Noordoostpolder wordt voor het schooljaar 2019/2020 een combinatieklas 7-8-1 gemaakt.

Variant 3. Alle leerjaren geïntegreerd

1, 2, 3 & 4

Bij SOOOOL 10-14, 10-15 Agora Groesbeek, Tienerschool Sneek, Onderwijsroute 10-14 en Spring High is er een structurele uitwisseling tussen leerlingen uit het po en vo in de groepssamenstelling.

- De leerlingen bij SOOOOL 10-14 zitten in een gemengde groepssamenstelling. Vakken zoals rekenen, taal en Engels volgen leerlingen op hun eigen niveau.
- 10-15 Agora Groesbeek deelt de leerlingen allemaal in één groep in. Hierdoor is er meer contact tussen leerlingen van verschillende leeftijden.
- Op de Tienerschool Sneek zitten de po- en vo-leerlingen gemengd in een groep. Hier is bewust voor gekozen, zodat leerlingen van elkaar kunnen leren.
- Op Onderwijsroute 10-14 zijn stamgroepen gevormd met leerlingen uit het po en vo gemengd. In deze groep volgen zij ook coaching. Instructiemomenten volgen de leerlingen in een groep die past bij het niveau van de leerling.
- Spring High deelt leerlingen vooral op cohesie binnen de groep in en deels ook op leeftijd en niveau. Ook bij niet-lesgebonden activiteiten zitten leerlingen in gemengde samenstelling. Er vinden instructiemomenten plaats gedurende de dag, voor deze momenten worden de leerlingen op niveau ingedeeld.

“Het leeftijdsverschil maakt het leuk. Het maakt niet uit of je ouder of jonger bent, iedereen gaat met elkaar om” – Leerling, 10-15 Agora Groesbeek

“Het voordeel van gemengde groepen is dat leerlingen niet blijven zitten zoals bij een jaarklassenindeling. Ook kunnen ze een achterstand binnen een jaar weer inhalen” – Schoolleiding,

5.1.1 Leraren geven in gemengde samenstelling les

Als leerlingen in een gemengde samenstelling les krijgen, komt het voor dat po-leerlingen les krijgen van een vo-docent of andersom. Bij alle twaalf initiatieven werken leraren vanuit het po en het vo met elkaar samen.

Op de vijf initiatieven waarbij alle leerjaren geïntegreerd zijn (variant 3) geven leraren dan ook het grootste deel van de tijd les aan leerlingen in een gemengde samenstelling. Bij de andere initiatieven, uitgezonderd het Tiener College Gorinchem, krijgen de leerlingen vooral les van een vaste groepsleerkracht die veelal een po-bevoegdheid heeft (dit heeft te maken met de leeftijd van de leerlingen), maar voor een aantal vakken of voor projecten van vo-docenten. Vaak worden vakken als wiskunde of Engels structureel door een vo-docent gegeven of volgen leerlingen gastlessen van vo-docenten.

Het lesgeven op een 10-14 initiatief heeft vaak ook verschillende opbrengsten voor de leraren zelf.

Leraren noemen het volgende:

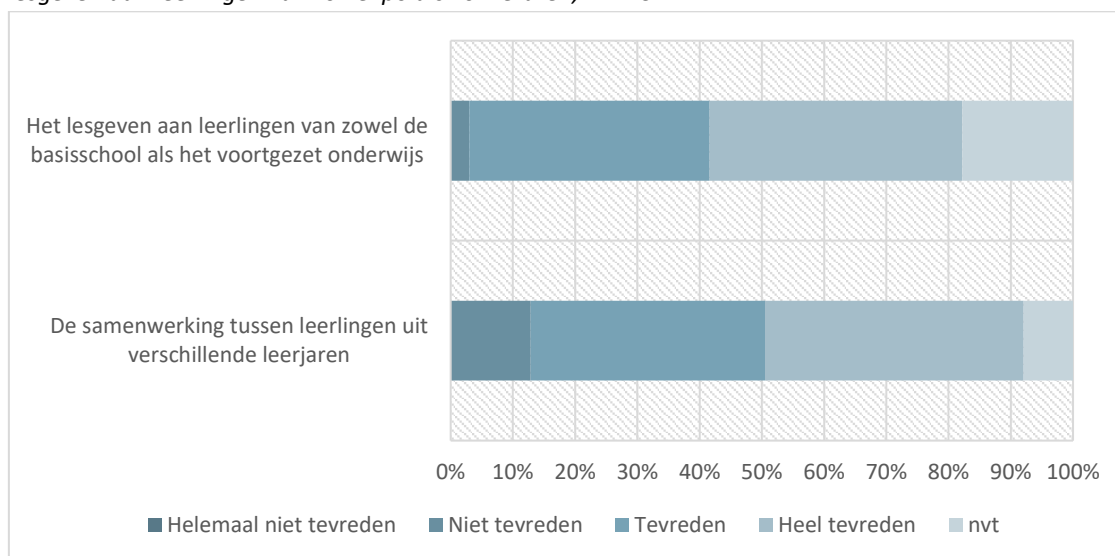
- De samenwerking met zowel po-leerkrachten als met vo-docenten zorgt ervoor dat de leraren van elkaar leren. Zo noemen een aantal vo-docenten dat zij meer leren differentiëren van de po-leerkrachten en noemen een aantal po-leerkrachten dat zij van de vo-docenten leren om leerlingen soms wat minder ‘aan het handje’ te nemen en striktere regels te stellen;
- Leraren krijgen meer inzicht in de lesstof van het po en het vo. Dit draagt bij aan het werken aan een doorgaande leerlijn.
- Initiatieven werken tegelijkertijd ook aan onderwijskundige vernieuwingen, waarbij de leraren meedenken en ontwikkelen. Dit geeft het veel vrijheid en plezier in het vak. Een aantal leraren noemen dat zij nu ook tijd krijgen om te besteden aan elementen in het onderwijs waar dat voorheen niet kon, zoals aan coaching van de leerlingen.

“Po en vo zijn door het NOVA Tienercollege op elkaar aangewezen. Dit heeft ervoor gezorgd dat een deur die normaal dicht is, nu open staat. Het gevolg hiervan is dat iedereen van elkaar leert.” – Leraar, NOVA Tienercollege

“De kracht van het po, het zelfstandig werken, moeten we samenbrengen met de diepgang van het vo.” – Leraar, Tienercollege Noordoostpolder.

Het lesgeven op een 10-14 initiatief is volgens verschillende initiatieven anders dan op een po- of vo-school. Leraren krijgen te maken met leerlingen van een andere leeftijdsgroep dan dat zij gewend zijn en ook het onderwijsconcept is vaak anders. Het kost tijd om nieuwe leraren hier mee kennis te laten maken en het onderwijsconcept goed over te dragen. Over het algemeen zijn de meeste leraren (heel) tevreden over de samenwerking tussen leerlingen uit verschillende leerjaren en het lesgeven aan leerlingen van zowel de basisschool als het voortgezet onderwijs, zie Figuur 5.2.

Figuur 5.2. Tevredenheid leraren over samenwerking leerlingen uit verschillende leerjaren en over het lesgeven aan leerlingen van zowel po als vo. Leraren, N = 79.

5.2 Uitgestelde niveaukeuze

De uitgestelde niveaukeuze is voor veel initiatieven een belangrijke manier om te werken aan een geleidelijke overgang van po naar vo. Op negen initiatieven wordt het selectiemoment voor het vo in groep 8 uitgesteld naar einde van het tweede leerjaar vo⁴. Bij drie initiatieven wordt er ook gewerkt aan een geleidelijke overgang van po naar vo, maar niet door het moment voor de niveaukeuze uit te stellen.

5.2.1 Ontwikkelen tot en met klas 2

Op de meeste initiatieven is het mogelijk om het keuzemoment uit te stellen. Door het moment voor niveaukeuze uit te stellen, krijgen leerlingen langer de kans om zich te ontwikkelen. Op deze initiatieven kunnen leerlingen ook gedurende klas 1 en 2 nog werken aan vakken op po-niveau om eventuele achterstanden weg te werken of kan het niveau van de leerling zich nog wat duidelijker uitkristalliseren. Voor veel ouders en leerlingen is dit dan ook een motivatie om voor 10-14 onderwijs te kiezen, zie Hoofdstuk 3 (Waarom 10-14 onderwijs?).

Verschillende ouders en leerlingen geven aan dat het uiteindelijke niveau, dat het beste bij de leerling zou passen, nog onduidelijk is, of dat de uitkomsten van de Centrale Eindtoets niet overeenkomen met het beeld dat zij van de leerling hadden. Voor hen biedt het uitstellen van de keuze mogelijkheden om meer duidelijkheid te krijgen welk niveau bij de leerling past.

Onder doorontwikkelen tot en met klas 2 verstaat men ook de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen. Verschillende betrokkenen geven aan dat er leerlingen zijn die sociaal-emotioneel nog niet klaar zijn voor de overstap naar een vo-school.

⁴ Op de Zuider gymnasiumbasisschool zullen de leerlingen na groep 8 doorstromen naar de vo-school.

5.2.2 Voorlopige selectie naar voren halen

Op drie initiatieven, Tienerschool Groningen, SOOOOL 10-14 en Zuider gymnasiumbasisschool, wordt het selectiemoment niet uitgesteld maar juist eerder naar voren gehaald doordat de leerlingen al eerder op hun niveau ingedeeld worden door de doelgroep van deze initiatieven. Bij SOOOOL 10-14 gaat het wel om een tamelijk brede groep, met een range van vmbo-basis tot en met zicht op havo. Leerlingen van de Zuider gymnasiumbasisschool starten in groep 6 en verlaten de school na groep 8. Voor deze leerlingen is er dan geen sprake van een uitgestelde niveaukeuze.

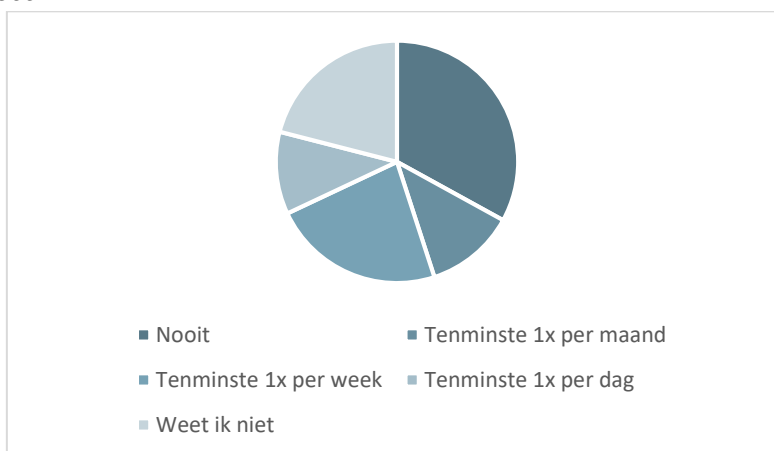
Voor de leerlingen van de Tienerschool Groningen en SOOOOL 10-14 is er meer sprake van een gefaseerde niveaukeuze. Deze leerlingen maken aan het einde van het tweede leerjaar vo de definitieve niveaukeuze. Als leerlingen van SOOOOL 10-14 meer in hun mars blijken te hebben, wordt na groep 8 de overstap naar een havo/vwo-school geadviseerd. Daarom vindt de schoolleiding dat hier niet echt sprake is van vroegere selectie. Desalniettemin vindt er toch al een eerste selectiemoment plaats doordat deze initiatieven zich richten op leerlingen met een leerachterstand en/of gedragsproblemen of sociaal-emotionele problematiek uit het (speciaal) basisonderwijs en vmbo-leerlingen. Na klas 2 kiezen deze leerlingen het uiteindelijke niveau waarop zij in klas 3 zullen instromen op een vo-school. Dit zien we ook bij een aantal andere initiatieven, die zich richten op bijvoorbeeld havo- en vwo-leerlingen (zie ook Hoofdstuk 2.2 Doelgroep).

5.3 Geleidelijk wennen aan het vo

Les krijgen in gemengde groepssamenstelling en/of les krijgen van vo-docenten kan eraan bijdragen dat po-leerlingen al geleidelijk wennen aan het vo. Binnen de 10-14 initiatieven zijn er nog meer manieren waarop leerlingen vast kennismaken met het vo om de overstap naar het vo geleidelijk te laten verlopen. Dit zien we terug op de volgende aspecten:

- Meerdere 10-14 initiatieven zitten in hetzelfde gebouw als een vo-school of in een gebouw op het terrein van een vo-school. Hierdoor zijn de leerlingen regelmatig op de vo-locatie, bijvoorbeeld omdat zij gebruik maken van practicumlokalen of het schoolplein delen met de vo-locatie;
- De leerlingen krijgen les van verschillende leraren in plaats van één vaste groepsleraar of volgen lessen op een vo-school;
- De lesstof van het po en vo is op elkaar afgestemd en hierdoor lukt het om een doorgaande leerlijn te creëren, zie ook Hoofdstuk 6 (Vakoverstijgend en thematisch werken).
- Po-leerlingen volgens alvast vo-lessen of vo-leerlingen volgen po-lessen om eventuele achterstanden nog weg te kunnen werken (zie Figuur 5.3).

Figuur 5.3. Volg jij vakken van het voortgezet onderwijs terwijl je nog op de basisschool zit of andersom? Leerlingen, N = 566.

Op SOOOOL 10-14 oriënteren leerlingen alvast op de verschillende vmbo-profielen door met een buddy (bovenbouwleerling van de vo-school) mee te lopen met de vakken die zij volgen.

“Door alvast lessen van vo-docenten in het vo-gebouw te volgen, zorgt dat voor een zachte landing als de leerlingen straks helemaal over gaan naar het vo. Ook de leerlijn vanuit het po loopt door naar het vo. Zo is er een leerling in groep 7 al gestart met Latijn. Deze leerling kan straks op het vo op zijn/haar niveau verder werken en eventueel versneld examen doen” – Schoolleiding, Zuider gymnasiumbasisschool

Ouders en leerlingen noemen het vaak als een belangrijk voordeel van 10-14 onderwijs dat leerlingen alvast geleidelijk wennen aan het vo en de overstap nog kunnen uitstellen. Ook noemen verschillende ouders dat zij het prettig vinden dat hun kinderen nu vaardigheden ontwikkelen die zij straks in het vo nodig hebben zoals plannen.

“Een basisschoolleerling kan alvast vakken als Duits, Frans of Wiskunde volgen. Dat is een extra uitdaging, maar ook alvast een goede voorbereiding op het voortgezet onderwijs” – Leerling, Onderwijsroute 10-14

“Op de basisschool heb je helemaal geen huiswerk, hier een beetje en daar [vo-school] straks heel veel” – Leerling, Onderwijsroute 10-14

“Ik weet al waar alle lokalen zijn en ik ken ook de meeste docenten al. Het is fijn dat het zo geleidelijk gaat” – Leerling, Zuider gymnasiumbasisschool

Twee initiatieven werken niet aan een geleidelijke overgang van po naar vo voor (een deel van) de leerlingen, namelijk 10-15 Agora Groesbeek en Spring High. 10-15 Agora Groesbeek wil de leerlingen graag onderwijs bieden tot aan het examen. Bij Spring High is dat ook zo, maar daar betreft het tot dusver alleen de vmbo-leerlingen. Volgend jaar zullen de eerste leerlingen van Spring High het eindexamen maken. Ook op de Tienerschool Sneek staat de overgang van po naar vo (nog) niet centraal. *“We zijn wel met het onderwerp bezig, maar het is momenteel niet leidend”* (leraar Tienerschool Sneek).

De school is in het eerste jaar vooral bezig met de persoonsontwikkeling van de leerlingen. Vanaf volgend jaar zal dit thema belangrijker worden, omdat het initiatief dan ook leerlingen uit de tweede klas heeft.

5.4 Succesfactoren en knelpunten

Als belangrijkste succesfactoren voor een geleidelijke overgang van po naar vo noemen initiatieven dat er nu de mogelijkheid is om deze overgang geleidelijk te laten verlopen. Dit is in een reguliere po-setting niet mogelijk, maar een uniek aspect van 10-14 onderwijs.

Succesfactoren

Succesfactoren die eraan bij dragen om deze overgang geleidelijk te laten verlopen zijn:

- De mogelijkheden voor leerlingen om, eventueel sectoroverschrijdend, op hun eigen niveau te werken. Bijvoorbeeld voor po-leerlingen door alvast vo-vakken te volgen of voor vo-leerlingen om achterstanden vanuit het po nog weg te kunnen werken. Voor de Zuider Gymnasiumbasisschool is dit een erg groot voordeel. De leerlingen op deze school hebben zoveel uitdaging nodig, wat volgens de schoolleiding en leraren binnen een po-setting niet geboden kan worden (ook niet een po-school gericht op hoogbegaafdheid). De kennis en materialen vanuit het vo maken dit wel mogelijk.
- Leerlingen van verschillende leeftijden en niveaus leren met elkaar omgaan en met elkaar samenwerken door de gemengde groepssamenstellingen.
- Het po en het vo zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het onderwijs op het initiatief. Dat zorgt voor een nauwe samenwerking die ertoe leidt dat leerlingen geleidelijk over kunnen gaan van het po naar het vo.

Knelpunten

De initiatieven lopen ook tegen meerdere knelpunten aan, namelijk:

- De overstap naar een vo-school kan een knelpunt zijn. Sommige leraren van de Onderwijsroute 10-14 geven aan dat leerlingen bij hen veel leren, maar met deze geleerde vaardigheden in klas 3 waarschijnlijk niet mee verder kunnen. De leraren vertrouwen er op dat een deel van de leerlingen sterk genoeg is om hun zelfstandige en nieuwsgierige kwaliteiten te behouden na de overstap, maar voor een aantal leerlingen zal gelden dat ze het niet meer durven te uitten. Deze zorgen worden ook door ouders van meerdere initiatieven geuit.
- Voor veel initiatieven voelt het onnatuurlijk om de Eindtoets in groep 8 af te nemen, omdat leerlingen nog tot en met klas 2 verder kunnen ontwikkelen op hun eigen tempo. Ook past het afnemen van een toets bij een aantal initiatieven niet bij het onderwijsconcept, maar zij moeten leerlingen hier alsnog op voorbereiden. Een aantal initiatieven beschouwt de Eindtoets als een tussentijdse toets om het niveau van de leerling te staven. De schoolleiding van SOOOOL 10-14 vraagt zich daarbij wel af wat voor gevolgen dat dan heeft. De resultaten staan immers wel geregistreerd en het is niet duidelijk of de school hier uiteindelijk niet alsnog op af wordt gerekend.
- Vooral waar leerlingen in gemengde samenstelling les krijgen, komt het voor dat dit wordt verzorgd door een leraar die hier officieel geen bevoegdheid voor heeft.
- Op alle initiatieven zijn leraren werkzaam vanuit zowel het po als vanuit het vo. Zij geven veelal les aan dezelfde leerlingen, maar hebben verschillende CAO's en daarmee ook een verschillend salaris.

De ervaren knelpunten binnen dit thema komen vooral voort vanuit de wet- en regelgeving. Voor meer informatie hierover, zie paragraaf 8.2 over algemene knelpunten.

5.5 Plannen voor volgend jaar

Bij de elf initiatieven waar een geleidelijke overgang van po naar vo centraal staat binnen het 10-14 onderwijs wordt hier ook continue aan gewerkt om dit te verbeteren. Dat willen de initiatieven het komende schooljaar bijvoorbeeld op de volgende manieren gaan doen:

- Verder ontwikkelen van doorlopende leerlijnen (Tienerschool Groningen);
- Groep doorbrekend werken verder vormgeven (Zuider gymnasiumbasisschool, De LeerOnderneming);
- Lesgeven in wisselende samenstelling meer en beter vormgeven (De LeerOnderneming);
- Het bewaken van de aansluiting met klas 3 in het vo (Tienerschool Sneek);
- De doorgaande lijn/structurele aanpak van versnellen, verbreden en verrijken en de invulling van de pre-gymnasiumlessen door ontwikkelen (Zuider gymnasiumbasisschool);
- Meer continuïteit borgen in de vakspecialisten vanuit vo. Door te verhuizen naar een vo-locatie hoopt het initiatief op een makkelijkere uitwisseling met het vo (Tiener College Gorinchem).

5.6 Samenvatting

Voor elf initiatieven is een geleidelijke overgang van po naar vo een doelstelling van het 10-14 onderwijs. Voor ouders en leerlingen is de geleidelijke overgang van po naar vo een belangrijke reden om te kiezen voor 10-14 onderwijs.

Een manier om aan deze overgang te werken is door les te geven in wisselende groepssamenstellingen. Binnen de twaalf initiatieven zien we drie verschillende varianten met betrekking tot wisselende groepssamenstellingen tussen po en vo:

Variant 1. Jaargroepen (vier initiatieven).

Variant 2. Combinaties van twee leerjaren (drie initiatieven).

Variant 3. Alle leerjaren geïntegreerd (vijf initiatieven).

Ook door de niveaukeuze uit te stellen tot klas twee werken negen initiatieven aan een geleidelijke overgang. Op drie initiatieven wordt deze keuze juist eerder naar voren gehaald omdat deze initiatieven ook gericht zijn op een specifieke doelgroep leerlingen waar het niveau al (enigszins) duidelijk is.

Tot slot zien we dat de initiatieven op verschillende manieren leerlingen alvast laten wennen aan het onderwijs op het vo. Bijvoorbeeld door gastlessen van vo-docenten te volgen, les te krijgen van verschillende leraren of lessen te volgen op een vo-locatie.

De initiatieven noemen het een belangrijke succesfactor dat het binnen 10-14 onderwijs mogelijk is om te werken aan de overgang van po naar vo. Door de nauwe samenwerking wordt dit mogelijk. Andere succesfactoren zijn dat leerlingen op hun eigen niveau kunnen werken en dat leerlingen van verschillende leeftijden en niveaus met elkaar leren omgaan en van elkaar leren.

Er zijn ook een aantal knelpunten waar initiatieven tegenaan lopen, deze zijn vooral gerelateerd aan wet- en regelgeving zoals verschillende CAO's, de verplichte Centrale Eindtoets en bevoegdheden van leraren.

6 Vakoverstijgend en thematisch werken

Bij vakintegratie worden afzonderlijke schoolvakken samengevoegd tot een leergebied. Leerlingen werken dan vakoverstijgend, bijvoorbeeld aan de hand van thema's. Vakoverstijgend en thematisch werken kan op uiteenlopende manieren worden ingezet. Zo kunnen zaakvakken geïntegreerd worden, kan taal geïntegreerd worden aangeboden in andere vakken en zelfs komt het voor dat alle vakken volledig geïntegreerd worden aangeboden. Er is weinig empirisch onderzoek naar de effectiviteit van vakintegratie⁵. In een recente Nederlandse reviewstudie (2018)⁶ worden de resultaten van 140 internationale empirische studies geanalyseerd. Ten eerste wordt duidelijk dat het ingewikkeld is om de effectiviteit van vakintegratie te bepalen, omdat het begrip vakintegratie een grote variëteit kent; de mate van vakintegratie en de onderwerpen van vakintegratie kunnen erg verschillen. Op basis van alle studies samen concluderen de onderzoekers dat niet aangetoond is dat de vakintegratie de motivatie van leerlingen bevordert, leerprestaties verbetert of het kritisch denken en hogere-orde-denken bevordert. Vanuit de literatuur komen dus aanwijzingen dat vakintegratie niet vanzelfsprekend leidt tot betere resultaten. Het is daarom interessant om goed te kijken wat vakintegratie op de 10-14 initiatieven inhoudt en oplevert.

6.1 Vakoverstijgend en thematisch werken

Alle 10-14 initiatieven zetten vakoverstijgend en/of thematisch werken in. Leren in samenhang is vaak een belangrijk doel. In de enquêtes geeft het grootste deel van de leraren aan tenminste een keer per week vakoverstijgend les te geven (tabel 6.1). Bijna een kwart van de leraren geeft aan elke dag vakoverstijgend les te geven. Concluderend kunnen we stellen dat ruim zeventig procent van de leraren minimaal één keer per week of meer vakoverstijgend werkt en vrijwel geen leraren aangeven niet vakoverstijgend te werken. Een vergelijkbaar beeld komt naar voren uit de enquête onder leerlingen (Figuur 6.1) als we in beschouwing nemen dat een deel van de leerlingen aangeeft niet te weten of ze vakoverstijgend werken. Vakintegratie is dus een belangrijk onderdeel van 10-14 onderwijs op veel initiatieven.

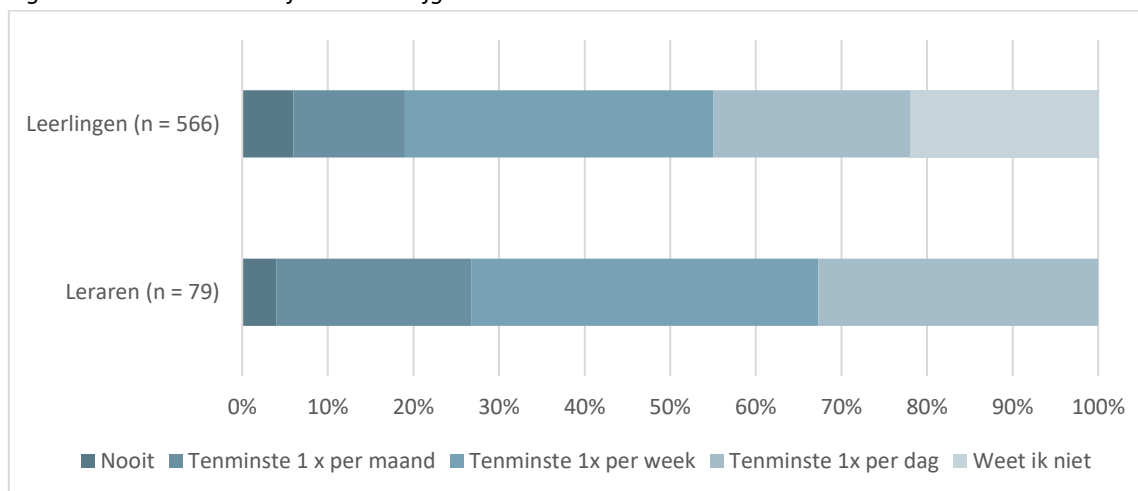
⁵ Pang, J.S., & Good, R. (2000). A review of the integration of science and mathematics: Implications for further research. *School Science and Mathematics*, 100(2), 73-82.

Ferguson-Patrick, K., Reynolds, R., & Macqueen, S. (2018). Integrating curriculum: a case study of teaching Global Education. *European Journal of Teacher Education*, 41(2), 187-201.

McPhail, G. (2016). From aspirations to practice: Curriculum challenges for a new 'twenty-first-century' secondary school. *The Curriculum Journal*, 27(4), 518-537.

⁶ Wilschut, A., & Pijls, M. (2018). Effecten van vakkenintegratie: Een literatuurstudie. Hogeschool van Amsterdam, Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding.

Figuur 6.1 Hoe vaak werk je vakoverstijgend?

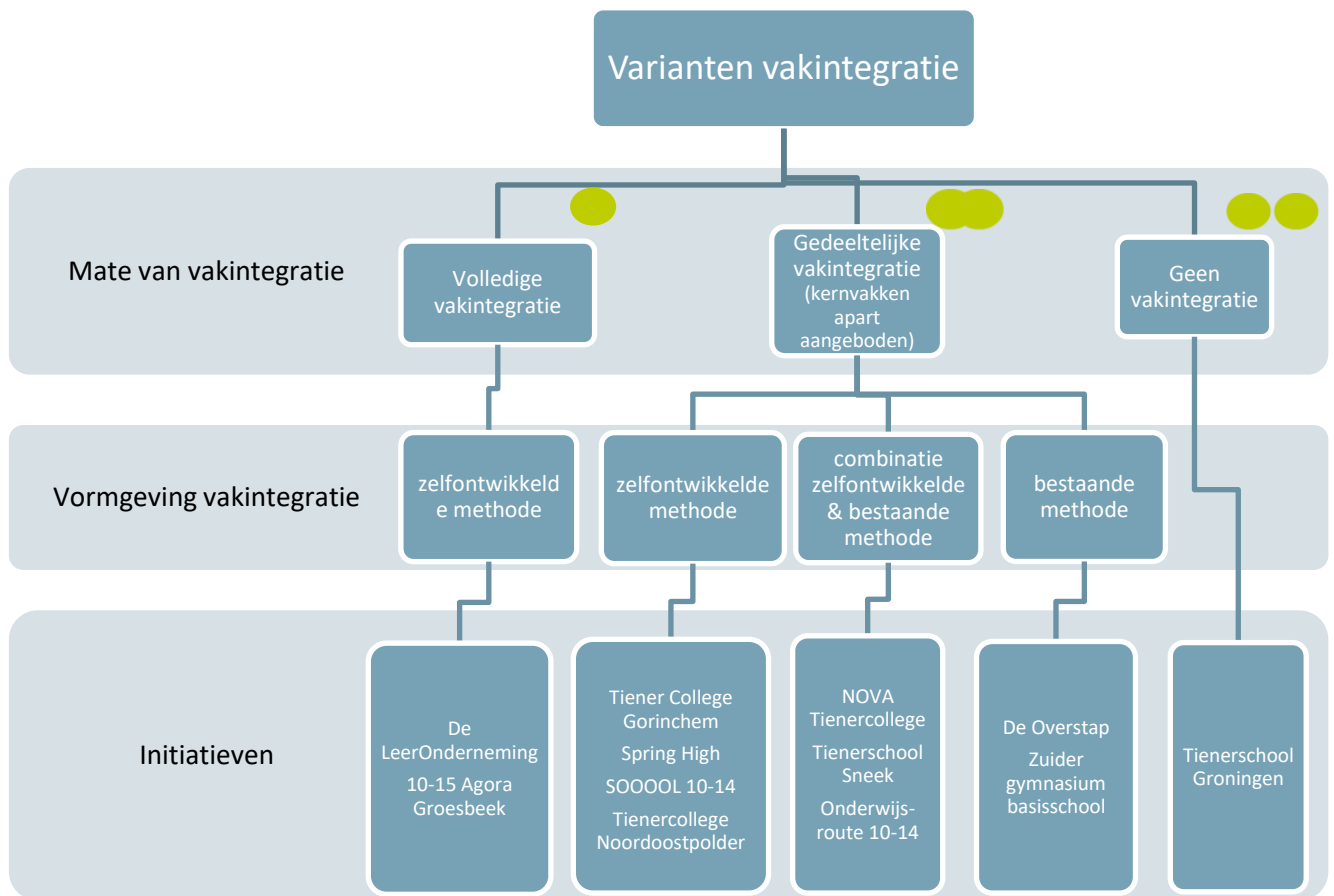

De initiatieven geven op verschillende manieren invulling aan vakintegratie. Op hoofdlijnen kunnen we drie gradaties van vakintegratie onderscheiden:

- Variant 1. Volledige vakintegratie (twee initiatieven).
- Variant 2. Gedeeltelijke vakintegratie (negen initiatieven).
- Variant 3. Geen vakintegratie, vakoverstijgend projectonderwijs (één initiatief).

We beschrijven deze drie varianten hieronder kort en geven aan welke initiatieven van welke varianten gebruik maken. In Figuur 6.2 geven we een overzicht van de vormgeving van vakoverstijgend onderwijs op alle 10-14 initiatieven.

Figuur 6.2 Vormgeving vakoverstijgend onderwijs 10-14 initiatieven

Volledige vakintegratie

Twee initiatieven werken met volledige vakintegratie. Alle vakken worden geïntegreerd aangeboden, en de initiatieven bieden dus geen losse vakken meer aan.

- De LeerOnderneming werkt met zes domeinen: math, science, creation, culture, communication en care & choice. In elk domein worden een aantal vakgebieden en kerndoelen behandeld. Zes modules worden per leerjaar behandeld, waarin alle kerndoelen van het leerjaar verwerkt zijn.
- Op 10-15 Agora Groesbeek werken leerlingen aan ‘challenges’ vanuit de vijf werelden: de kunstzinnige, wetenschappelijke, spirituele, maatschappelijke en sociale/ethische wereld. Leren over de wereld om zich heen staat centraal: ontdekken en kennis opdoen.

“We leren nu al dingen die we anders pas op de middelbare school zouden leren en op een andere manier. We moeten nu ook informatie opzoeken voor een reisplanning, waarbij we 15000 km moeten afleggen door vijf verschillende landen in vijftien dagen. We leren daarbij veel over verschillende tijdzones en valuta. We moeten opzoeken hoe duur vliegtickets zijn en hoeveel tijd je ergens voor nodig hebt.” - Leerling, De LeerOnderneming

Gedeeltelijke vakintegratie

Verreweg de meeste initiatieven werken met gedeeltelijke vakintegratie (negen initiatieven). Een deel van de vakken wordt geïntegreerd aangeboden (met name zaakvakken en culturele vakken of sportvakken). De kernvakken (taal, rekenen/wiskunde en in vo-setting Engels) worden apart aangeboden. Enkele initiatieven bieden wel elementen uit de kernvakken geïntegreerd aan. We onderscheiden drie subvarianten van gedeeltelijke vakintegratie: gedeeltelijke vakintegratie aan de hand van bestaande methoden, aan de hand van eigen ontwikkelde methoden of een combinatie.

Bestaande methoden

Twee initiatieven werken met bestaande methoden voor gedeeltelijke vakintegratie.

- De Overstap werkt met Blink, een bestaande methode om wereldoriëntatie (aardrijkskunde, geschiedenis, en natuur en techniek) aan te bieden op een onderzoekende manier.⁷
- De Zuider gymnasiumbasisschool werkt met International Primary Curriculum (IPC). Dit is een vergaande vorm van vakintegratie waarbij geen boeken worden gebruikt. De zaakvakken, taal/woordenschat, wereldburgerschap, muziek en beeldende vorming komen aan bod. Kerndoelen van SLO zitten verwerkt in de methode.

Zelfontwikkelde methoden

Vijf initiatieven werken met thema's of kernconcepten die door de initiatieven zelf ontwikkeld zijn.

- Op Onderwijsroute 10-14 wordt gewerkt met 8 kernconcepten. Dit zijn grote thema's waarbinnen de kern- en tussendoelen een plek krijgen. Per jaar komen vier kernconcepten aan de orde. In een kernconcept/thema staat een onderwerp centraal, bijvoorbeeld 'communicatie'. Het thema komt terug in verschillende vakken. Ook de vakken Mens en Maatschappij en Mens en Natuur zijn vakoverstijgend.
- Op Spring High zijn verschillende vakken geïntegreerd in domeinen: Mens & Maatschappij, Natuur & Technologie, Sport, Lifestyle & Beweging en Taal & cultuur.⁸
- Het Tienercollege Gorinchem werkt met zes zelf ontwikkelde kernconcepten: leven, wereldburger, ontdekkingen, communicatie, kracht en duurzaamheid. De zaakvakken worden in de kernconcepten geïntegreerd aan de hand van de SLO-leerjaardoelen.⁹
- Op SOOOOL 10-14 werken leerlingen met Quests: vragen waar de leerlingen onderzoek naar doen. De Quests zijn gekoppeld aan grote thema's. Door de inzet van Quests hoeven leerlingen zo min mogelijk vakken los te volgen. Er zijn verplichte Quests (leerstof uit de kerndoelen), keuze-Quests (bestaande schoolvakken) en vrije Quests (zelfbedacht, alle leergebieden).
- Op het Tienercollege Noordoostpolder worden zaakvakken in thema's geïntegreerd. Onderdelen van kernvakken kunnen nog extra geïntegreerd worden in de thema's.

Een combinatie van zelfontwikkelde en bestaande methoden

Twee initiatieven werken met een combinatie van zelfontwikkelde en bestaande methoden.

- Het NOVA Tienercollege heeft enerzijds zelf modules ontwikkeld (NOVA-projecten) aan de hand van bestaande methodes zoals Malmberg, anderzijds gebruiken ze bestaande modules van het Wetenschapsknooppunt Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR-colleges). Binnen de NOVA-projecten worden de leergebieden aardrijkskunde, geschiedenis en natuur en techniek vakoverstijgend

⁷ In het schooljaar 2019-2020 start ook het middelbare schooldeel van De Overstap. Hier zal met Kunstskapskolan gewerkt worden.

⁸ Spring High werkt daarnaast met twee projectmiddagen per week, waarin leerlingen in een project aan drie tot vier geïntegreerde vakken werken bijvoorbeeld wiskunde, Duits en Nederlands. Ze volgen deze vakken buiten de projecten ook als 'losse' vakken.

⁹ Ook vinden er leerlabs plaats, waarin leerlingen 'leren door doen'.

behandeld. Ook de vakken economie, wiskunde, filosofie en klassieke talen worden als verrijking gebruikt voor de thema's. De EUR-colleges gaan over onderwerpen als gaming en rechten.

- Op de Tienerschool Sneek werken leerlingen vakoverstijgend aan een overkoepelend thema, bijvoorbeeld 'balance', aan de hand van de ontwikkelcirkel. Er wordt gestart met een kick-off, daarna volgen inspiratiewerkshops en vervolgens werken leerlingen vanuit de vijf werelden (communicatiewereld, wetenschappelijke wereld, creatieve wereld, maatschappelijke wereld, persoonlijke wereld) aan eigen leervragen. Voor de ontwikkeling van thema's wordt gebruik gemaakt van de methode International Middle Years Curriculum (IMYC) en VO-content.

"Bij het thema uitvindingen hebben we het eerst over de geschiedenis van allemaal uitvindingen gehad. Dan moesten we nadenken welke uitvindingen er allemaal geweest zijn en door wie die zijn gedaan. Ik vind de verbinding met geschiedenis heel leuk en dan gaan we straks zelf iets uitvinden".
– Leerling NOVA Tienercollege

Aanvullend vakoverstijgend projectonderwijs

Tot slot werkt één initiatief in principe niet vakoverstijgend, maar biedt wel vakoverstijgend projectonderwijs aan naast het reguliere programma.

- Op de Tienerschool Groningen volgen leerlingen de reguliere vakken als 'losse' vakken. Er wordt gewerkt met een taal- en rekenwerkplaats. Daarnaast werken leerlingen een middag per week aan projectonderwijs, waarin ze vijf weken aan een onderwerp werken. Leraren organiseren projecten op basis van eigen interesse of hobby's: bijvoorbeeld zwemmen, schaken, koken, henna, kano's en 3d-tekenen.

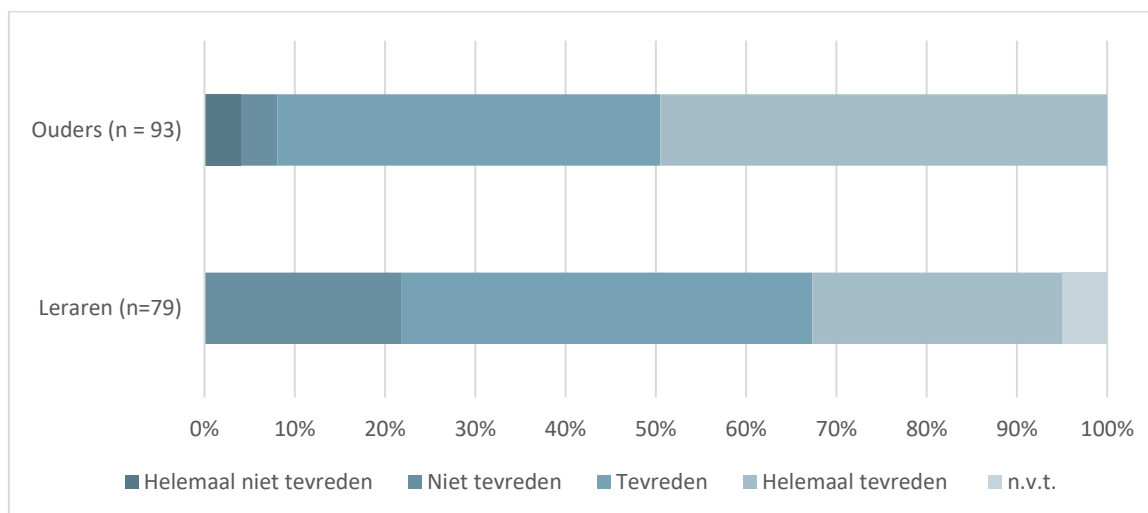
"In de projecten leer je ook samenwerken en met elkaar omgaan, je mag je iedere vijf weken aanmelden voor een project, je mag ook met eigen ideeën komen voor een project. Daar wordt wel echt naar geluisterd." – Leerling Tienerschool Groningen

6.2 Succesfactoren en aandachtspunten

Het grootste deel van de leraren geeft aan tevreden te zijn over het vakoverstijgend werken op school: circa een op de vijf leraren is niet tevreden over het vakoverstijgend werken (zie Figuur 6.3). Ook veruit de meeste ouders van tweede tranche-initiatieven¹⁰ zijn tevreden over vakoverstijgend onderwijs in de 10-14 initiatieven: ruim negentig procent van de ouders geeft aan tevreden of helemaal tevreden te zijn. We kunnen enkele succesfactoren onderscheiden en een aantal aandachtspunten.

¹⁰ In de huidige ronde enquêtes zijn alleen ouders van initiatieven van de tweede tranche (gestart in schooljaar 2017/18) bevroegd.

Figuur 6.3 Tevredenheid vakoverstijgend lesgeven

Succesfactoren

De initiatieven ervaren verschillende succesfactoren in het thematisch en vakoverstijgend leren.

- *Enthousiasme leerlingen*: leerlingen vinden het thematisch/vakoverstijgend werken leuk. Ze zijn enthousiast over de onderwerpen en de manier waarop de onderwerpen aangeboden worden.

“Je hebt verschillende vakken in één, zoals geschiedenis, techniek en aardrijkskunde. En bij de thema’s ga je ook meer dingen doen, bijvoorbeeld dingen uitzoeken enzo. Ruimtevaart was echt heel leuk, daar gingen we ook zelf een raket bouwen en afschieten.” - leerling Zuider gymnasiumbasisschool

- *Verbanden zien/leren in context*: leerlingen leren door het vakoverstijgend werken meer in samenhang. Leraren van Onderwijsroute 10-14 benoemen de samenhang tussen leergebieden bijvoorbeeld in hun top drie voordelen van 10-14 onderwijs. Een mooi voorbeeld van vakoverstijgend leren komt naar voren in een interview op Spring High: Leerlingen van Spring High moesten Duitse toeristen interviewen en dit statistisch verwerken in staafdiagrammen; zo komen Duits en wiskunde aan bod. Door het leren in samenhang zouden leerlingen meer verbanden gaan zien. Ook maakt het vakoverstijgend leren leerlingen duidelijker *waarom* ze bepaalde dingen moeten leren: leerlingen leren in een meer levensechte context.

“Het is mooi aan dit projectmatig onderwijs dat de opdrachten betekenisvol worden. Een opdracht ging over het inrichten van je ideale kamer, daarvoor moesten ze de oppervlakte van de kamer berekenen en door een zogenaamd budget op zoek naar kortingen bij bouwinkels. Kinderen leren in een levensechte context.” – Leerkracht NOVA Tienercollege

- *Bestaande methode biedt ankers*: de initiatieven die een bestaande methode gebruiken noemen benoemen dat het gebruiken van een bestaande methode voor vakintegratie ankers biedt. 10-14 onderwijs is al een hele nieuwe manier van werken, dus het is fijn om een aantal ankers te hebben. Dit zorgt ervoor dat de ontwikkeltijd (enigszins) beperkt blijft en geeft de leerkrachten structuur.

Aandachtspunten

Uit de interviews zijn ook enkele aandachtspunten naar voren gekomen die specifiek betrekking hadden op het vakoverstijgend/thematisch onderwijs.

- *Ontwikkeltijd bij het zelf ontwikkelen methode:* enkele initiatieven benoemen dat het zelf ontwikkelen van een volledige methode veel tijd kost, zeker in de eerste schooljaren. Leraren van het initiatief Spring High benoemen dit bijvoorbeeld in hun top drie nadelen van 10-14 onderwijs. Het is ook belangrijk om heel goed op te hoogte te zijn van de eind- en tussendoelen van SLO.
- *Voldoende tijd voor kernvakken:* het belang van voldoende tijd besteden aan kernvakken wordt door een initiatief onderstreept. Thematisch onderwijs kost veel onderwijstijd en kadering is hierin belangrijk. Anders bestaat het gevaar dat er niet voldoende tijd en aandacht overblijft voor de kernvakken.
- *Werken op eigen niveau:* een initiatief benoemt dat het een uitdaging is om ervoor te zorgen dat alle leerlingen bij thematisch werken op hun eigen niveau werken.
- *Leerlingen zien niet automatisch aan welk vakgebied ze werken:* Op een initiatief noemen leraren dat het belangrijk is om specifiek te benoemen aan welke vakken leerlingen werken als ze vakoverstijgend werken. Als dit niet gebeurt, hebben leerlingen te weinig door aan welke vakgebieden ze werken. Dit kan problemen opleveren in de aansluiting op vervolgonderwijs

6.3 Plannen volgend jaar

Veel 10-14 initiatieven hebben plannen om het vakoverstijgend en thematisch werken volgend schooljaar verder te ontwikkelen. Enkele voorbeelden zijn in de interviews benoemd:

- de samenhang tussen leergebieden verder vergroten (Onderwijsroute 10-14)
- het doorontwikkelen van grote opdrachten, holistisch onderwijs (Spring High)
- de kernconcepten doorontwikkelen (Tiener College Gorinchem)

6.4 Samenvatting

Alle 10-14 initiatieven zetten vakoverstijgend en/of thematisch werken in.

Bij vakintegratie onderscheiden we drie gradaties: 1. volledige vakintegratie, zonder losse vakken (twee initiatieven), 2. gedeeltelijke vakintegratie, kernvakken apart gegeven (negen initiatieven) en 3. geen vakintegratie, vakoverstijgend projectonderwijs (één initiatief). De twee initiatieven met volledige vakintegratie werken met zelf ontwikkelde methoden. Bij de initiatieven met gedeeltelijke taakintegratie zien we drie varianten: sommige werken met zelfontwikkelde methoden, sommige met bestaande methoden en sommige met een combinatie van beide. Op het initiatief dat niet structureel vakoverstijgend werkt, wordt wel in projecten thematisch en vakoverstijgend gewerkt.

Over het algemeen zijn leraren, leerlingen en ouders tevreden over het vakoverstijgend en thematisch werken. Leerlingen worden er enthousiast van en leren samenhang zien tussen verschillen leergebieden. Daarnaast zijn er ook aandachtspunten. Het zelf ontwikkelen van lesmateriaal vraagt veel tijd van de leraren. Bij sommigen is er de zorg of kernvakken wel voldoende aandacht krijgen. Aan het einde van de 10-14-periode moet de aansluiting gevonden worden met het vervolgonderwijs en de voorbereiding op het examen dat per vak wordt afgenomen.

7 Gepersonaliseerd leren, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding

7.1 Gepersonaliseerd leren

Bijna alle initiatieven streven naar *gepersonaliseerd onderwijs*. Dat is in het hedendaagse onderwijs een veel gehoorde term, maar wat betekent het precies? Als we het begrip helder willen afbakenen, is het goed om onderscheid te maken tussen differentiëren, individualiseren en personaliseren. Bij alle drie deze werkwijzen komt de leraar tegemoet aan verschillende onderwijsbehoeften van leerlingen binnen één klas. Bij differentiëren wordt onderscheid gemaakt tussen groepen leerlingen, bij individualiseren tussen individuele leerlingen. Bij beide varianten ligt de sturing voornamelijk bij de leraar. Bij gepersonaliseerd onderwijs krijgt de leerling meer verantwoordelijkheid over het eigen leerproces.¹¹ De definitie van Stichting VO Content luidt: “*Gepersonaliseerd leren is het leerproces waarbij leerlingen op hun eigen wijze en tempo werken aan leerdoelen. Leerlingen en leraren zijn, ieder met een eigen rol, samen verantwoordelijk voor het leerproces*”. NB: gepersonaliseerd leren betekent *niet* dat het onderwijs volledig geïndividualiseerd is. Samenwerkend leren kan een belangrijke rol spelen; een groepje leerlingen kan samen doelen stellen en daaraan werken.

Hoewel alle twaalf de initiatieven maatwerk bieden, is niet overal sprake van gepersonaliseerd onderwijs. Op de Tienerschool Groningen is dit niet het geval. Leerlingen krijgen bij sommige vakken wel les op verschillende niveaus, maar het leerlinggestuurd werken gebeurt voornamelijk bij de projecten. Op de Zuider gymnasiumbasisschool wordt gedifferentieerd naar niveau, maar het onderwijs is slechts in beperkte mate leerlinggestuurd. Het accent lag bij de persoonlijke doelen van de leerlingen nu op persoonlijke vaardigheden en de ontwikkeling van executieve functies, niet op leerinhouden. Dit is wel in ontwikkeling. Wellicht is het niet toevallig dat deze twee initiatieven een tamelijk ‘smalle’ doelgroep leerlingen hebben, respectievelijk lwoo-leerlingen en hoogbegaafde leerlingen.

We bespreken de volgende aspecten van het gepersonaliseerde onderwijs op de initiatieven:

1. Leerlinggestuurd onderwijs, met persoonlijke leerdoelen
2. Werken op verschillende niveaus

Leerlinggestuurd onderwijs

Leerlinggestuurd leren houdt in dat leerlingen eigen leerdoelen stellen, vervolgens het leerproces opstarten, dit proces voortdurend bewaken en bijsturen, controleren en evalueren. Zelfsturende leerlingen zetten verschillende leerstrategieën in om de leerdoelen te behalen: cognitieve, metacognitieve en motivationele leerstrategieën.

Binnen leerlinggestuurd onderwijs zijn er verschillende gradaties. Maximale sturing betekent dat leerlingen zelf hun doelen stellen. In een minder vergaande variant plannen leerlingen wel zelf hun leerproces, maar stellen niet hun eigen doelen.

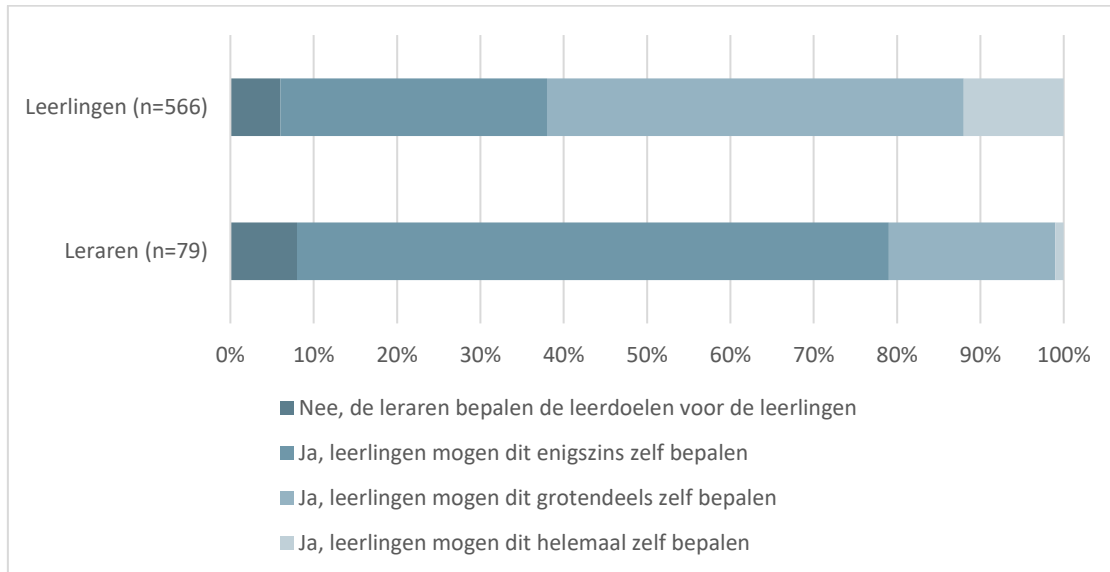
Aan leraren en leerlingen van de initiatieven hebben we in de enquête gevraagd in hoeverre ze hun eigen doelen mogen kiezen. Ze lijken het erover eens dat het stellen van doelen in ieder geval niet uitsluitend door de leraren gebeurt (zie Figuur 7.1). Over de mate waarin leerlingen zelfsturend zijn,

¹¹ Hargreaves, D. (2006). *Personalising learning 6: the final gateway: school design and organisation*. London: Specialist Schools Trust

oordelen de leerlingen positiever dan de leraren. De helft van de leerlingen zegt dat ze dat grotendeels zelf mogen doen. De leraren zijn hierover wat voorzichtiger; de meesten (71%) zeggen dat de leerlingen dit *enigszins* zelf bepalen.

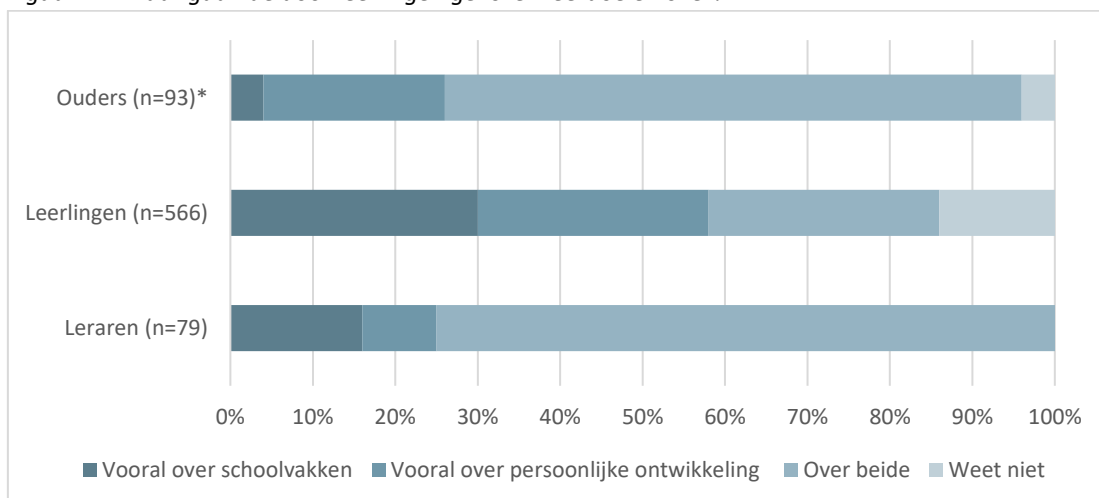
Het initiatief met de meeste zelfsturing is volgens de enquête 10-15 Agora Groesbeek. Leraren en leerlingen zeggen unaniem dat leerlingen de doelen tenminste *grotendeels* zelf kunnen bepalen. Ook op Tienschool Sneek is er veel zelfsturing, vooral volgens de leerlingen. Volgens de leerlingen van de Tienschool Groningen en van SOOOOL 10-14 is er bij die initiatieven wat minder zelfsturing.

Figuur 7.1 Mogen leerlingen zelf kiezen waar hun leerdoelen over gaan?

Volgens de meeste leraren en ouders gaan die zelf gekozen doelen zowel over schoolvakken als over persoonlijke ontwikkeling (zie Figuur 7.2). Bij de leerlingen is het beeld niet zo duidelijk. Een derde zegt dat ze over schoolvakken gaan, een derde over persoonlijke ontwikkelingen en een derde over beide.

Figuur 7.2 Waar gaan de door leerlingen gekozen leerdoelen over?

* Alleen ouders van de tweede tranche initiatieven

Op 10-15 Agora Groesbeek wordt in hoge mate leerlinggestuurd gewerkt. De leerlingen werken met 'challenges'. Ze kiezen zelf een onderwerp voor een challenge. Dat kan individueel, maar ook in duo's of in een groepje. Een leerling kan een medeleerling vragen met een challenge mee te doen, omdat hij/zij kennis heeft van het onderwerp of erin geïnteresseerd is. Dat leerlingen de challenges kiezen, wil niet zeggen dat het onderwijs honderd procent leerlinggestuurd is.

"De kinderen zijn verantwoordelijk voor de onderwerpen van de challenges, de coach denkt mee met manieren om kennis op te doen. In het begin had ik weleens mijn twijfels, bijvoorbeeld toen mijn zoon thuiskwam met een voetbal-challenge. Later bleek dat de coach er war aan had toegevoegd: de kinderen gingen ook leren over spieren en botten. Ouder – 10-15 Agora Groesbeek

Een ander initiatief met een hoge mate van leerlinggestuurd onderwijs is de Tienerschool Sneek. Leerlingen krijgen veel regie over hun eigen leer- en ontwikkelproces. Tienerschool Sneek werkt met het International Middle Years Curriculum (IMYC), dat is een vorm van thematisch werken. Daarbij wordt vooral vanuit de interesse van kinderen gewerkt. Aan de hand van opdrachten sluiten leerlingen de thema's af en verwerken dit in het portfolio. Leerlingen maken zelf een planning en bespreken dat met hun coach.

In een iets minder vergaande variant bepaalt de school of de leraar de doelen, maar kan de leerling activiteiten kiezen of verzinnen om die doelen te behalen. Op Spring High leren de leerlingen om zelf opdrachten te verzinnen en uit te voeren, waarmee ze laten zien dat ze leerdoelen voldoende beheersen. Bij SOOOOL 10-14 bepalen leerlingen binnen een thema hoe ze dat invullen. Zo koos een jongen bij het thema 'voeding' ervoor om van alles uit te zoeken over de voeding van telefoons (in plaats van de voeding van mensen – wat de leraren in eerste instantie voor ogen hadden).

"Op mijn vorige school werd een onderwerp voor me uitgekozen voor mijn spreekbeurt, hier kies ik zelf iets. Dat is soms best lastig, maar je leert zelf kiezen". – Leerling, Tiener College Gorinchem

Werken op verschillende niveaus

Bij alle initiatieven kunnen leerlingen op verschillende niveaus werken. Soms binnen een leerjaar, maar vaak over de grenzen van de leerjaren heen. Ook de grens tussen po en vo wordt hierbij regelmatig overgestoken. Leerlingen van Spring High en Tienerschool Sneek kunnen bijvoorbeeld wiskunde of Duits volgen als ze nog in 'groep 8' zitten. De leerlingen uit het eerste leerjaar van SOOOOL 10-14 kunnen al vakken volgen uit de derde klas van het vmbo. Voor het Tiener College Gorinchem geldt hetzelfde. Om dit organisatorisch mogelijk te maken is het volgens de leraren van het Tiener College wel een voorwaarde dat het onderwijs in alle leerjaren op één locatie wordt gegeven. Vanaf het schooljaar 2019-2020 verhuist het Tiener College Gorinchem naar een vo-locatie. De uitwisseling vanaf groep 7 met het vo zal makkelijker worden. De uitwisseling met het Junior College (groep 1 tot en met 6) daarentegen zal moeilijker worden.

Differentiatie naar niveau houdt bij enkele initiatieven ook in dat sommige leerlingen werken zonder instructie. Op het Tienercollege Noordoostpolder bepalen de leraren voorafgaand aan een nieuw blok met behulp van 'schaduwtoetsen' of leerlingen wel instructie nodig hebben. Als leerlingen de stof voldoende beheersen, kunnen ze meteen beginnen met de verbreding en ontwikkeling. Het NOVA

Tienercollege werkt met drie groepen: 1. je mag zelf werken, 2. je mag kiezen of je wel of geen instructie volgt, 3. je moet de instructie volgen.¹²

Ook op de Zuider gymnasiumbasisschool wordt gedifferentieerd in drie niveaus. In alle groepen wordt gewerkt met verlengde instructie, basisinstructie of versnelde instructie. De school toetst de leerlingen aan de hand van methodetoetsen, leerlingen moeten 90% halen voordat zij verder mogen. NB: werken zonder instructie komt hier dus niet voor, de leraren hebben hier meer een sturende rol dan bij veel andere initiatieven.

De leraar van groep 6 vertelt dat de leerlingen allemaal op verschillende plekken in de lesstof zijn. Sommige leerlingen lopen gelijk, anderen lopen twee blokken voor of achter. Verschillen tussen niveaus van de leerlingen kunnen op de Zuider gymnasiumbasisschool niet te ver uiteen lopen omdat dat niet te behappen is voor de leraren.

“Wij zoeken ook veel in de verrijking, verbreding en verdieping van de leerstof om leerlingen zoveel mogelijk bij elkaar te houden. Versnellen is in onze visie niet altijd goed voor deze kinderen. De leerlingen slaan daarom geen lesstof over, wel wordt lesstof gecompact.” – Leraar, Zuider gymnasiumbasisschool.

Volgens enkele ouders van de Zuider gymnasiumbasisschool missen sommige leerlingen nog voldoende uitdaging, hoewel ze op hun eigen niveau mogen werken. Ouders zouden graag zien dat leerlingen *nog* meer uitdaging krijgen en dat er meer aandacht wordt besteed aan ‘leren leren’.

Gebruik digitale media en leermiddelen

In het onderwijs van de 10-14 initiatieven worden digitale leermiddelen en tools ingezet. Deze leermiddelen maken het makkelijker om leerlingen individueel te laten werken, adaptief en op hun eigen niveau. De meeste initiatieven leggen echter niet de nadruk op digitalisering in de beschrijving van hun onderwijsconcept. Enkele voorbeelden:

Op Onderwijsroute 10-14 worden de vakken zoveel mogelijk digitaal gevolgd, behalve bij wiskunde. *“Want daar moet je tekenen op papier en dat is lastig op de computer”*, zegt een leerling.

Ook op de Zuider gymnasiumbasisschool en het Tienercollege Noordoostpolder wordt veel digitaal gewerkt, met de laptop. Veel handiger, vinden de leerlingen, want het helpt bij netjes werken. *“Mijn laatje op mijn vorige school was altijd een rommeltje. Op de computer weet je makkelijker waar dingen staan en anders heb je een zoekfunctie”*.

Niet alle initiatieven streven naar vergaande digitalisering. Op het Tiener College Gorinchem hebben leerlingen waar mogelijk de keuze tussen werken met pen of papier of met Snappet. Dat geldt bijvoorbeeld bij rekenen/wiskunde. Ook op de Tienerschool Groningen bestaan beide mogelijkheden naast elkaar. Voor sommige vakken werkt de Tienerschool met online methodes, voor andere vakken gewoon met boek en papier.

¹² Dit doet denken aan de onderverdeling in drie groepen die al sinds lange tijd gehanteerd wordt bij differentiatie: instructie-onafhankelijk, instructiegevoelig en instructieafhankelijk. Waarbij de term instructieonafhankelijk overigens omstreden is. Zie bijvoorbeeld de column van Eleonoor van Gerwen ‘Instructieonafhankelijk? Weg ermee!’ <https://www.pomanagement.nl/column/42/>

7.2 Algemene persoonsvorming en sociale competenties

Alle initiatieven besteden aandacht aan de algemene persoonsvorming en aan de sociale vaardigheden van leerlingen. Schoolleiding, leraren en leerlingen hechten vooral waarde aan een zelfbewuste leer- en werkhouding: verantwoordelijkheid nemen, initiatief tonen, keuzes maken en plannen. Bij de sociale competenties gaat het vooral om leren samenwerken.

Zelfstandig leer- en werkhouding

Leerlingen op de 10-14 initiatieven krijgen veel verantwoordelijkheid. Bij enkele initiatieven gaat de persoonlijke groei zelfs vooraf aan het traditionele leren.

“De persoonsvorming/persoonlijke ontwikkeling komt ook naar voren in de ontwikkeldoelen. Persoonlijke groei wordt op de Tienerschool als eerste aangepakt, competenties en vaardigheden komen daarna. We zien dan ook al veel persoonlijke groei, hoewel de leerlingen pas driekwart jaar op school zijn.” – Leraar, Tienerschool Sneek

Het personeel van De LeerOnderneming heeft de ervaring dat de betrokkenheid van de leerlingen is toegenomen sinds de start van het initiatief. Dat is onder meer te danken aan het succes dat leerlingen ervaren. Ook in de puberleeftijd hebben leerlingen succeservaringen nodig. Als ze voornamelijk tegenslagen te verwerken krijgen, gaan ze zich volgens de schoolbestuurder afzetten tegen school.

“Hier merken de leerlingen hoeveel ze kunnen bereiken. Als leerlingen nalatig zijn dan komt er een gesprek. De leerling moet ook dan zelf nadenken over hoe dat probleem aangepakt kan worden. Het is vooral als het moeilijk wordt, dat leerlingen afhaken. Het is de kunst om ze dan toch in een bepaalde flow te krijgen. Niet omdat het moet van de juf, maar omdat ze zelf het gevoel krijgen dat het op een bepaalde manier wel werkt.” – Schoolleiding, De LeerOnderneming

Leerlingen krijgen begeleiding bij het ontwikkelen van een zelfstandige leerhouding. Dat gebeurt ook bij het NOVA Tienercollege. Volgens de ouders leren kinderen daar beter zelf keuzes maken, omdat zij zelf verantwoordelijkheid krijgen en bijvoorbeeld kunnen bepalen of zij wel of geen instructie volgen. De leerlingen worden daarin gecoacht. *“De leerkracht helpt mijn zoon ook met reflecteren. Daardoor krijgt hij het inzicht dat zijn resultaten vooruitgaan als hij aanwezig is bij de instructie”.*

Goed kunnen plannen is van belang om de verantwoordelijkheid voor het eigen leerproces aan te kunnen. De Tienerschool Groningen werkt samen met een huiswerkinstituut. Twee keer per week wordt er in samenwerking met dit instituut een huiswerkklas gegeven op de Tienerschool. Leerlingen hebben vanuit zichzelf vaak geen zin om daarnaartoe te gaan, maar als de mentor ze wijst op het belang van de huiswerkklas voor hen, dan gaan ze wel. De leerlingen leren hier ook plannen. De verwachting is dat ze dankzij de huiswerkklas leren om thuis zelfstandig huiswerk te maken.

Ook het Tienercollege Noordoostpolder en het NOVA Tienercollege besteden aandacht aan het leren plannen, onder andere in relatie tot het maken van huiswerk. Leraren van het NOVA Tienercollege zetten het huiswerk en de toetsen klaar in Classroom. Zo weten de leerlingen goed waar ze de komende tijd nog aan moeten werken of voor moeten leren.

Zelfvertrouwen is een ander aandachtspunt. Bij veel leerlingen is dat niet vanzelfsprekend. De ervaringen op hun vorige school zijn wat dit betreft niet altijd positief.

“Leerlingen krijgen meer zelfvertrouwen en zitten beter in hun vel. Veel leerlingen zijn in het verleden gepest, nu krijgen zij meer het gevoel dat ze mogen zijn wie ze zijn.” – Leraar, Zuider gymnasiumbasisschool

De leraren van Spring High hebben het idee dat leerlingen steeds meer durven. Zo durven leerlingen vrijer Engels te spreken. Dit wordt deels verklaard doordat er een aantal native speakers in de klas zitten en doordat sommige leraren alleen Engels spreken. Maar het heeft volgens de leraren ook te maken met het leerplein: kinderen zijn gewend om veel te switchen.

In het algemeen durven leerlingen ook meer te vragen, volgens de leraren. Ze denken dat dit komt door de relatie die leerlingen opbouwen met de leraren, doordat er veel contacttijd is.

Toegenomen zelfvertrouwen blijkt ook bij het geven van presentaties. Een leerling van het Tiener College Gorinchem vertelt dat ze vijf krantenkoppen uit mocht kiezen en die voor alle leerlingen in de aula presenteerde. *“Daardoor leer je lef te hebben om voor een grote groep te staan en te presenteren!”*. De ouders van het Tienercollege signaleren dat het presenteren van hun kinderen steeds beter gaat.

Ook op Onderwijsroute 10-14, de LeerOnderneming en SOOOOL 10-14 is presenteren vanzelfsprekend. Als SOOOOL-leerlingen iets onderzocht hebben, moeten ze het sowieso presenteren. Alleen als een leerling dat echt niet leuk wil, kan hij/zij dat overleggen met de juf. Leerlingen waarderen het dat ze die verantwoordelijk krijgen.

Een ander aspect van de persoonlijke ontwikkeling op SOOOOL 10-14 is het omgaan met feedback. Het was de lerares opgevallen dat een leerling negatief gedrag liet zien als hij een compliment kreeg. Ze vroeg toen aan hem waardoor dat kwam. De leerling gaf aan dat hij nooit complimentjes kreeg. Dergelijke ontwikkelingen worden niet in kaart gebracht met een toets, maar zijn volgens de lerares wel heel waardevol.

Sociale competenties

Leren samenwerken krijgt aandacht op vrijwel alle initiatieven. De schoolleiding van 10-15 Agora Groesbeek zegt het zo: *“Leerlingen hebben voortdurend gesprekken met elkaar, gaan samen in dialoog om verder te komen. Dit draagt bij aan de sociale ontwikkeling en de executieve functies.”* Ouders van leerlingen op Spring High zien dat de school functioneert als een *community*. Leerlingen hebben contact met kinderen van kinderen van verschillende leeftijden. Dit heeft volgens de ouders invloed op het ontwikkelen van sociale vaardigheden: leerlingen leren meer om elkaar te helpen, elkaar iets uit te leggen.

Sommige initiatieven benadrukken dat het voor de ontwikkeling van sociale competenties niet voldoende is leerlingen in groepen te laten werken. Samenwerken gaat niet vanzelf, dat moet je leren. Op De LeerOnderneming krijgen leerlingen veel hulp bij de samenwerking.

“Op mijn oude school werkten we ook in groepjes, maar zonder begeleiding. Er werd alleen gezegd dat we moesten samenwerken, maar niet hoe dat moest. Je werkte eigenlijk toch vooral zelfstandig. Op De LeerOnderneming wordt uitgelegd hoe we moeten samenwerken. Iedereen doet waar hij goed in is, zo vul je elkaar binnen de groep aan.” – Leerling, De LeerOnderneming

Op de Tienerschool Groningen is de ontwikkeling van sociale competenties een aandachtspunt tijdens alle lessen. Tijdens de projecten is er specifiek aandacht voor het leren samenwerken en met elkaar omgaan. Ook tijdens mentoruren wordt veel aandacht besteed aan sociale competenties.

De leraren begeleiden de sociale ontwikkeling van de leerlingen. De sociale ontwikkeling wordt in kaart gebracht met een competentie lijst. Hoe de sociale competenties van leerlingen zich tijdens een project hebben ontwikkeld wordt teruggekoppeld naar de mentor.

Speciale aandacht is er voor de groepsindeling. Een lerares van de Tienerschool Groningen vertelt dat de leerlingen tijdens een project aanvankelijk zelf een groepje mogen kiezen, maar daarna zorgt ze dat men afwisselt in plek en samenwerkingspartners. Op het NOVA Tienercollege mogen leerlingen vaak kiezen met wie ze samen willen werken, maar niet altijd. *“Dat is niet erg hoor, want iedereen kan goed met elkaar samenwerken. Aan het begin was het even zoeken hoe, maar het komt altijd goed”.*

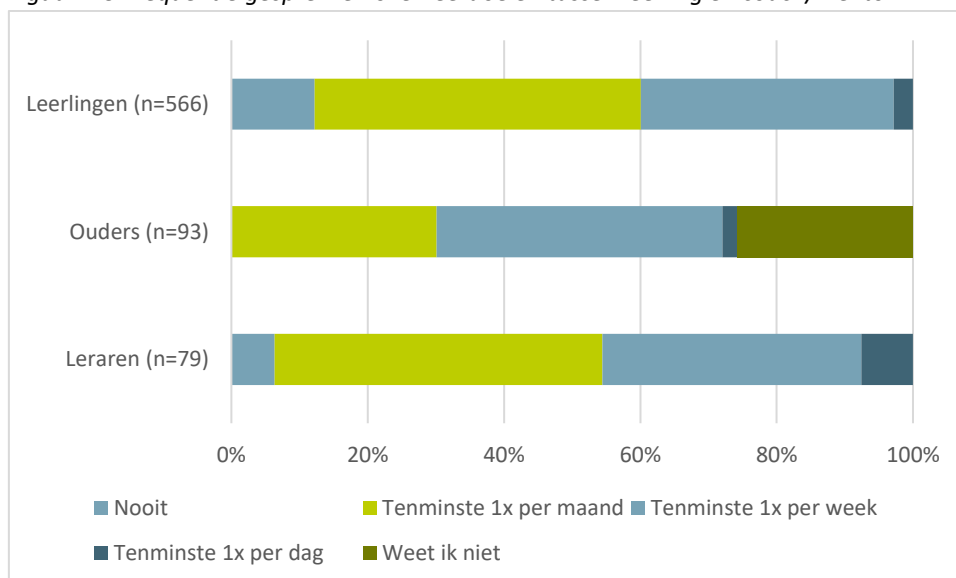
Bij het ontwikkelen van sociale competenties hoort ook de aandacht voor conflicten. Ouders van leerlingen op Spring High zien dat er bij ruzies veel wordt uitgesproken en dat er gekeken wordt naar onderliggend gedrag. Op het Tiener College Gorinchem is het regel om bij conflicten altijd met elkaar in gesprek te gaan. Leerlingen zijn gewend feedback te geven aan elkaar.

7.3 Begeleiden en volgen van de ontwikkeling van leerlingen

Persoonlijke begeleiding

Coaching van de leerlingen is belangrijk op alle twaalf de 10-14-initiatieven. Aan leraren, leerlingen en ouders is in de enquête gevraagd naar de frequentie. Ongeveer 40 procent zegt dat er tenminste één keer week een mentorgesprek is, ongeveer een zelfde percentage zegt tenminste één keer per maand. Het beeld bij leraren en leerlingen is vrijwel gelijk (zie Figuur 7.3). Ouders zijn iets optimistischer over de frequentie (vooral als we het hoge percentage ‘weet niet’ in aanmerking nemen).

Figuur 7.3 Frequentie gesprekken over leerdoelen tussen leerling en coach/mentor

* Alleen ouders van de tweede tranche initiatieven

Voor een deel hangt de frequentie samen met de organisatie van het onderwijs. Naarmate het onderwijs meer gepersonaliseerd is, neemt het belang van coaching toe. Bij 10-15 Agora Groesbeek,

Tienerschool Sneek, SOOOOL 10-14 en Onderwijsroute 10-14 zijn er volgens bijna alle leraren en leerlingen wekelijks gesprekken over de leerdoelen.

Wanneer meer klassikaal wordt gewerkt, zoals bij De Overstap, Tienerschool Groningen en Zuider gymnasiumbasisschool, hebben coachingsgesprekken een aanvullende rol en vinden minder frequent plaats.

In sommige gevallen is de frequentie van de coaching niet duidelijk. Volgens Spring High zijn er elke zes weken gesprekken tussen ouders, leerling en coach. De geïnterviewde ouders menen dat de gesprekken minder frequent zijn: enkele malen per jaar. Ook melden leerlingen dat de coaching niet zo frequent plaatsvindt als de bedoeling is.

Veelal worden de coachingsgesprekken van tevoren gepland, om te garanderen dat alle leerlingen hun aandeel krijgen in de coaching. Op het Tienercollege Noordoostpolder is er per leerling drie kwartier in de week gereserveerd voor individuele coachingsgesprekken onder lestijd. Ook het NOVA Tienercollege plant de coachingsmomenten in.

Op de Tienerschool Sneek zijn er verschillende vormen van coaching, die elk op verschillende momenten staan ingepland:

- Ochtendcoaching: check-in/gesprek/verwerking: vragen stellen, luisteren, empathie
- Vakgebieden: instructie en begeleiding
- Personal coaching
- Coaching op 'leren om te leren'
- Coaching in de kleine groep (plannen, girltalk, specifieke behoeftes)
- Middag coaching: eigen werktijd begeleiding en check-out

Niet elk initiatief maakt een rooster voor de coachingsgesprekken. De LeerOnderneming noemt daarvoor de volgende redenen:

“We spelen in op het moment zelf om leerlingen in groepjes of individueel feedback te geven. Het is heel geforceerd als je de coaching geregisseerd doet. Als coachmomenten in een kalender staan, bestaat het risico dat je een gesprek hebt omwille van het gesprek en niet meer als ondersteuning bij het leermoment. Een nadeel van vaste coachmomenten is ook dat je weer terug moet halen wat er is gebeurd, wie wat heeft gezegd en dat kun je niet allemaal terughalen.” Leraar – De LeerOnderneming

Inplannen van coachmomenten is volgens de LeerOnderneming ook minder noodzakelijk omdat de hele opzet van het onderwijs erg gepersonaliseerd is. De dagindeling is niet gevuld met gezamenlijke instructie en verwerkingsactiviteiten, zodat de leraren flexibel genoeg zijn om op allerlei momenten coaching en feedback te geven. Ook op 10-15 Agora Groesbeek is niet alle coaching gepland. Alle leerlingen hebben elke week op een vast moment een coachingsgesprek, dit wordt als minimaal gezien. Voor de overige coaching wordt van tevoren geen plan opgesteld.

Groepsgewijs en/of individueel

Coaching vindt veelal groepsgewijs plaats, maar ook individueel. Omdat er in hoge mate gepersonaliseerd wordt lesgegeven, moeten de coaches goed opletten geen leerlingen te 'vergeten'. Volgens de coaches van Tienerschool Sneek en SOOOOL 10-14 is dit goed mogelijk, dankzij de kleine coachgroepen. Bij Onderwijsroute 10-14 hebben de leerlingen een voorkeur voor groepscoaching. Iedere leerling zit in een coachgroepje. Groepsgewijze coaching bevalt de leerlingen goed, maar als het

nodig is, kunnen ze ook een één-op-één gesprek met de coach voeren. Dat laatste geldt ook voor SOOOOL 10-14, met name als leerlingen gecoacht willen worden over meer persoonlijke kwesties. Ook op Spring High wordt er individuele coaching gegeven, plus coachgesprekken in aanwezigheid van de ouders.

Professionalisering van het coachen

Het is duidelijk dat het coachen veel van de leraren vraagt. Deskundigheidsbevordering is daarom gewenst. Dit onderwerp is niet op alle initiatieven besproken; we weten slechts van enkele initiatieven of de leraren zijn opgeleid om coaching te geven. De leraren van het Tienercollege Noordoostpolder krijgen een training in het geven van coaching. Op De Overstap is de coaching de eerste twee schooljaren gegeven door leraren basisonderwijs. Vijftien leraren voortgezet onderwijs hebben in het schooljaar 2018/19 een coachingsopleiding gevolgd, om vanaf schooljaar 2019/20 de leerlingen van vo-leeftijd te kunnen coachen. Van de Tienerschool in Sneek weten we dat één van de geïnterviewde coaches een coachingsopleiding heeft gevolgd.

Op het Tiener College Gorinchem werkt het ondersteuningsteam aan de kwaliteit van het coachen door drie keer per jaar alle leerlingen uit te nodigen voor een gesprek. Daarbij worden kritische vragen gesteld over de hulp die de leerlingen behoeften en de ondersteuning die hen geboden wordt.

Onderwerpen coaching: leerdoelen en persoonlijke ontwikkeling

Waarin worden de leerlingen gecoacht? Dat kan om van alles gaan: studievvaardigheden, ontwikkeling van executieve functies, persoonlijke zaken, samenwerking en gedrag binnen de groep, vakspecifieke kwesties of het leren werken binnen het 10-14 onderwijs in het algemeen. Op Onderwijsroute 10-14 kunnen de leerlingen van alles bespreken met de coach. Daarbij wordt de 'kletsplot' gebruikt als start en afsluiting van het coachmoment. Daarin zitten kaartjes met vragen of dilemma's die in het coachgroepje worden besproken.

Coaching op de LeerOnderneming is aanvankelijk geconcentreerd op de werkwijze op school.

"In het eerste jaar moeten de kinderen zich de werkwijze op De LeerOnderneming eigen maken. Daar gaat veel tijd in zitten, ook van de groepsleraar. We richten ons erop dat ze in het eerste halfjaar leren te begrijpen hoe de modules werken en dat ze kunnen samenwerken." – Schoolleiding, De LeerOnderneming

Sommige initiatieven koppelen de coaching nadrukkelijk aan een persoonlijk leerplan van de leerlingen. Op het Tiener College Gorinchem zijn er drie keer per jaar PLP-gesprekken, tussen leraar, leerling en ouders (PLP staat voor Persoonlijk LeerPlan.) Deze gesprekken zijn bedoeld om samen met leerlingen leerdoelen op te stellen en hun voortgang te bespreken. Doelen in het PLP betreffen zowel de sociaal-emotionele als de cognitieve ontwikkeling. In de praktijk lukt het de leraar van de eerste twee leerjaren wel de PLP-gesprekken te voeren, daar is bovendien de intern begeleider bij aanwezig. De leraar van leerjaar 3 en 4 komt er door tijdgebrek echter niet aan toe.

Op de Tienerschool Groningen worden alle leerlingen drie keer per jaar uitgenodigd voor een gesprek aan de hand van hun OPP (OndersteuningsPerspectiefPlan). Dit gesprek worden gevoerd met de mentor, die wordt ondersteund door het ondersteuningsteam en het voltallige team. Daarbij worden kritische vragen gesteld over de hulp die de leerlingen behoeven en de ondersteuning die hen geboden wordt. Volgens de leraren zijn de invulformulieren voor het persoonlijk leerplan (OPP) echt enorm verbeterd. De leraren geven ook aan dat het kleine team hierbij een echt pluspunt is. De voortgang van alle leerlingen wordt met alle leraren besproken.

Ook op andere initiatieven is er een koppeling tussen coachgesprekken en leerdoelen. Op het NOVA Tienercollege heeft iedere leerling een leerplan met daarin zijn of haar leerdoelen. Deze leerdoelen stellen de leerlingen op en bespreken ze bij de coachgesprekken. Ook bij Spring High en Onderwijsroute 10-14 staan tijdens de coachgesprekken de leerdoelen centraal. Bij SOOOOL 10-14 wordt in elk coachgesprek ingegaan op de *Quest* waarmee de leerling bezig is (zie voor meer informatie over de Quests hoofdstuk 6.1).

Ook als er niet een directe koppeling is aan het persoonlijk leerplan, wordt de inhoud van de coaching wel op de leerling afgestemd. Enkele initiatieven leggen daarvoor nadrukkelijk verantwoordelijkheid bij de leerling.

“In de coachingsgesprekken hebben we het erover welk niveau we aankunnen en wat er nog moet verbeteren. Je moeten aangeven waar je aan wil werken en dan worden tips besproken. In het volgende coach-gesprek wordt gekeken of het doel behaald is. Mijn doel was om zelfverzekerder te worden. Ik kreeg als tip dat ik zelfverzekerd moest doen, waardoor anderen denken dat je het bent. Dan word je het vanzelf.” – Leerling, Tienercollege Noordoostpolder

Ook op 10-15 Agora Groesbeek hebben de leerlingen het initiatief. De coaches voegen daaraan toe dat de executieve functies wel goed ontwikkeld moeten zijn om dit aan te kunnen. Hier ligt een belangrijke begeleidende rol voor de coach. Deze moet de leerling in staat stellen om initiatief en regie te kunnen nemen. Voor een deel is het onderwijs dus leraargestuurd. Het is sturend en leidend begeleiden en soms toch ook controlerend en verleidend

Ouders worden door de coaches op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen van de leerlingen. Ouders hebben zo vaak een gesprek met de coach als ouders willen, er zijn geen vaste momenten.

Leerlingvolgsystemen en portfolio's

Op de 10-14 initiatieven wordt gewerkt met een grote verscheidenheid aan leerlingvolgsystemen. Hieronder volgt een beknopte opsomming:

Tabel 7.1: Leerlingvolgsystemen en portfolio's

10 – 14 initiatieven	Leerlingvolgsysteem en portfolio
Tranche 1	
Tiener College Gorinchem (TCG)	Cito Volgsysteem PO en VO, plus methodetoetsen (en portfolio)
De LeerOnderneming (LO)	Simulise, digitaal portfolio
Spring High (SH)	Maius, digitaal leerlingvolgsysteem, waarin leerdoelen en leerdoelkaarten van zijn opgenomen; TOA-toetsen
Onderwijsroute 10-14 (OR)	Diatoetsen, portfolio (combinatie van formatieve en summatieve toetsing)
Tienerschool (TSG)	Cito Volgsysteem en Diatoetsen, zelf ontwikkeld leerlingvolgsysteem met methodeonafhankelijke toetsen,
De Overstap (OS)	Cito Volgsysteem en Diatoetsen, methodegebonden toetsen
Tranche 2	
10-15 Agora Groesbeek (AG)	Rubrics en matrices, voortgangsmonitor
NOVA Tienercollege (NTC)	Cito Volgsysteem, portfolio
Zuider gymnasium-basisschool (ZB)	Cito Volgsysteem, methodegebonden toetsen, portfolio
SOOOOL 10-14 (SO)	Cito Volgsysteem, portfolio, verslag coachgesprekken, dyslexiescreening, Muiswerk in de brugklas
Tienercollege Noordoostpolder (TCN)	Cito Volgsysteem, Diatoetsen, SCOL, RTTI/OMZA, Rubrics
Tienerschool Sneek (TSN)	Rubrics, portfolio

De meeste initiatieven werken met een leerlingvolgsysteem voor het volgen van de cognitieve ontwikkeling. Het Cito Volgsysteem wordt het meest gebruikt, daarnaast worden Diatoetsen en TOQA-toetsen gebruikt. Sommige initiatieven werken met een maatwerk-volgsysteem, zoals Maius en Simulise. Voor het volgen van de sociaal-emotionele ontwikkeling wordt weinig gebruik gemaakt van een gestandaardiseerd volgsysteem. Tienercollege Noordoostpolder gebruikt SCOL. Naast de meer traditionele leerlingvolgsystemen zijn de portfolio's belangrijk. De meeste initiatieven maken daarvan gebruik, bij sommige is dit nog in ontwikkeling. Methodetoetsen worden gebruikt als aanvulling. Sommige leraren zijn er beducht voor dat het volgen van leerlingen te veel beperkt blijft tot coachgesprekken en portfolio's.

“Het voordeel van de methodetoetsen is, dat leerlingen ook leren hoe het is om voor een toets te leren. Het is prachtig hoor, deze vorm van onderwijs, maar het is momenteel te ‘creatief’. Uiteindelijk moeten de leerlingen toch kunnen instromen op een reguliere vo-school.” – Leraar, Tiener College Gorinchem

Daartegenover staan leraren die vinden dat de leerlingvolgsystemen veel te beperkt en te smal meten.

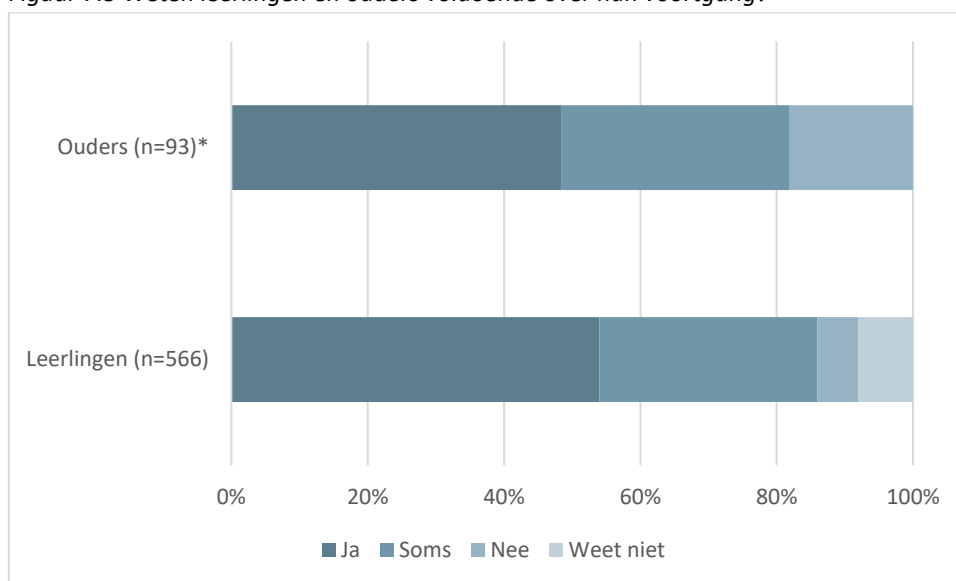
“We hebben eigenlijk een meetinstrument nodig dat de ontwikkeling van de leerlingen op een bredere manier in kaart brengt, Zo’n systeem zou vooral procesinformatie moeten bieden en niet alleen informatie over opbrengsten.” – Leraar, SOOOOL 10-14

Communicatie over het volgen van leerlingen

Het bijhouden van een leerlingvolgsysteem is één ding, vervolgens is de vraag wat je met de bevindingen doet. Op de Tienerschool Groningen worden de gegevens uit het leerlingvolgsysteem drie keer per jaar met het hele team besproken.

Vinden leerlingen en ouders dat ze goede informatie krijgen over de voortgang? Dit is in de enquête aan alle leerlingen gevraagd. Ongeveer de helft van de leerlingen en ouders is hierover tevreden, een derde deels tevreden (zie Figuur 7.5).

Figuur 7.5 Weten leerlingen en ouders voldoende over hun voortgang?

* Alleen ouders van de tweede tranche initiatieven

Tussen de initiatieven zijn er geen grote verschillen, wat betreft de informatie die leerlingen en ouders zeggen te krijgen over de voortgang. Uit de interviews kwamen wel wat verschillen naar voren. Met name uit de gesprekken met ouders blijkt dat lang niet iedereen zich goed geïnformeerd voelt over de ontwikkeling van zijn of haar kind. Zo zeggen ouders van de Tienerschool Sneek dat de school niet veel inzicht biedt in de ontwikkeling van hun kind. Ouders krijgen bijvoorbeeld geen uitslagen van toetsen te zien, maar ze kunnen hier wel om vragen. Dit geldt ook voor het Tiener College Gorinchem. Eén van de ouders geeft aan dat haar kind de overstap naar het vo al heeft gemaakt. Deze ouder weet nog steeds niet volledig wat haar kind heeft gedaan en op welk niveau.

Toch zien ouders dit niet als een probleem. Eén van de ouders zegt haar kind 'los te laten' en zich nergens mee te bemoeien. Een ouder van het NOVA Tienercollege zegt het als volgt:

"Ik ga er vanuit dat als het niet goed gaat met mijn zoon, dat de school dit wel in de gaten heeft en aan de bel trekt. Aan het begin was het even wennen, maar toen vroeg ik mijzelf af: hoe belangrijk is het eigenlijk dat ik precies weet welk cijfer hij allemaal gehaald heeft?" – Ouder, NOVA Tienercollege

Ouders krijgen wel andere, meer kwalitatieve en procesgerichte informatie. Ze zien bijvoorbeeld de inhoud van de coaching terug in de portfolio's van de leerlingen. "Op de vorige school vonden ze hem

gewoon stil en verlegen. Hier vragen ze zich af hoe dat komt en helpen hem daarbij. Zowel de leraren als de andere kinderen”, zegt een ouder van NOVA Tienercollege.

Ook van de ouders van SOOOOL 10-14 hoorden we dat ze het makkelijk kunnen ‘loslaten’. Een moeder zegt dat het belangrijkste is dat het zichtbaar is dat haar kind zich als persoon ontwikkelt. Op dezelfde school zijn er echter ook ouders die meer controle willen. Een vader die constateerde dat zijn dochter ‘er met de pet naar gooit’ zegt dat hij zich is gaan verdiepen in Snappet en nu zelf in de gaten kan houden wat de voortgang is. Vervolgens heeft SOOOOL 10-14 het initiatief genomen om een aantal Snappet-trainingen voor ouders te verzorgen.

7.4 Succesfactoren en knelpunten

Succesfactoren

De belangrijkste succesfactor binnen gepersonaliseerd leren, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding is volgens de meeste initiatieven de zelfstandigheid van de leerlingen. De leerlingen zijn gefocust op hun eigen ontwikkeling (Spring High), maken hun eigen keuzes (Tienerschool Sneek), nemen verantwoordelijkheid (De LeerOnderneming), denken kritisch (SOOOOL 10-14) en zijn goed in het verwoorden wat ze wel en niet kunnen (Tiener College Gorinchem). Een voorbeeld van de toegenomen verantwoordelijkheid:

“Tijdens de eerste avond van de avondvierdaagse waren de leerlingen van leerjaar 3 een beetje ontevreden, omdat leerlingen uit leerjaar 1 en 2 niet goed op de stoep liepen en belletje gingen lellen. Leerjaar 3 heeft toen het initiatief genomen om andere kinderen erop aan te spreken. Aan het eind van de week heeft De LeerOnderneming gewonnen, omdat ze de beste en meest keurige school waren. Dat leerlingen elkaar aanspreken en zelf met oplossingen komen, dat is echt de kracht!” – Leraar, De LeerOnderming

Ouders van De LeerOnderneming noemen een ander voorbeeld. Tijdens een schoolkamp viel op dat leerlingen van De LeerOnderneming voorlopen in hun persoonlijke ontwikkeling. Dat verantwoordelijkheidsgevoel ontstaat niet vanzelf. Ouders zien dat kinderen worden ‘gezien’ en uitgedaagd. De sterke kanten van leerlingen worden belicht en ontwikkeld. Ook aan hun verbeterpunten wordt gewerkt. De leraren benadrukken dat ze veel aandacht besteden aan ontwikkeling van de benodigde vaardigheden. Ze krijgen handvatten om zicht te krijgen op hun eigen ontwikkeling en daarin te sturen. Op het NOVA Tienercollege worden leerlingen bij het aanleren van zelfreflectie aan de hand genomen, zeker in de beginfase. Dit doen leraren door veel vragen te stellen. Tijdens de les wordt er zo nu en dan op een gong geslagen om aan leerlingen te vragen wat er wel en niet goed gaat. Leraren van de Tienerschool Groningen noemen het kleine team als succesfactor. De voortgang van alle leerlingen wordt met alle leraren besproken. Dossieroverdracht wordt altijd mondeling gedaan.

Op de Zuider gymnasiumbasisschool wordt de optimale afstemming van het onderwijs op de doelgroep genoemd. Er is een betere aansluiting van de lesstof bij het niveau van de leerlingen door korte instructies en minder herhaling van de lesstof. Daarnaast krijgen leerlingen al les op het gymnasium, dit sluit goed aan bij de uitdaging die de leerlingen nodig hebben. Leerlingen noemen dat ze nu op school verder kunnen werken aan vo-vakken. Een lesaanbod dat beter past bij (het niveau van) de leerlingen. *“Op mijn oude school zouden ze dan de repen kopen en die mag je dan versieren ofzo. Hier moesten we zelf uitzoeken hoe je chocolade zelf moet maken en dat gingen we daarna dan ook doen”.*

Volgens de ouders is ook de samenstelling van de klas een succesfactor. Omgang met gelijkgestemden bevordert het contact met klasgenoten. Leerlingen waren voorheen vaak een enkeling of werden gepest. Nu zeggen ze *“Eindelijk vindt niemand mij meer raar”*.

Knelpunten

Zelfsturend leren – Zelfstandigheid van leerlingen heeft ook een keerzijde. Niet alle leerlingen kunnen de zelfstandigheid aan, constateren zowel leraren als ouders. Leerlingen hebben nog wel eens last van uitstelgedrag en neiging om ‘makkelijke’ keuzes te maken. Een leraar van De LeerOnderneming: *“Pubers vinden het soms veel leuker om iets te doen waar ze goed in zijn, dan om iets te doen waar ze niet goed in zijn. Er ligt dus een belangrijke rol en verantwoordelijkheid bij de coaches!”*. Ouders van leerlingen van De Overstap zijn dit risico ook. *“Kinderen doen liever iets waar ze goed in zijn, want dat is leuker”*. Bij enkele initiatieven is de rol van de coaches daarom wat sturender geworden. De coaches van Tienerschool Sneek zijn er achter gekomen dat je soms ook gewoon moet zeggen ‘we doen het zo’. Ook de Zuider gymnasiumbasisschool heeft de conclusie getrokken dat wat meer structuur en een eenduidigere werkwijze in de begeleiding wenselijk is.

Leerlingpopulatie – Daar komt bij dat sommige initiatieven geen ‘gemiddelde’ leerlingpopulatie hebben. Veel leerlingen zijn overgestapt naar 10-14 omdat het reguliere basisonderwijs hen niet paste. Ouders van SOOOOL 10-14 spreken van ‘pittige leerlingen’ en gedragsproblemen in de klas. De schoolleiding typeert een groot deel van de leerlingen als ‘vluchters’. Ze zijn van hun oude basisschool weggegaan, bijvoorbeeld omdat ze gepest werden of vanwege een verstoorde relatie met de leerkracht.

Een coach van 10-15 Agora Groesbeek: *“Sommige ideeën moesten worden losgelaten. Bijvoorbeeld dat alle leerlingen vanuit hun intrinsieke motivatie werken en zelf aan de slag gaan. Dit duurt langer bij kinderen met problemen op de vorige school en kinderen die een periode thuis hebben gezeten.”*.

Scholing leraren – Wat betreft de deskundigheid van leraren is verdere ontwikkeling gewenst. Op niet alle initiatieven hebben leraren scholing gehad in het voeren van coachingsgesprekken. Gezien het belang dat aan coaching wordt gehecht binnen de initiatieven, maken sommige leraren zich hier zorgen over. Verder hebben sommige leraren het gevoel dat ze er alleen voor staan bij de coaching. Een leraar van het Tiener College Gorinchem zegt: *“Ik heb het gevoel dat ik op een eilandje zit. Ik geef het onderwijs en heb ook alle leerlingondersteuning moeten doen, er is niets vanuit de ondersteuningsstructuur van de vo-school”*. Leraren van SOOOOL 10-14 vinden dat er nog wel een slag te maken is in het onderwijzen van onderzoeksvaardigheden van de leerlingen. Anderen vinden het lastig om feedback te geven. Volgend jaar worden de leraren hierin geschoold.

Communicatie – Ten slotte is de communicatie met ouders over de ontwikkeling van de leerlingen een verbeterpunt. Bij sommige initiatieven is het volgen van leerlingen nog volop in ontwikkeling. *“Het is nog een zoektocht hoe we dat in beeld kunnen brengen”* zegt een leraar van Tienerschool Sneek. Ook als er wel een leerlingvolgsysteem is, is de communicatie naar ouders niet altijd transparant. Als ouders beoordeling van hun kind willen zien, moeten ze om inzage vragen. Ze krijgen het gevoel dat dat niet vanzelfsprekend is en worstelen met de vraag of ze hun kinderen willen volgen of moeten ‘loslaten’.

7.5 Plannen volgend jaar

We noemen puntsgewijs enkele voorbeelden van plannen die initiatieven hebben voor het komende schooljaar, met betrekking tot de drie thema’s die in dit hoofdstuk aan de orde zijn gekomen:

Gepersonaliseerd leren

- gepersonaliseerd en verdiepend leren verder uitdiepen (Onderwijsroute 10-14)
- rekenen/wiskunde op niveau en daarbij soms leerjaaroverstijgend (NOVA Tienercollege)
- Start Kunstkapskolan (De Overstap)

Algemene persoonsvorming en sociale competenties

- Extra inzet op Rots en Water, om te zorgen voor een gemeenschappelijke taal over gedrag onderling (De LeerOnderneming).

Begeleiden en volgen van de ontwikkeling van leerlingen

- portfolio-ontwikkeling (Tienercollege Noordoostpolder, SOOOOL 10-14)
- De coachingsgesprekken verder vormgeven en reflectieformulieren (NOVA Tienercollege)
- Module vo-leergroepsbegeleider (Tiener College Gorinchem)

7.6 Samenvatting

Bijna alle initiatieven streven naar gepersonaliseerd onderwijs. Er wordt leerlinggestuurd gewerkt. De mate waarin verschilt. Bij sommige initiatieven, zoals 10-15 Agora Groesbeek en Tienerschool Sneek, hebben leerlingen veel zeggenschap over hun eigen leer- en ontwikkelproces. Op andere initiatieven is dat minder het geval, maar werken leerlingen wel op verschillende niveaus. De mate waarin de niveaus uiteenlopen verschilt. In het onderwijs van de 10-14 initiatieven worden digitale leermiddelen en tools ingezet, die het makkelijker maken om leerlingen individueel te laten werken, adaptief en op hun eigen niveau.

Alle initiatieven besteden aandacht aan de algemene persoonsvorming en aan de sociale vaardigheden van leerlingen. Leerlingen krijgen begeleiding bij het ontwikkelen van een zelfstandige leerhouding, ze leren plannen en er wordt gewerkt aan hun zelfvertrouwen. Daarnaast worden sociale competenties ontwikkeld. Leren samenwerken krijgt aandacht op vrijwel alle initiatieven.

Persoonlijke begeleiding wordt veelal gegeven in de vorm van coaching. De frequentie daarvan verschilt. Op sommige initiatieven wordt coachingsgesprekken ingeroosterd, bij andere initiatieven acht men dit niet nodig. Coaching wordt groepsgewijs en/of individueel gegeven.

Op de 10-14 initiatieven wordt gewerkt met een grote verscheidenheid aan leerlingvolgsystemen. De meeste initiatieven werken met een leerlingvolgsysteem voor het volgen van de cognitieve ontwikkeling en sociaal-emotionele ontwikkeling. Sommige werken met een bestaand systeem, andere met een maatwerksysteem. Daarnaast werken veel initiatieven met portfolio's.

De zelfstandigheid van de leerlingen zien initiatieven als een belangrijke succesfactor. Daardoor neemt hun gevoel van verantwoordelijkheid toe. De begeleiding die ze daarbij krijgen, is een andere succesfactor. De sterke kanten van leerlingen worden belicht en ontwikkeld.

Anderzijds: niet alle leerlingen kunnen de verantwoordelijkheid aan. Leraren en ouders signaleren uitstelgedrag en 'makkelijke keuzes'. Een factor daarbij is ook dat een deel van de leerlingen een voorgeschiedenis heeft met problematisch gedrag. Andere ontwikkelpunten zijn scholing van leraren in het coachen en de communicatie met ouders over de ontwikkeling van de kinderen.

8 Toekomstplannen

De 10-14 initiatieven vormen een dynamisch geheel. Er zijn veel plannen voor de toekomst, die we in dit hoofdstuk indelen in vier thema's: (duurzame) groei, uitbreiding doelgroep, overgang voortgezet onderwijs en borging. Daarnaast werken alle initiatieven aan verbeteringen en/of vernieuwingen in hun huidige onderwijsconcept.

8.1 Duurzame groei

Veel 10-14 initiatieven hebben te maken met (snelle) groei. Hierbij komen verschillende uitdagingen kijken. De centrale vraag die op veel initiatieven leeft, is: Hoe zorgen we voor duurzame groei? Allereerst groeit met het initiatief ook het team. Initiatieven moeten in veel gevallen nieuwe leraren aannemen.

Het aantrekken van nieuwe leerkrachten die goed passen in het initiatief is daarbij een eerste uitdaging. Er zijn namelijk leraren gewenst die kennis hebben van een specifieke doelgroep of passen bij een specifiek onderwijsconcept. De schoolleiding van de Zuider gymnasiumbasisschool: *“Nu hebben we voldoende leraren met voldoende kennis over hoogbegaafdheid, dit wordt spannender bij groei.”*

Een tweede uitdaging is om de nieuwe leerkrachten op te nemen in een hecht team en bekend te maken met de werkwijze van het initiatief. Zo benadrukken de leerkrachten van het NOVA Tienercollege: *“Het is belangrijk dat alle betrokkenen dezelfde taal spreken, maar hoe meer mensen erbij betrokken zijn, hoe moeilijker het is.”* Onderwijsroute 10-14 mixt bijvoorbeeld nieuwe en ervaren leraren om de kwaliteit en het 'DNA' van het initiatief te waarborgen. Op verschillende initiatieven stelt personeel dat het nodig is om aandacht te besteden aan de hechtheid van het team bij groei. Ook worden zaken als de interne communicatie belangrijker; zo moet overleg bij een grotere groep leraren structureler ingeregeld worden.

Bij groei komen ook andere praktische zaken kijken als extra klassen, grotere klassen of een nieuwe locatie. De Tienerschool Sneek geeft onder andere aan dat ze op zoek moeten naar een nieuwe locatie bij groei. Een vraagstuk dat hiermee samenhangt en wat veel 10-14 initiatieven bezighoudt is hoe de kleinschaligheid behouden kan worden in de groei. Kleinschaligheid wordt op veel initiatieven door zowel personeel als ouders en leerlingen genoemd als een van de krachten van 10-14 onderwijs. *“Groot is niet beter en niet onze motivatie, we houden het liever kleinschalig”* (bestuurder, Tienerschool Sneek). Initiatieven denken na over verschillende opties om de kleinschaligheid te kunnen behouden: bijvoorbeeld het handhaven van een maximaal aantal leerlingen, een wachtlijst of een extra locatie openen.

8.2 Intakeprocedures/assessment

Op verschillende initiatieven spelen zaken rondom de intake van nieuwe leerlingen. Zo gaat het Tiener College Gorinchem door middel van assessment een zorgvuldigere intakeprocedure handhaven. De afgelopen jaren is te veel tussentijdse uitstroom geconstateerd. De centrale vraag wordt: past het kind hier? De reden hiervoor is dat het type onderwijs volgens leraren en bestuurders een behoorlijke mate van zelfstandigheid van leerlingen vraagt. Leerlingen krijgen veel ruimte en eigenaarschap, niet ieder kind kan dit aan. Het initiatief richt zich aankomend schooljaar specifiek op vmbot+ niveau. Ook de Tienerschool Sneek geeft aan dat er intakegesprekken gehouden worden om te kijken of leerlingen bij

de school passen. Aankomend jaar wordt er goed op gelet of de verwachtingen van leerlingen en ouders overeenkomen met wat de school te bieden heeft. Andere initiatieven zijn zich eveneens bewust van hun intakeprocedure, om te zorgen dat de juiste leerlingen op de juiste plek uitkomen. Zo wordt op De Overstap benoemd: *“We moeten zorgvuldig kijken of er geen uitgesproken zorgvraag onder aanmelding voor De Overstap ligt”* (leraar, De Overstap). Ook ouders op 10-15 Agora Groesbeek benoemen dat het onderwijsconcept in gevaar kan komen bij een te zware populatie. Een ouder stelt dat de vrijheid in het onderwijsconcept in het gedrag komt als er te veel leerlingen aangenomen worden die erg gebaat zijn bij structuur (bijvoorbeeld leerlingen met ADHD en ASS). Er komen dan gaandeweg steeds meer regels. *“De vrijheid om jezelf te ontwikkelen is er nu veel minder”* (Ouder, 10-15 Agora Groesbeek). Het feit dat veel leerlingen vanuit een negatieve motivatie kiezen voor 10-14 onderwijs (zie Hoofdstuk 3) kan zorgen voor een wat zwaardere leerlingpopulatie dan op reguliere basisscholen.

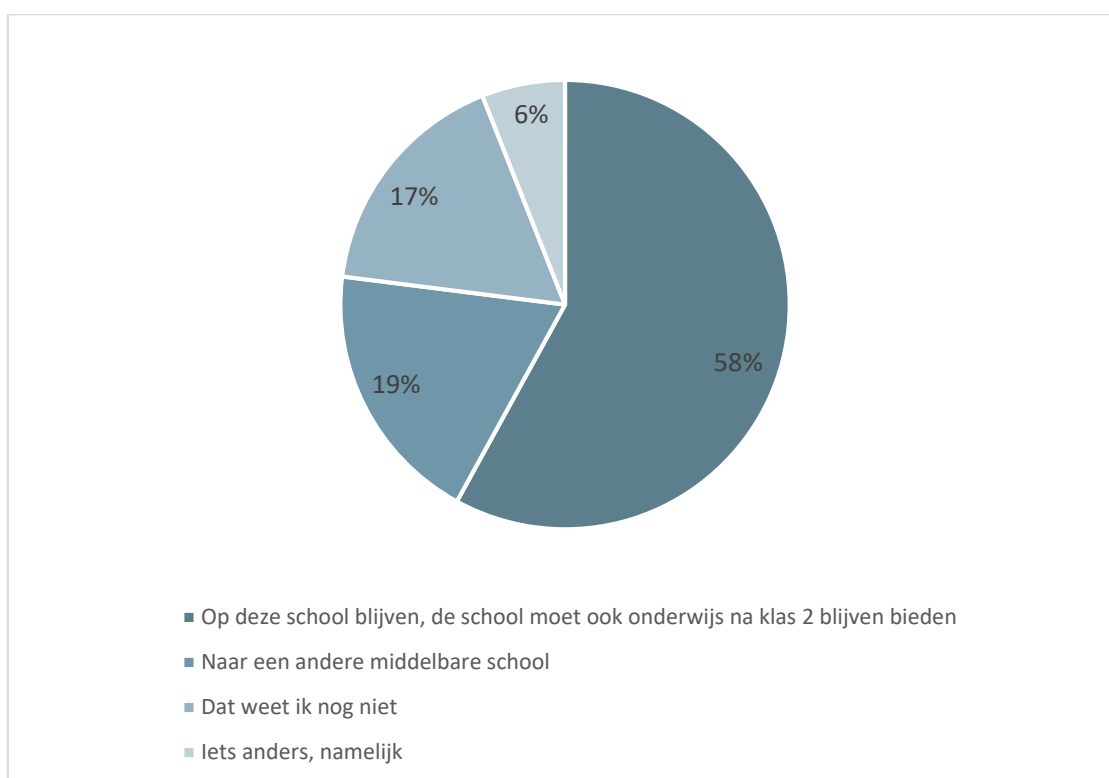
8.3 Uitbreiden doelgroep met jongere en oudere leerlingen

Op veel initiatieven komt er aankomend jaar een extra leerjaar bij. Dit geldt voor alle initiatieven die met één leerjaar starten en daarna ‘doorgroeien’. Op De Overstap en het NOVA Tienercollege starten in schooljaar 2019-2020 bijvoorbeeld de eerste vo-klassen. Andere 10-14 initiatieven, zoals 10-15 Agora Groesbeek, zijn in het eerste jaar met alle leerjaren gestart.

Daarnaast wordt op enkele initiatieven het 10-14 onderwijs uitgebreid naar leerlingen buiten de leeftijdscategorie 10-14 jaar. Bij twee initiatieven (De LeerOnderneming, Spring High) wordt uitgebreid naar een jongere leeftijd: hier komt een basisschool bij met groep 1 t/m 6. Het Tiener College Gorinchem werkt al met een groep 1 t/m 6 (het Juniorcollege).

Bij één initiatief (Spring High) wordt daarnaast ook gestart met een examenklas voor vmbo-leerlingen. De ambitie van Spring High is om uiteindelijk 2-18 onderwijs aan te kunnen bieden. Ook 10-15 Agora Groesbeek start aankomend jaar met 10-16 onderwijs (schooljaar 2018/19 al 10-15 jaar). Dit initiatief wil uiteindelijk eveneens onderwijs tot aan het eindexamen aanbieden. *“Ze blijven hier en gaan niet weg, Agora blijft. Ze stromen in op 10-15 en blijven dan. Volgend jaar 16, het jaar erna ook 17, maar dan samen met Nijmegen die een havo/vwo hebben. Bij ons is er geen moment dat ze na 10-14 over moeten”* (Schoolleiding, 10-15 Agora Groesbeek). Uit de enquête onder ouders van de tweede tranche-initiatieven blijkt dat veel ouders behoefte hebben aan het uitbreiden van 10-14 onderwijs tot het examen (zie Tabel 8.1). Meer dan de helft van de bevroegde ouders zou het liefste willen dat het 10-14 initiatief onderwijs tot aan het examen biedt.

Figuur 8.1 Vervolg schoolloopbaan na 10-14 onderwijs (ouders, n = 88)

* Alleen ouders van de tweede tranche initiatieven

Andere initiatieven hebben heel bewust **niet** de ambitie om 10-14 onderwijs uit te breiden naar het examen. De LeerOnderneming stelt bijvoorbeeld dat toewerken naar het examen niet past bij hun onderwijsconcept. Ook Onderwijsroute 10-14 geeft aan geen plannen te hebben om het onderwijsconcept door te trekken naar de bovenbouw van voortgezet onderwijs. Ze stellen dat de werkwijze er nu niet op ingericht is om leerlingen voor te bereiden op het examen.

8.4 Overstap vo

Verschillende initiatieven werken aan een zo soepel mogelijke overgang naar de reguliere vo-school.

Ouders en leerlingen van veel initiatieven vinden de overstap naar een reguliere vo-school spannend. Leerlingen zijn bang dat we weer op een hele andere manier moeten werken en komen in een nieuwe klas uit. Ouders geven vooral aan dat ze hopen dat hun kind gezien wordt op de middelbare school en zijn bang dat de manier van werken niet aansluit bij wat hun kinderen gewend zijn geraakt.

“het lijkt me moeilijk voor de kinderen om weer in een traditioneel stramien te komen, met ‘je moet dit, je moet dat’, gewoon weer reguliere lessen.” – Ouder, De Overstap

“ik hoop dat ze mijn kind daar zien, dat het niet in het verdomhoekje terecht komt” – Ouder, Tienschool Groningen

Toch heerst er ook vertrouwen in de overgang. Personeel van de 10-14 initiatieven noemt dat leerlingen zich vaardigheden hebben eigen gemaakt die ze in iedere onderwijssetting kunnen gebruiken. Dit zou de overstap moeten vergemakkelijken. Dit wordt ook door een aantal ouders beaamt: *“Alhoewel leerlingen op de tienerschool misschien minder woordjes geleerd hebben, hebben ze wel de tools geleerd om te kunnen leren: ze missen misschien een stukje kennis maar ze kunnen wel goed leren”* (ouder Tienerschool Sneek).

De initiatieven bereiden leerlingen zo goed mogelijk voor op de overstap naar een reguliere vo-setting. Het verschilt per initiatief hoe expliciet de school hier mee bezig is en hoe dit aangepakt wordt. Op een aantal initiatieven volgen leerlingen op 10-14 onderwijs bijvoorbeeld al een aantal vakken met leerlingen van het reguliere vo. Zo geeft de schoolleiding van het Tienercollege Noordoostpolder aan dat leerlingen bij de talenstromen al vakken met andere leerlingen van het vo volgen en ze denken dat *“het langzaam in elkaar overvloeit”*. Ook op de Tienerschool in Groningen volgen leerlingen in hun tweede jaar al praktische sectororiëntatie op de middelbare school. Andere initiatieven benoemen dat ze leerlingen expliciet moeten voorbereiden op de overstap: *“We moeten leerlingen gaan voorbereiden op de stap naar een andere school en zorgen dat leerlingen hier vertrouwen in krijgen”* (schoolleiding, De LeerOnderneming). Warme overdracht wordt tot slot ook door verschillende initiatieven genoemd om de overstap te versoepelen.

Ook op de samenwerkende vo-scholen wordt gewerkt aan een zo goed mogelijke overstap voor 10-14 leerlingen. Enkele vo-scholen geven aan dat ze ook met hun ‘reguliere stroom’ wat bewegen richting de manier van lesgeven van 10-14 onderwijs. Op deze manier komen ze 10-14 leerlingen als het ware tegemoet. Dit geldt voor het NOVA Tienercollege en het HPC, de samenwerkende middelbare school van De Overstap. Andere vo-scholen benoemen vooral de warme overdracht.

Op het Tiener College Gorinchem stromen leerlingen na 10-14 al door naar regulier vo-onderwijs. Andere initiatieven hebben tot nu toe alleen nog te maken met tussentijdse uitstroom. Ouders op het Tiener College Gorinchem geven aan wisselende ervaringen te hebben met de overstap. Een geïnterviewde ouder geeft aan dat bij een van zijn/haar kinderen deze overstap moeilijk verliep: het kind had geen goed inzicht in zijn niveau en wat hij/zij wel of niet had gehad. De nieuwe school wilde daarnaast niet goed meewerken aan een geleidelijke overgang. Een andere ouder geeft aan dat er voor zijn/haar kind door het Tienercollege veel gedaan wordt aan een soepele overgang naar regulier vo. *“We hebben afgesproken hoe we het kind de volgende twee jaar meenemen in de voorbereiding op een nieuwe school, door een soort ‘snuffelstages’, zodat ze kan bedenken wat ze wil. Daar denkt de school echt in mee, dat ervaren we als heel positief.”*

8.5 Borging

Borging is een belangrijk aandachtspunt op de 10-14 initiatieven. Een nieuw onderwijsconcept kan in de eerste jaren kwetsbaar zijn. Zo stelt de schoolleider van Spring High: *“Er is een bepaalde opbouwfase nodig voordat je als schoolleider/bestuurder kan denken: het kan ook zonder mij verder. Als er net binnen die periode heel veel mensen weg zouden gaan, is dat ingewikkeld.”*. In de gesprekken op het Tiener College Gorinchem kwam naar voren dat er veel personeel is weggefallen in het schooljaar 2018/19, met uiteenlopende redenen. Hierdoor viel een groot deel van het ‘kernteam’ weg, waarmee het Tienercollege gestart was. Bij het aantrekken van nieuwe leerkrachten bleek de borging dermate onvoldoende te zijn dat het ingewikkeld was voor nieuwe leerkrachten om op het Tienercollege te starten. Een van de bestuurders zegt hierover: *“Je haalt nieuwe mensen binnen die je enthousiast maakt*

met het verhaal. Dan krijg je iemand binnen die zegt: het is leuk, ik heb er zin in, ik begin morgen, waar staat het? En dan staat het nergens." De bestuurders stellen terugkijkend dat er gaandeweg het ontwikkelingsproces meer borging had moeten plaats vinden. In de eerste vijf jaar is er te veel doorontwikkeld, terwijl de basis niet voldoende geborgd was. Op het Tiener College Gorinchem is naar aanleiding van deze problemen een groot aantal veranderingen ingezet. De focus ligt nu op inhoudelijke borging van het onderwijsconcept. Daarnaast is er een grotere controle op kwaliteit vanuit de bestuurders.

Naar aanleiding van de problematiek rondom borging op het Tiener College Gorinchem hebben we bij een aantal andere initiatieven gevraagd naar de borging. De 10-14 initiatieven werken op uiteenlopende wijze aan borging van het onderwijsconcept.

- 10-15 Agora Groesbeek werkt voor het personeel met een digitaal systeem, waarin de werkwijze van 10-15 Agora Groesbeek wordt vastgelegd, en er komt een jaarverslag. Daarnaast wordt er veel aandacht besteed aan het 'inwerken' van nieuwe coaches. De nieuwe coaches voor schooljaar 2019-2020 draaien eind van het schooljaar 2018/19 al mee, sluiten aan bij studiedagen en volgen een opleiding didactische coaches. In schooljaar 2019-2020 wordt gewerkt met duo-coaches: iedere coach heeft een eigen groep, maar van de groep van de duo-coach weten de coaches ook veel. De duo-coach zit bij de gesprekken en kan feedback geven. Zo wordt het vier-ogenprincipe gehanteerd.
- De Zuider gymnasiumbasisschool kiest er in het kader van borging voor om volgend schooljaar niet uit te breiden. Eerst wordt de basis versterkt en de huidige leerjaren verder uitgewerkt. De werkwijze wordt vastgelegd in een handboek en hetzelfde team blijft volgend jaar.
- Op Spring High zet de schoolleiding qua borging met name in op gedeeld leiderschap met de huidige groep docenten. Ervoor zorgen dat iedereen 'dezelfde taal spreekt' en het Spring High DNA deelt staat centraal. Leraren op Spring High geven aan dat er aankomend schooljaar een document voor nieuwe leraren komt. De leraren geven aan meer op papier te gaan zetten, zodat er meer consensus is binnen de domeinen, en leraren dingen op dezelfde manier invoeren: *"Nu is het soms nog te leraarafankelijk hoe bijvoorbeeld nul- en eindmetingen ingericht worden."*
- Op het NOVA tienercollege zijn er regelmatig studiedagen, waar leraren van verschillende locaties samenwerken aan projecten. Binnen de projecten worden de basisdoelen voor een leergebied bepaald – de doelen die elke leerling moet behalen – en 'tussendoelen'. Deze doelen komen alleen aan bod bij de keuzes die de leerling maakt bij zijn eigen onderzoeksvraag. Ook zijn er leerlingbesprekingen, om knelpunten en ondersteuningsbehoeften van leerlingen zo snel mogelijk te zien aan te pakken. De leraren werken met een elektronische leeromgeving, waar alle leraren en alle leerlingen in kunnen werken, zodat het leerjaaroverstijgend werken gestructureerd kan worden aangeboden.

9 Algemene succesfactoren en knelpunten

Over het algemeen zijn de betrokkenen tevreden over de 10-14 initiatieven. Zij noemen verschillende succesfactoren en typerende opbrengsten van het 10-14 onderwijs, deze beschrijven we in paragraaf 9.1. Desalniettemin horen we ook knelpunten binnen het 10-14 onderwijs en zorgen. Hier gaan we in paragraaf 9.2 verder op in.

9.1 Typerende opbrengsten van 10-14 onderwijs en succesfactoren

De succesfactoren zijn onder te verdelen in opbrengsten die uniek zijn voor 10-14 onderwijs en algemene succesfactoren die niet direct uniek zijn voor 10-14 onderwijs maar ook in een andere setting bereikt zouden kunnen worden.

Opbrengsten 10-14 onderwijs

In de interviews is aan de leraren, schoolleiding en bestuurders gevraagd wat de opbrengsten van 10-14 onderwijs zijn, die niet mogelijk zijn in een situatie waarin po en vo gescheiden zijn. Zij noemen de volgende opbrengsten:

- Vergaande samenwerking tussen po en vo;
- Geleidelijke overgang van po naar vo;
- Creëren van een doorgaande leerlijn;
- De mogelijkheid om sectoroverschrijdend te werken;
- Kleinschaligheid;
- Wennen aan het vo;
- Uitstel van het selectiemoment.

In grote lijnen komen deze unieke opbrengsten overeen met wat is genoemd na het eerste monitorjaar (zie eerste tussenrapportage, hoofdstuk 6). Toen werden – in net iets andere bewoordingen – drie punten genoemd: 1. Uitstel keuze schooltype voortgezet onderwijs, 2. Doorlopende leerlijnen po-vo, 3. Uitwisseling tussen po en vo.

Aan de genoemde unieke opbrengsten ligt de nauwe samenwerking tussen het po en vo ten grondslag. Doordat beide sectoren binnen 10-14 gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor het onderwijs aan de leerlingen, is er veel samenwerking op alle niveaus (van bestuurlijk niveau tot in de klas). Deze samenwerking maakt het mogelijk om sectoroverschrijdend te werken (po-leerlingen kunnen vo-vakken volgen en andersom) en om een doorgaande leerlijn te creëren. Deze doorgaande lijn en de samenwerking tussen po en vo draagt bij aan een geleidelijke overgang voor leerlingen naar het voortgezet onderwijs. Leerlingen kunnen op verschillende manieren alvast wennen aan het vo, bijvoorbeeld door al lessen op een vo-locatie te volgen of les te krijgen van verschillende leraren (zie Hoofdstuk 5). Bij de meeste initiatieven is er ook sprake van uitstel van het selectiemoment. Ook dit noemen betrokkenen als een unieke opbrengst van 10-14 onderwijs.

Niet alle genoemde opbrengst zijn uniek voor 10-14 onderwijs. Als we naar elk van de genoemde opbrengsten afzonderlijk kijken, zijn de meeste ook mogelijk zonder 10-14 onderwijs. Vooral de combinatie van opbrengsten is typerend voor 10-14 onderwijs.

Succesfactoren

Daarnaast ervaren de initiatieven, ouders en leerlingen ook andere algemene succesfactoren. We onderscheiden aspecten die met de organisatie van 10-14 te maken hebben en aspecten van het onderwijs zelf. We beperken ons tot factoren die door meerdere initiatieven zijn genoemd.

Organisatie van het initiatief

- **Kleinschaligheid** – Ouders van verscheidene initiatieven schrijven het succes van 10-14 onderwijs onder meer toe aan de kleinschaligheid. *“Op Spring High kent iedereen elkaar en er is aandacht voor elk kind. De coaching is veel intensiever dan op een reguliere vo-school.”* Een ouder zegt over het reguliere vo: *“Dat is toch een ‘fabriek’, daarin ben je anoniem, ook binnen de klas”*. Ook ouders van de Tienerschool Groningen en Tienerschool Sneek hechten erg aan de kleinschaligheid: *“Het gaat hier echt om het kind, ieder kan op zijn eigen niveau aan de slag”*. De leraren van de Tienerschool Groningen koppelen de kleinschaligheid ook – anders dan andere initiatieven – aan veel structuur. Schoolbrede regels, sterk zorgteam, korte lijnen.
- **Personeel** – De schoolleiding van enkele initiatieven wijst erop dat de leraren en coaches zeer gemotiveerd en enthousiast zijn. Dat is absoluut een voorwaarde van 10-14 onderwijs volgens de schoolleiding, want 10-14 onderwijs vraagt veel van het onderwijzend personeel. Een leraar van het Tienercollege Noordoostpolder: *“De leraren zijn hier gemotiveerder, door de andere benadering van de leerlingen. Iedereen die hier werkt heeft de motivatie om dit onderwijs neer te zetten en om leerlingen intensief te coachen. Op andere scholen gaan collega’s hier minder in mee. Op het Tienercollege kan je van je hobby je werk maken”*.
- **Voortraject** – Een goede voorbereiding is het halve werk, is de ervaring van Onderwijsroute 10-14 en het NOVA Tienercollege. In Zwolle heeft men echt de tijd genomen met een voortraject van tweeënhalf jaar. In die periode is goed nagedacht over de inrichting van het concept, waarbij gebruik is gemaakt van wetenschappelijk onderzoek. In ieder geval voorkom je daarmee dat je gaat vernieuwen via ‘trial and error’. Ook op het NOVA Tienercollege is er een uitvoerig voorbereidingstraject geweest. De betrokkenen van dit initiatief noemen dit een belangrijke succesfactor.
- **Eén bestuur voor po en vo** – Bij de initiatieven waar po en vo onder een bestuur vallen, merkt men de voordelen. In feite behoren de scholen dan tot dezelfde organisatie. Samenwerking, scholing en besluitvorming is dan makkelijker te organiseren.

Onderwijsconcept

- **Aandacht voor de individuele leerling** – *“Kinderen worden hier serieus genomen en ze leren zichzelf serieus te nemen,”* zegt de schoolleiding van de Tienerschool Sneek. Serieus nemen betekent ook dat wordt gekeken naar de talenten van elk kind. Niet alleen cognitieve talenten, maar ook sportieve en creatieve. De verwachting is dat leerlingen daardoor een positieve houding ontwikkelen ten opzichte van leren. Leerlingen zelf merken dit ook. *“Elke leraar weet wat voor kind je bent, ze kennen je persoonlijk,”* zegt een leerling van Onderwijsroute 10-14. Ook de ouders valt het op dat er veel aandacht is voor wat individuele leerlingen nodig hebben. Dit is genoemd door ouders van Tienerschool Sneek, Nova Tienercollege, Tiener College Gorinchem en de Zuider gymnasiumbasisschool. Het laatste initiatief zet volgens ouders in op *“Kinderen die goed in hun vel zitten en met plezier naar school gaan”*. Een moeder van 10-15 Agora Groesbeek zegt: *“Op een gewone school tellen kinderen af tot de vakantie. Mijn zoon telt ook af, maar dan omdat school dan stopt en dat vindt hij verschrikkelijk”*.
- **Gepersonaliseerd leren** – Bij het vorige punt ligt het accent op de relatie tussen leraar en leerling, hier gaat om de autonomie van leerlingen. Leerlingen van SOOOOL 10-14 noemen een paar voorbeelden: je mag zelf bepalen wat je op een dag gaat doen, je mag alles zelf ondernemen, je mag onderzoeken en samenwerken. Leraren zien dat dit ook het competentiegevoel van leerlingen versterkt. Vertegenwoordigers van andere initiatieven beamen dit. Leerlingen werken in eigen tempo en leren planningsvaardigheden om met die vrijheid om te kunnen gaan.

- **Uitdagend onderwijs** – Het onderwijs op de 10-14 initiatieven is vernieuwend, bijvoorbeeld door het werken met ict. Leerlingen van verscheidene initiatieven vinden het bijvoorbeeld heel fijn om met Chromebooks of laptops te werken. Ook het samenwerkend en onderzoekend leren vinden leerlingen motiverend. De ‘challenges’ van 10-15 Agora Groesbeek worden letterlijk als een uitdaging gezien. Op de initiatieven met een specifieke populatie gaan leerlingen weer met plezier naar school, terwijl ze op hun vorige school waren ‘uitgekeken’. Bij de Zuider gymnasiumbasisschool krijgen hoogbegaafde weer uitdaging. Hetzelfde geldt voor de Tienerschool Groningen, ook al gaat het daar om een heel andere populatie.

9.2 Knelpunten en zorgen

Knelpunten wet- en regelgeving

De initiatieven ervaren verscheidene knelpunten in de wet- en regelgeving. Dit zijn voor het overgrote deel dezelfde knelpunten die zijn genoemd in de eerste tussenrapportage. We noemen ze hier nogmaals en vermelden ook relevante ontwikkelingen in het beleid om iets aan deze knelpunten te doen.

- **Verschillende CAO's** – De CAO's voor het po en vo verschillen. Dat heeft onder andere gevolgen voor de salariering van de leraren. Leraren met een bevoegdheid voor po of vo krijgen een verschillende waardering voor dezelfde werkzaamheden. Hiervoor is op korte termijn geen oplossing in zicht.
- **Bevoegdheden van leraren** – De meeste leraren bij de 10-14 initiatieven hebben geen dubbele bevoegdheid. Omdat bij veel initiatieven po- en vo-leerlingen in gemengde samenstelling les krijgen (zie hoofdstuk 5) is soms een dubbele bezetting van leraren nodig is. Dit knelpunt is fundamenteel, omdat het raakt aan de essentie van 10-14 onderwijs: een flexibele overgang tussen po en vo. Om die reden heeft de minister naar aanleiding van de eerste tussenrapportage aangekondigd te willen verkennen of een experiment mogelijk is waarin 10-14 kunnen werken met een *teambevoegdheid*.¹³ Dit houdt in dat het team dat 10-14 onderwijs geeft gezamenlijk de benodigde bevoegdheden bezit, zonder dat dit hoeft te gelden voor elke individuele leraar. Leraren blijven in dienst van de school van het type onderwijs (po of vo) waarvoor zij bevoegd zijn. De mogelijkheid voor een teambevoegdheid zou kunnen ontstaan na afronding van de pilot, begin schooljaar 2020–2021.
- **Gescheiden geldstromen** – Geldstromen vanuit het po en vanuit het vo zijn gescheiden en de bestedingsruimte voor het po en vo verschilt. *“Het is financieel ingewikkeld, dat er verschillende geldstromen zijn voor verschillende groepen leerlingen,”* zegt de directie van de Tienerschool Groningen. Het NOVA Tienercollege stelt vast dat de gescheiden geldstromen ook lastig zijn in relatie tot medezeggenschap. Het starten van 10-14 onderwijs is een financiële investering, die verantwoord moet worden naar de MR'en. Het helpt als het primair en voortgezet onderwijs onder één bestuur vallen. Voor de initiatieven waar dat niet het geval is, is nog geen structurele oplossing in zicht.
- **Eindtoets en schooladvies** – Binnen 10-14 onderwijs komt de eindtoets op een onlogisch moment. Het is nu geen eindtoets, maar een tussentoets. Zo communiceert SOOOOL 10-14 dat met ouders en leerlingen, maar toch: leerlingen voelen de druk van de toets en het advies staat wel zwart op wit in het systeem. Ook blijft er het vermoeden dat de scholen op de eindtoets-resultaten worden ‘afgerekend’ door de Inspectie. Ook De LeerOnderneming is geen voorstander van de eindtoets. Bij de vorige tussenrapportage constateerde de directie al dat leerlingen moeite hebben met de vraagstelling van de eindtoets. Om hen een goede score te laten halen, is dus gerichte voorbereiding nodig. *“Je bent in feite bezig met*

¹³ Kamerbrief minister Slob van 4 juli 2019 (31 293, nr. 473)

‘teaching to the test’.” Dit kan wel een half jaar kosten. Bovendien vrezen leraren dat dit het leerplezier van de leerlingen schaadt.

De minister wil geen uitzondering maken op de verplichting om een eindtoets af te nemen. Hij hecht eraan dat ook de 10-14 initiatieven gebruik blijven maken van een gestandaardiseerde toets, zodat duidelijk wordt waar de leerlingen staan in hun ontwikkeling. Wel is het mogelijk gemaakt dat besturen bij de leerlingen binnen de 10–14-initiatieven een andere toets kunnen afnemen dan bij leerlingen op de ‘reguliere’ school.

- **Toezicht** – Het handhaven van twee onderzoekskaders voor de initiatieven is niet handig, werd geconstateerd in de eerste tussenrapportage. In de interviews in het schooljaar 2018/19 zijn er weinig aanvullende opmerkingen gemaakt over de rol van de Inspectie.
- **BRIN-nummer** – De initiatieven hebben geen eigen BRIN-nummer. Zij vallen deels onder een po-school en deels onder een vo-school. Daarom is er geen aparte MR voor de initiatieven en is er geen goede afspiegeling van onderwijsresultaten per BRIN-nummer. Ook voor dit probleem is nog geen oplossing in zicht.

“Hierdoor komt het vaak voor dat medewerkers van de gemeente de systemen niet snappen. Wanneer ze ergens voor bellen, krijgt de gemeentemedewerker bijvoorbeeld een foutmelding vanuit het systeem. Hetzelfde doet zich wel eens voor in het contact met DUO. Dit kost de projectleider veel onnodige uren werk. Een eigen BRIN-nummer zou veel praktische knelpunten oplossen.” –
 Schoolleiding, Onderwijsroute 10-14

Duurzame kwaliteit

Behalve de knelpunten en zorgen die genoemd zijn in de hoofdstukken 5, 6 en 7 zijn er enkele algemene zaken die te maken hebben met het borgen van de kwaliteit van het 10-14 onderwijs. Aandachtspunten die genoemd zijn bij verschillende initiatieven zijn het aannamebeleid van leerlingen, personeelsbeleid, communicatie met ouders en vastleggen afspraken en werkwijzen. Een terugkerend thema daarbij is: zorg voor voldoende duidelijkheid voor alle partijen. We bespreken kwesties die bij meerdere initiatieven zijn geconstateerd.

Leerlingenpopulatie – De meeste 10-14 initiatieven hebben geen doorsnee-populatie. Bij sommige initiatieven heeft dit te maken met de doelgroep (bijvoorbeeld de Tienerschool Groningen of de Zuider gymnasiumbasisschool). Bij andere met de motieven waarom ouders en leerlingen kiezen voor het 10-14 onderwijs. Bij een deel van de leerlingen is dit een negatieve keuze: ze waren niet tevreden op hun vorige basisschool. Enkele ouders van kinderen op 10-15 Agora Groesbeek vragen zich af of het succes van het Agora-onderwijs niet bedreigd wordt door de leerlingenpopulatie.

Enkele initiatieven zijn van plan om deze reden de intakeprocedure aan te passen. Het gaat om het Tiener College Gorinchem, Tienerschool Sneek en De Overstap (zie paragraaf 8.2).

Personeelsbeleid – Lesgeven op een 10-14 initiatief vraagt veel van de leraren. Ze hebben een coachende rol en bij de meeste initiatieven hebben ze een actieve rol in het ontwikkelen van methoden en materiaal. Zulke leraren zijn niet makkelijk te vinden, zeker in tijden van een lerarentekort. Zowel de initiatieven zelf als sommige ouders maken zich daarover zorgen (zie ook paragraaf 8.1).

Leraren van de Tienerschool Sneek: *“Door de kleinschaligheid zit de school soms krap qua mensen, als er iemand ziek wordt. Alles wordt wel opgelost, maar het kan soms rommeliger zijn. Coaches zijn bijvoorbeeld een ambulante dag kwijt, omdat ze voor een zieke college in moeten vallen.”* Wat betreft coaching is het een punt van zorg dat nog niet alle leraren die coaching geven, daarin zijn geschoold.

Communicatie met ouders – Ouders hebben er behoefte aan goed op de hoogte te worden gehouden van de ontwikkeling van hun kinderen. “*We willen ons kind graag helpen bij het plannen, leren leren en huiswerk maken,*” zeggen ouders van leerlingen op Tienerschool Groningen. Een vader van de Zuider gymnasiumbasisschool: “*Ik zit te wachten op een soort van feedback of terugkoppeling van de leerkracht over hoe het nu gaat nu hij hier op school gestart is*”.

Ook over de onderwijskundige ontwikkelingen op de 10-14 initiatieven zouden sommige ouders wat meer informatie willen. Een vader van een SOOOOL-leerling zou wat meer willen zien van het onderwijs aan zijn kind. “*Bij het traditionele onderwijs heb je daar meer een beeld van, omdat je dit zelf hebt gevolgd*”. De schoolleider vertelt dat ouders maandelijks een blog toegestuurd krijgen, waarin de school in woord en beeld uitleg geeft over allerlei activiteiten.

Vastleggen van werkwijzen en afspraken – Op 10-14 initiatieven worden nieuwe onderwijsconcepten ontwikkeld en uitgewerkt (zie hoofdstuk 6). Dit vraagt in de beginfase om creativiteit, maar op de wat langere termijn om het toegankelijk beschrijven van werkwijzen en producten. Bij sommige initiatieven is dit een serieus aandachtspunt. Enkele nieuwe leraren op het Tiener College Gorinchem constateren dat kernconcepten niet goed gedocumenteerd zijn.

Leraren van de Tienerschool Sneek vergelijken de ontwikkeling van 10-14 onderwijs met een achtbaan. Omdat de school in de opstartfase is, loopt er ontzettend veel. Sommige dingen gaan fantastisch en voelen dan ook fantastisch. Andere dingen lopen soms niet: bijvoorbeeld het mailsysteem, bepaalde structuren, ICT-omgevingen, documentatie.

Sommige initiatieven, 10-15 Agora Groesbeek, Zuider gymnasiumbasisschool en Spring High, hebben al stappen gezet om aan een betere borging te werken (zie paragraaf 8.5).

Continuïteit schoolloopbanen

Behalve de continuïteit van de 10-14 initiatieven is de continuïteit van de schoolloopbaan van de (oud)leerlingen een punt van zorg. Hoe zorgen we voor een soepele overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs en hoe voorkomen we voortijdige uitstroom?

Overgang naar regulier voortgezet onderwijs – Bij de zorgen om kwaliteit gaat het niet alleen om de continuïteit van de initiatieven, maar ook om de continuïteit van de schoolloopbaan van de leerlingen. Het Tiener College Gorinchem is het eerste gestart en daar is dus de meeste ervaring opgedaan met de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs. Die zijn niet allemaal positief. Enkele ouders hebben klachten over de overdracht en de hiaten in kennis die hun kinderen bleken te hebben na de overgang naar een school voor voortgezet onderwijs. Ook geïnterviewde ouders van De Overstap en De LeerOnderneming zijn bezorgd over de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs. Hoe zal het voor de leerlingen zijn om straks weer in een ‘gewone’ klas te zitten, waar dagelijks huiswerk moet worden gemaakt?

Tussentijdse uitstroom – De tussentijdse uitstroom varieert behoorlijk tussen de initiatieven (zie paragraaf 2.5). Bij de meeste initiatieven gaat het om slechts enkele leerlingen, maar bij enkele initiatieven zien we een forse tussentijdse uitstroom, zozeer zelfs dat het een bedreiging kan vormen voor het voortbestaan.

Kennisdeling in het Lerend Netwerk

De twaalf 10-14 initiatieven die deelnemen aan het onderzoek, heten samen Lerend Netwerk 10-14 onderwijs (voorheen: Kwartiermakers 10-14 onderwijs). Volgens vertegenwoordigers van de initiatieven valt het echter tegen hoeveel er samen wordt ondernomen of van elkaar wordt geleerd. De schoolleider van De LeerOnderneming: “*Het lijkt niet te leven. We hebben wel initiatieven genomen voor ontmoetingen, maar kunnen dan niet doorgaan, door te veel afzeggingen. Iedereen is razend trots op*

het eigen initiatief, maar van een functionerend netwerk is eigenlijk geen sprake.”. De schoolleiding van Tiener College Gorinchem vindt dat het Lerend Netwerk meer een platform zou moeten zijn, waar je werkwijzen en producten uitwisselt.

De conferentie in april 2019 wordt wel gewaardeerd. Verder zijn er naast het Lerend Netwerk andere initiatieven tot netwerkvorming. Zo is op regionale bijeenkomsten van de VO-raad aandacht besteed aan 10-14 onderwijs.

Positief is ook de rol van SLO, die initiatieven bij elkaar heeft gebracht. Spring High, Onderwijsroute 10-14 en in mindere mate Tiener College Gorinchem zijn betrokken bij het opstellen van doorlopende leerlijnen van primair naar voortgezet onderwijs. De schoolleiding van Onderwijsroute 10-14 stelt wel vast dat de betrokkenheid hierbij zich niet uitbreidt naar andere initiatieven. Volgens de vertegenwoordiger van het schoolbestuur is het wel de vraag of er een ‘blauwdruk’ voor 10-14 onderwijs moet komen. Initiatieven verschillen van elkaar, misschien moet je niet streven naar één gemeenschappelijk concept.

10 Tussentijdse balans

Na twee jaar monitoronderzoek maken we de voorlopige balans op met betrekking tot de implementatie van 10-14 onderwijs. Voor uitspraken over de opbrengsten is het nog steeds te vroeg, zeker als het gaat om de schoolloopbaan van leerlingen. In dit laatste hoofdstuk gaan we in op de eerste twee onderzoeksvragen:

1. Wat wordt beoogd met 10-14 onderwijs en hoe is de interventie ingericht om de beoogde doelen te behalen?
2. Hoe verloopt de uitvoering van 10-14 onderwijs (organisatorisch, financieel, huisvesting, belemmerende factoren, stimulerende factoren, verbeterpunten en de omgang met veranderingen)? Wat is de tevredenheid van schoolleiders, leraren, leerlingen en ouders over 10-14 onderwijs?

De overige onderzoeksvragen zijn:

3. In welke mate worden de door de initiatiefnemers gestelde doelen bereikt?
4. Wat zijn de effecten van 10-14 onderwijs op leerlingattitude?
5. Wat zijn de effecten van 10-14 onderwijs op de onderwijskwaliteit?
6. In welke mate beknellen de huidige (wettelijke) kaders het 10-14 onderwijs?

Deze zullen worden beantwoord in de eindrapportage. Daarbij merken we op dat voor het antwoord op vraag 5 ook het geplande thematische onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs van groot belang is. In de vorige rapportage hebben we wel al conclusies getrokken over onderzoeksvraag 6, over belemmeringen van de huidige wettelijke kaders.

10.1 Doelen en inrichting van 10-14 onderwijs

Uit de profielen van de twaalf initiatieven komen twee hoofddoelen van 10-14 onderwijs naar voren: a) optimaliseren van de schoolloopbaan en b) onderwijskundige vernieuwingen. Wat dit betreft is er geen verschil met het voorgaande schooljaar. Beide typen doelstellingen worden nagestreefd door alle twaalf de initiatieven. Een verschil is dat meer initiatieven van de tweede tranche gericht zijn op een specifieke groep leerlingen, bijvoorbeeld vmbo-leerlingen of havo/vwo-leerlingen. Dit geldt voor vier van de zes initiatieven, bij de eerste tranche was dat er één van de zes. Bij sommige van deze initiatieven wordt de keuze voor een schooltype binnen het vo niet uitgesteld, maar wordt vervroegd of vindt gefaseerd plaats.

Leraren, schoolleiding en schoolbestuurders noemen de volgende unieke opbrengsten van het 10-14 onderwijs: vergaande samenwerking tussen po en vo, geleidelijke overgang po-vo, creëren van een doorgaande leerlijn, sectoroverschrijdend werken en uitstel van de (definitieve) keuze voor een schooltype binnen het voortgezet onderwijs.

Wat betreft de onderwijskundige vernieuwingen zijn er veel overeenkomsten. Alle initiatieven streven naar vakoverstijgend en thematisch werken, naar gepersonaliseerd leren, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding daarbij door leraren-coaches. In de praktijk verschilt het wel sterk hoe de initiatieven hier invulling aan geven.

10.2 Uitvoering van 10-14 onderwijs

Bij de inrichting van het 10-14 onderwijs gaat het niet alleen om de samenwerking tussen po en vo, maar ook om onderwijskundige vernieuwing. Alle twaalf de initiatieven werken aan de volgende thema's: geleidelijke overgang po-vo, vakoverstijgend en thematisch werken, gepersonaliseerd leren, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding.

Geleidelijke overgang po-vo

Binnen de twaalf initiatieven zien we drie verschillende varianten met betrekking tot wisselende groepssamenstellingen tussen po en vo: 1. Jaargroepen (vier initiatieven), 2. combinaties van twee leerjaren (drie initiatieven), 3. alle leerjaren geïntegreerd (vijf initiatieven). De initiatieven werken aan een geleidelijke overgang en laten leerlingen op verschillende manieren alvast wennen aan het onderwijs op het vo, bijvoorbeeld het volgen van gastlessen door vo-docenten.

Een succesfactor voor de geleidelijke overgang is de nauwe samenwerking tussen po- en vo-scholen. Andere succesfactoren zijn dat leerlingen op hun eigen niveau kunnen werken en dat leerlingen van verschillende leeftijden en niveaus met elkaar leren omgaan en van elkaar leren. Knelpunten zijn vooral gerelateerd aan wet- en regelgeving zoals verschillende CAO's, de verplichte Centrale Eindtoets en bevoegdheden van leraren.

Vakoverstijgend werken

Bij vakintegratie zien we drie gradaties: 1. volledige vakintegratie, zonder losse vakken (twee initiatieven), 2. gedeeltelijke vakintegratie, kernvakken apart gegeven (negen initiatieven) en 3. geen vakintegratie, vakoverstijgend projectonderwijs (één initiatief). De twee initiatieven met volledige vakintegratie werken met zelf ontwikkelde methoden. Bij de initiatieven met gedeeltelijke taakintegratie zien we drie varianten: sommige werken met zelfontwikkelde methoden, sommige met bestaande methoden en sommige met een combinatie van beide. Op het initiatief dat niet structureel vakoverstijgend werkt, wordt wel in projecten thematisch en vakoverstijgend gewerkt.

Over het algemeen zijn leraren, leerlingen en ouders tevreden over het vakoverstijgend en thematisch werken. Aandachtspunten zijn dat het zelf ontwikkelen van lesmateriaal veel tijd vraagt, de zorg of kernvakken wel voldoende aandacht krijgen en de aansluiting met het vervolgonderwijs.

Gepersonaliseerd leren, persoonlijke ontwikkeling en begeleiding

Bijna alle initiatieven streven naar gepersonaliseerd onderwijs. Er wordt leerlinggestuurd gewerkt, maar de mate waarin verschilt. Bij sommige initiatieven hebben leerlingen veel zeggenschap over hun eigen leer- en ontwikkelproces, bij andere initiatieven is dat minder het geval. Initiatieven differentiëren naar niveau, de mate waarin die niveaus uiteenlopen verschilt. In het onderwijs van de 10-14 initiatieven worden digitale leermiddelen en tools ingezet, die het makkelijker maken om leerlingen op individueel te laten werken, adaptief en op hun eigen niveau.

Alle initiatieven besteden aandacht aan de algemene persoonsvorming en aan de sociale vaardigheden van leerlingen. Leerlingen krijgen begeleiding bij het ontwikkelen van een zelfstandige leerhouding, ze leren plannen en er wordt gewerkt aan hun zelfvertrouwen. Daarnaast worden sociale competenties ontwikkeld. Leren samenwerken krijgt aandacht op vrijwel alle initiatieven. Persoonlijke begeleiding wordt veelal gegeven in de vorm van coaching. De frequentie daarvan verschilt. Op sommige initiatieven wordt coachingsgesprekken ingeroosterd, bij andere initiatieven acht men dit niet nodig. Coaching wordt groepsgewijs en/of individueel gegeven.

Op de 10-14 initiatieven wordt gewerkt met een grote verscheidenheid aan leerlingvolgsystemen. De meeste initiatieven werken met een leerlingvolgsysteem voor het volgen van de cognitieve ontwikkeling

en sociaal-emotionele ontwikkeling. Sommige werken met een bestaand systeem, andere met een maatwerksysteem. Daarnaast werken veel initiatieven met portfolio's.

De zelfstandigheid van de leerlingen zien initiatieven als een belangrijke succesfactor. Daardoor neemt hun gevoel van verantwoordelijkheid toe. De begeleiding die ze daarbij krijgen, is een andere succesfactor. De sterke kanten van leerlingen worden belicht en ontwikkeld.

Anderzijds: niet alle leerlingen kunnen de verantwoordelijkheid aan. Leraren en ouders signaleren uitstelgedrag en 'makkelijke keuzes'. Een factor daarbij is ook dat een deel van de leerlingen een voorgeschiedenis heeft met problematisch gedrag. Andere ontwikkelpunten zijn scholing van leraren in het coachen en de communicatie met ouders over de ontwikkeling van de kinderen.

10.3 Tevredenheid

Leraren, leerlingen en ouders zijn over het algemeen tevreden over het 10-14 onderwijs. Veel genoemde sterke punten zijn de kleinschaligheid van het onderwijs en de betrokkenheid van leraren. Ook over het onderwijsconcept zijn ouders positief. Individuele leerlingen krijgen persoonlijke aandacht en een onderwijsaanbod dat bij ze past. Voor een deel van de leerlingen geldt dat ze na negatieve ervaringen op hun vorige basisschool, nu weer met plezier naar school gaan. Daarnaast zijn er ook zorgen. Leerlingen en ouders hebben behoefte aan duidelijkheid. Over leerdoelen, werkwijzen, regels en over de ontwikkeling van de leerlingen. Aan goede communicatie daarover wordt gehecht, ook omdat de leerlingen op termijn de overstap zullen moeten maken naar een reguliere school voor voortgezet onderwijs. Ook die schakel in de schoolloopbaan vraagt om een soepele aansluiting.

Bijlage 1 Format schoolprofiel 10-14 onderwijs

Basisgegevens

Schoolnaam	
Plaats	
Gestart in schooljaar	
Welke eindtoets PO*	
Geeft de school einde basisschool (groep 8) adviezen voor vervolgonderwijs?	ja / nee
Zo ja, wanneer?
En worden deze met ouders/ln. besproken?	ja / nee
Hoeveel leerlingen van groep 8 gaan na het schooljaar 2017/18 naar een andere vo-school?
Geeft de school op 14 –jarige leeftijd adviezen vervolgonderwijs?	ja / nee
Zo ja, wanneer?
En worden deze met ouders/ln. besproken?	ja / nee
Leerlingvolgsysteem Cognitief en Sociaal-emotioneel voor leerlingen 10-14	
In welke leerjaren worden deze instrumenten gebruikt?	
Tevredenheidsonderzoek ouders – wanneer gepland	
Tevredenheidsonderzoek leerlingen – wanneer gepland	
Tevredenheidsonderzoek docenten – wanneer gepland	

*Centrale Eindtoets, ROUTE 8, IEP, Dia, CESAN, AMN

	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Aantal groepen			
Aantal leerlingen			
Leeftijd leerlingen			

Doelgroep

Wat is de doelgroep van het 10-14 onderwijs?

1. Alle leerlingen
2. Specifieke doelgroep, nl:

Hoe wordt geselecteerd als er te veel aanmeldingen zijn?

.....

Doelen

	Ja	Deels	Nee	Toelichting
Uitstellen keuze waardoor tijd voor rijping				
Succesvolle doorstroom naar vervolgonderwijs dat bij leerling past				
Leren in samenhang				
Eigenaarschap en betrokkenheid bij leerproces				

Algemene persoonsvorming (Bildung)				
Sociale competenties				
Anders, namelijk:				
Anders, namelijk:				
Anders, namelijk:				

Bijlage 2 Interviewleidraden voorjaar 2019

Gespreksleidraad schoolleiding en schoolbestuur

Algemeen

T2

- Onlangs hebben we u een schoolprofiel voorgelegd. Zijn er nog wijzingen in het schoolprofiel? (*checken: zijn er wijzigingen m.b.t. basisgegevens, doelgroep, doelen, competenties, inrichting onderwijsconcept*)
- **Voor schoolbestuur.** Wat was de motivatie om te starten met 10-14 onderwijs?
- **Voor schoolbestuur.** Wat zijn de doelen van het bestuur/de besturen voor 10-14 onderwijs?

T1

- Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen die het afgelopen jaar hebben plaats gevonden?
- [*samenvatting doelen uit vorige meting*]: hoe staat het ervoor?

Thema's

1. Geleidelijke overgang po-vo (*klassensamenstelling, lesgeven in wisselende samenstelling po-vo*)
2. Vakoverstijgend en thematisch werken
3. Gepersonaliseerd leren (*volgen van ontwikkeling van leerlingen*)
4. Persoonlijke begeleiding (*leerplan, gesprekken met coach of mentor*)
5. Persoonsvorming en sociale competenties

Per thema de volgende subvragen behandelen:

Proces

- Hoe verloopt de ontwikkeling van dit thema?
- Wat zijn de succesfactoren?
- Wat zijn de knelpunten (*extern, bijv. wet- en regelgeving/organisatorisch en intern, b.v. deskundigheid leraren*)?
 - o Hoe gaan jullie met deze knelpunten om?

Resultaten

- Zijn jullie tevreden over de ontwikkeling tot nu toe?
- Zo niet, wanneer zouden jullie wel tevreden zijn?

Opbrengsten voor leerlingen

- Hoe volg je de ontwikkelingen?
- Hoe monitor je de doelen?
- Wat levert het op voor de leerlingen?

Borging

- Hoe worden nieuw ontwikkelde procedures, werkwijzen en materialen vastgelegd en ontsloten?
- Hoe vindt overdracht plaats naar nieuwe personeelsleden?
- Wie is waarvoor verantwoordelijk als het gaat om borging en kwaliteitszorg?

Leerlingstromen

- Hoe ziet de instroom van nieuwe leerling er uit? (*aantallen, in welk leerjaar*)

- Zijn er leerlingen die uitstromen aan het einde van het traject dat de school aanbiedt? (*aantallen, is niveau naar verwachting?*)
- Zijn er leerlingen die **tussentijds** uitstromen? (*aantallen, motieven voor tussentijdse uitstroom*)

Afsluitend

- Hoe ziet de bestuurlijke samenwerking er uit tussen de betrokken schoolbesturen?
- Is er sprake van samenwerking met andere 10-14 scholen? Zo ja, hoe verloopt deze samenwerking?
- Wat kan wel binnen 10-14 onderwijs, wat in de oude situatie (po en vo gescheiden) niet mogelijk was geweest?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *voordelen*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *nadelen/knelpunten*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn jullie plannen voor het komende schooljaar?
- Zijn er nog belangrijke zaken die nog niet zijn besproken, maar u wel wilt delen?

Gespreksleidraad leraren

Algemeen

T2

- Onlangs hebben we u een schoolprofiel voorgelegd. Zijn er nog wijzingen in het schoolprofiel? (*checken: zijn er wijzigingen m.b.t. basisgegevens, doelgroep, doelen, competenties, inrichting onderwijsconcept*)

T1

- Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen die het afgelopen jaar hebben plaats gevonden?

Thema's

1. Geleidelijke overgang po-vo (*klassensamenstelling, lesgeven in wisselende samenstelling po-vo*)
2. Vakoverstijgend en thematisch werken
3. Gepersonaliseerd leren (*volgen van ontwikkeling van leerlingen*)
4. Persoonlijke begeleiding (*leerplan, gesprekken met coach of mentor*)
5. Persoonsvorming en sociale competenties

Per thema de volgende vragen behandelen:

Proces

- Hoe verloopt de ontwikkeling van dit thema?
- Wat zijn de succesfactoren?
- Wat zijn de knelpunten (*extern, bijv. wet- en regelgeving/organisatorisch en intern, b.v. deskundigheid leraren*)?
 - o Hoe gaan jullie met deze knelpunten om?

Resultaten

- Zijn jullie tevreden over de ontwikkeling tot nu toe?
- Zo niet, wanneer zouden jullie wel tevreden zijn?

Opbrengsten voor leerlingen

- Hoe volg je de ontwikkelingen?
- Hoe monitor je de doelen?
- Wat levert het op voor de leerlingen?

Afsluitend

- Wat levert het werken bij een 10-14 school voor jou op als leraar?
- Is er sprake van samenwerking met andere 10-14 scholen? Zo ja, hoe verloopt deze samenwerking?
- Wat kan wel binnen 10-14 onderwijs, wat in de oude situatie (po en vo gescheiden) niet mogelijk was geweest?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *voordelen*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *nadelan/knelpunten*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn jullie plannen voor het komende schooljaar?
- Zijn er nog belangrijke zaken die nog niet zijn besproken, maar u wel wilt delen?

Gespreksleidraad ouders

Algemeen

- Hoe vinden jullie het gaan op deze school?
- Waarom hebben jullie voor deze school gekozen? *Uitstel van selectie? Twee keer schoolwisseling? Onderwijsaanbod?*
- Welke verwachtingen had u van te voren van 10-14 onderwijs? Worden verwachtingen waargemaakt?
- Welke stappen heeft de school gezet afgelopen tijd?
- Wat gaat er goed op deze school?
- Wat gaat er minder goed op deze school?
 - o Hoe komt dat?
- *Indien van toepassing*: Zien jullie verschillen met de vorige school waar jullie kinderen op zaten?
 - o Zo ja, wat zijn deze verschillen?
- Wat leert uw zoon/dochter op deze school wat hij/zij volgens u op een 'reguliere' school niet of minder zou leren?
- Hoe denkt u over de overstap naar het voorgezet onderwijs?
- Bent u als ouder betrokken bij de school? Op welke manier?
- Waar moet een 10-14 school volgens u aan voldoen?
- Bent u tevreden over de vorderingen tot nu toe van de school?
- Wat mist er nog om te voldoen aan uw idealen voor een 10-14 school?

Thema's (Alleen dikgedrukte nummers behandelen)

1. Geleidelijke overgang po-vo (*klassensamenstelling, lesgeven in wisselende samenstelling po-vo*)
2. Vakoverstijgend en thematisch werken
3. **Gepersonaliseerd leren (*volgen van ontwikkeling van leerlingen*)**
4. **Persoonlijke begeleiding (*leerplan, gesprekken met coach of mentor*)**
5. Persoonsvorming en sociale competenties

Afsluitend

- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *voordelen*? Kun je een top 3 geven?
- Wat zijn, alles overziend, de belangrijkste *nadelen/knelpunten*? Kun je een top 3 geven?
- Zijn er nog belangrijke zaken die nog niet zijn besproken, maar u wel wilt delen?

Gespreksleidraad leerlingen

Algemeen

- Hoe vinden jullie het gaan op school?
- Wat vind je leuk aan deze school?
- Wat vind je minder leuk aan deze school?
 - o Hoe komt dat?
 - o Wat kan er beter?
- Waarom heb je voor deze school gekozen?
- Weet je wat jouw school anders maakt dan de andere scholen?
- Wat leer je op deze school, dat je op je vorige school niet of minder zou leren?
- Ben je tevreden over de school?
- Heb je al een idee naar wat voor school je hierna zou willen? En wanneer/na welke klas?

Thema's

1. Geleidelijke overgang po-vo (*klassensamenstelling, lesgeven in wisselende samenstelling po-vo*)
2. Vakoverstijgend en thematisch werken
3. Gepersonaliseerd leren (*volgen van ontwikkeling van leerlingen*)
4. Persoonlijke begeleiding (*leerplan, gesprekken met coach of mentor*)
5. Persoonsvorming en sociale competenties

Afsluitend

- Zijn er nog dingen die je graag wilt delen, maar die nog niet zijn besproken?

Achterflap tekst

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht
t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80
info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, november 2019

In opdracht van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

